ADLİYE CERİDESİ

Adliye Vekâleti tarafından ayda bir neşrolunur.

Sene : 9 Temmuz 1931 Sayı : 108

RESMÎ KISIM

ADLİYE TEVCİHATI

Karar numarası: 8

45 lira maaşlı Van azalığına memuriyeti ilga edilen Siverek müddei umumisi Ali Lütfullah;

40 lira maaşlı Siverek hukuk hakimliğine evvelce tahviline karar verilmiş olan Siirt azasından Ali Rıza;

35 lira maaşlı Elâziz sulh hâkimliğine derecesini muhafaza kaydile tahviline karar verilmiş olan Çermik müddei umumisi Baykara;

35 lira maaşlı Çermik müddei umumiliğine evvelce tahvili karargir olan Deyrik müddei umumisi Mustafa;

35 lira maaşlı Deyrik müddei umumiliğine memuriyeti lağvedilen Siverek aza mülâzimi Hasan;

40 lira maaşlı Siirt azalığına memuriyeti lâğvedilen Siverek azasından Mehmet Fehim;

579

45 lira maaşlı Çorum hukuk hakimliğine memuriyeti lâğvedilen Siverek reisi Halil Hilmi;

35 lira maaşlı Malazkirt sulh hakimliğine evvelce tahviline karar verilmiş olan Elâziz sulh hakimi Mehmet Nuri;

40 lira maaşlı Fethiye ceza hakimliğine memuriyeti ilga edilen Fethiye asliye azasından Hilmi;

30 lira maaşlı Fethiye müddei umumiliğine memuriyeti ilga edilen Fethiye müddei umumi muavini Sadık;

35 lira maaşlı Geban sulh hakimliğine Geban asliye hakimi münferidi Hulusi;

22 lira maaşlı Kulp mustantikliğine memuriyeti ilga edilen Geban mustantiki Abdülgaffar;

35 lira maaşlı Pazarcık sulh hakimliğine Pazarcık asliye hakimi münferidi Hüseyin;

40 lira maaşlı Ayaş münferit hakimliğine Ayaş hukuk hakimi Hüseyin Demir;

30 lira maaşlı Yenice Foca sulh hakimliğine memuriyeti ilga edilen Marmara sulh hakimi Abdullah;

35 lira maaşlı Bulanık hakimliğine Genç hakimi Hüseyin;

30 lira maaşlı Bulanık müddei umumiliğine Genç müddei umumisi Ahmet Sadık;

22 lira maaşlı Bulanık mustantikliğine genç mustantiği İsmail Edip;

35 lira maaşlı Erbaa hukuk hakimliğine Erbaa münferit hakimi Emin Ferdi;

35 lira maaşlı Ezine hukuk hakimliğine tahviline karar verilen Ordu hukuk hakimi Şevket;

40 lira maaşlı Ezine ceza hakimliğine memuriyeti ilga edilen Ezine azasından Saffet bey;

40 lira maaşlı Alâye müddei umumiliğine memuriyeti ilga edilen Ezine müddei umumisi Osman Nuri;

35 lira maaşlı Haymana hakimliğine memuriyeti ilga edilen Haymana ceza hakimi Mustafa Rahmi;

30 lira maaşlı Viranşehir müddei umumiliğine memuriyeti ilga edilen Geban müddei umumisi Hüseyin Necati;

580

30 lira maaşlı Darende müddei umumiliğine memuriyeti ilga edilen Pazarcık müddei umumisi Hasan Cemal;

22 lira maaşlı Siverek mustantikliğine tahviline karar verilmiş olan Urfa mustantiği Cevdet;

22 lira maaşlı Kara Burun mustantikliğine tahviline karar verilmiş olan Konya mustantiği Muhittin;

22 lira maaşlı Urfa mustantikliğine talebile Çemişkezek mustantiği Mehmet Hamdi;

22 lira maaşlı Süleymaniye mustantikliğine evvelce tahviline karar varilmiş olan Mardin ikinci mustantiği Vefik;

22 lira maaşlı Mardin ikinci mustantikliğine talebile bilâ harcirah Süleymanlı mustantiği Yusuf;

22 lira maaşlı Çemişkezek mustantikliğine memuriyeti ilga edilen Pazarcık mustantiği Ali Rıza;

35 lira maaşlı Tavas ceza hakimliğine derecesini muhafaza kaydile Pervari sulh hakimi Tevfik;

45 lira maaşlı Düzce müddei umnmiliğine talebile Muş müddei umumisi Tahir;

30 lira maaşlı Erbaa ceza hakimliğine tahviline karar verilmiş olan Havza müddei umumisi Selâmi;

30 lira maaşlı Kangal müddei umumiliğine hukuk mezunlarından Orhan;

35 lira maaşlı Mazkirt müddei umumiliğine tahvili karargir olan Kemah müddei umumisi Samih;

30 lira maaşlı Çemişkezek müddei umumiliğine mektebi hukuk mezunlarından Hüseyin Zübeyir;

30 lira maaşlı Hekimhan müddei umumiliğine hukuk mezunlarından Zeki;

25 lira maaşlı Tekirdağ müddei umumi muavinliğine hukuk mezunlarından Yunus Muammer;

25 lira maaşlı Antalya aza mülâzimlerinden mektebi hukuk mezunlarından Muammer Lütfü;

40 lira maaşlı İzmir sulh hakimliğine Tavas hukuk hakimi Ahmet Cevdet;

45 lira maaşlı Tavas hukuk hakimliğine tahviline evvelce karar verilmiş olan İzmir sulh hakimi Ahmet Esat;

35 lira maaşlı Trabzon azalığına derecesini muhafaza kaydile evvelce tahviline karar verilmiş olan İstanbul müddei umumi muavinlerinden Necmettin;

35 lira maaşlı Keşan hukuk hakimliğine evvelce tahviline karar verilmiş olan İstanbul sulh hakimi Abdülkerim;

35 lira maaşlı Konya münferit hakimliğine evvelce tahvili karargir olan İstanbul sulh hakimi Abdulkadir;

25 lira maaşlı Araç müddei umumiliğine hukuk mezunlarından Mehmet;

25 lira maaşlı Eskişehir aza mülâzımlığına hukuk mezunlarından ceza işleri mümeyyizi Mehmet Fuat;

25 lira maaşlı Tavşanlı müddei umumlliğine hukuk mektebi mezunlarından hukuk işi kâtibi Şerafettin;

40 lira maaşlı Aksaray azalığına evvelce tahvili karargir olan Ceşene hakimi Tevfik;

30 lira maaşlı Çeşme hakimliğine Niğde müddei umumi muavini Safer;

25 lira maaşlı Terme müddei umumiliğine mektebi hukuk mezunlarından Mahmut;

25 lira maaşlı Anamur müddei umumiliğine mektebi hukuk mezunlarından Necati;

30 lira maaşlı Kuruçay müddei umumiliğine mektebi hukuk mezunlarından Feridun Ekrem;

30 lira maaşlı Kemah müddei umumiliğine mektebi hukuk mezunlarından Tahsin;

30 lira maaşlı İspir müddei umumiliğine mektebi hukuk mezunlarından Tevfik Akif;

45 lira maaşlı Muş müddei umumiliğine Kara Köse reisi Cemal;

45 lira maaşlı Kara Köse reisliğine Erzurum azasından Seyit Yahya;

40 lira maaşlı Erzurum azalığına memuriyeti ilga edilen Siverek azasından Ahmet Muhtar;

40 lira maaşlı Karahallı sulh hakimliğine ilga edilen Ezine azasından Kemalettin Kerim;

40 lira maaşlı Kaş hakimliğine ilga edilen Ayaş ceza hakimi Ahmet;

30 lira maaşlı Antalya sulh hâkimliğine ilga edilen Fethiye aza mülâzımı Ziya;

35 lira maaşlı Orta sulh hakimliğine talebile Demir köy Sulh hakimi Mahmut Esat;

582

35 lira maaşlı Samsun aza mülâzimliğine hakimlikte hizmeti mesbuk hukuk işleri mümeyyizi Avni Refik;

35 lira maaşlı Niğde müddei umumi muavinliğine Akseki ceza hakimi Murat Baha;

Denizli müddei umumi muavini Kâmil Turgut beyle Uşak müddei umumi muavini Hasan Tahsin beylerin taleplerine binaen maaşlarile bilâ harcirah becayişlerine;

22 lira maaşla Konya mustantikliğine talebile bilâ harcirah Tursun bey mustantiği Mehmet;

22 lira maaşlı Tursun bey mustantikliğine tahviline karar verilmiş olan Bilecik mustantiği Reşat;

40 lira maaşlı Ardanuç sulh hakimliğine Tercan hakimi Abdürrahman Nesip;

35 lira maaşlı Tercan hakimliğine Vice hakimi Mehmet Hulûsi;

35 lira maaşlı Zile ceza hakimliğine talebile Nusaybin ceza hakimi Hacı Mehmet;

30 lira maaşlı Nusaybin hakimliğine tahvili karargir olan Zile ceza hakimi Lütfullah;

40 lira maaşlı Siverek ceza hakimliğine Sivas müddei umumi muavini sabıkı Ahmet Hamdi;

35 lira maaşlı Elâziz müddei umumi muavinliğine talebile Diyarı Bekir müddei umumi muavini Mehmet Zeki;

4o lira maaşlı Ankara sulh ceza hakimliğine Polatlı hakimi İsmail Hakkı;

45 lira maaşlı Urfa hukuk hakimliğine Vezir köprü müddei umumisi Mustafa Asım;

3o lira maaşlı Havza müddei umumi muavinliğine sabık Viranşehir müddei umumisi İbrahim;

4o lira maaşlı Aksaray azalığına Bürhaniye sabık reisi Mustafa Şükrü,

3o lira maaşlı Diyarı Bekir müddei umumi muavinliğine hukuk mezunlarından Abdünnafi;

35 lira maaşlı İstanbul müddei umumi muavinliğine talebile Ankara sulh hakimlerinden Nurettin;

35 lira maaşlı İstanbul sulh hakimliğine talebile Ankara sulh hakimi Hasan Tahsin;

35 lira maaşlı Cihanbeyli münferit hakimliğine Böğrüdelik sulh hakimi Kanber;

35 lira maaşlı Polatlı hakimliğine Cihanbeyli sulh hakimi hafız Ahmet;

22 lira maaşlı Cihanbeyli mustantikliğine talebile Nusaybin mustantiği Talât Beyler.

12/8/931

Karar numarası: 9

Münhal bulunan birinci sınıf Adliye müfettişliğine şayanı terfi olan İzmir icra reisi Visalettin beyin tayini tensip kılınmıştır.

Karar numarası : 8

40 lira maaşlı Ankara mustantikliğine Karadeniz Ereğlisi Müddei umumisi Ahmet Necati;

22 lira maaşlı Nuseybin mustantikliğine sabık Havza mustantiki İhsan Lütfü;

22 lira maaşlı Bilecik mustantikliğine Adliye meslek mektebi mezunlarından Ahmet Cemalettin;

22 lira maaşlı Boyabat mustantikliğine adliye meslek mektebi mezunlarından Ahmet Şefik;

22 lira maaşlı Kilis mustantikliğine „ „ „ mezunlarından Burhanettin;

45 lira maaşlı Ordu hukuk hakimliğine Adana sulh hakimi İsmail Mazhar;

30 lira maaşlı Karadeniz Ereğlisi müddei umumiliğine talibi tahvil olan Diyarbekir müddei umumi muavini Mehmet Kemal;

30 lira maaşlı Vice sulh hakimliğine evvelce tahviline karar verilmiş olan Serik sulh hakimi Hüseyin Şevket;

22 lira maaşlı Serik mustantikliğine adliye meslek mektebi mezunlarından İzmit müddei umumiliği kâtibi Mustafa Kemal;

3o lira maaşlı Biga aza mülâzımlığına Oltu kadastro hakimi sabıkı Halis;

35 lira maaşlı Emirdağ ceza hakimliğine tahvili olan Dinar hukuk hakimi Mehmet Tevfik;

25 lira maaşlı Cihanbeyli müddei umumiliğine mektebi hukuk mezunlarından Mustafa Necmettin;

25 lira maaşlı Serik müddei umumiliğine mektebi hukuk mezunlarından Adnan Sezai;

589

35 lira maaşlı Tuzluca sulh hakimliğine Garzan müddei umumisi Abdullah;

3o lira maaşlı Garzan müddei umumiliğine hukuk mezunlarından Mehmet Nazım;

3o lira maaşlı Diyarıbekir müddei umumi muavinliiğne hukuk mezunlarından Ahmet Asım;

35 lira maaşlı Savur müddei umumiliğine tahvili kararğir olan Kaş müddei umumisi Mehmet Fuat;

3o lira maaşlı Kaş müddei umumiliğine talebile Savur müddei umumisi Mürsat;

35 lira maaşlı Adapazarı azalığına talebile Ankara azasından Avni;

Bey ve efendiler.

KANUNLAR

15 Mayıs 1335 tarihli Harcırah Kararnamesi ve müzeyyelâtının tadili hakkında kanun

kanun numarası 1846
Neşri tarihi 27 - 7 -1931

Madde 1 — Yol masrafı, daimî veya muvakkat bir vazife ile bir yere gönderilen veya getirilenlere, muayyen tarifeli nakil vasıtaları ile seyahatlerinde, bu kanuna merbut (1) numaralı cetvelin birinci sütununda gösterilen makam ve maaşlara göre ikinci sütunda yazılı mevki bilet parasının ve muayyen tarifesi olmayan mutat nakil vasıtaları ile vaki seyahatlerde kilometre veya deniz mili başına aynı cetvelin üçüncü sütununda gösterilen miktarda yol masrafı verilir. Ancak Van, Hakkâri, Bayazıt, Muş, Siirt, Erzurum, Erzincan, Kars Vilâyetleri dahilindeki seyahatlerde üçüncü sütunda yazılı yol masraflarına üçte biri ilâve olunur.

Madde 2 — Emniyet memurları merkezden aldıkları hususî vazifenin icabına göre her vasıtadan istifade edebilirler ve harcırahlarını istifade ettikleri vasıtaya göre hahikî masarif üzerinden alırlar.

Madde 3 — Devlet ve Devlete merbut müesseseler ile vilâyet ve belediyelere ve imtiyazlı şirketlere ait veya bunlar tarafından kiralanmış nakil vasıtaları ile bedava seyahat edenlere, muayyen tarifeli nakil vasıtalarında paso veya permi ile gidip gelenlere yol masarifi verilmez.

Madde 4 — Aile masarifi memurun tayin veya tahvili sırasında ailesi meyanında dahil ve iaşesi memura ait olanlardan her biri için yol masarifile memura verilen yevmiyenin üçte biridir. Ancak umum aile efradına verilecek yevmiye miktarı memura verilen yevmiyenin bir mislini geçemez.

Muayyen tarifeli nakil vasıtaları ile veya münhasıran hayvanla icrası zarurî seyahate, aile efradından her birine yol masarifi olarak memura verilen bilet esmanı verilir. Muayyen tarifesi olmıyan vasıtalarla seyahatta memurun beraberinde götüreceği iki nüfus ailesi için yol masarifi verilmez. Bundan fazla olan veya sonradan getirilmesi zarurî bulunan aile efradının beher nüfusuna memura verilen yol masarifinin dörtte biri tesviye edilir,

588

Aile efradı her kaça baliğ olursa olsun muayyen tarifeli vesaiti nakliye ücretlerini tamamen alırlar ve gayri muayyen vesaitte alacakları yol masarifi memura verilen miktarın bir mislini geçemez.

Madde 5 — Memur muvasalat ettiği mahalde harcırah hesabının müfredatını havi bir beyanname tanzim ve dairesi âmirine tevdi etmek, daire âmiri de bu beyanname muhteviyatını tetkik ve doğruluğunu tasdik ile mahallin en büyük mal memuruna vermekle mükelleftir.

Vali ve kaymakamlar hariç olmak üzere dairesi âmiri bulunmıyan memurların beyannameleri mahallî en büyük mülkiye memuru tarafından tasdik olunur.

Madde 6 — Maddî hatalar hariç olmak üzere hakikî yol masraflarına ait tanzim edecekleri beyannamelerde yol masarifinin miktarını fazla kaydeden müfettişlerle ailesini getirmedikleri halde getirmiş gibi gösteren veya ailesi efradının hakikî adedini fazla veya ailesi meyanında dahil bulunmıyanları dahil gibi irae eyliyen memurlar haklarında, idareten yapılacak tahkikat neticesinde bu hareketleri sabit olduğu takdirde, inzibat komisyonlarınca Memurin kanununun 26 ıncı maddesinin (H) fıkrasındaki sınıf tenzili cezası tatbik olunur ve cürümlerinin tekerrürü halinde mezkûr komisyon kararı ile (V) fıkrası mucibince memuriyetten ihraç cezası verilir ve fazla alınan harcırahlar inzibat komisyonları kararile ve tahsili emval kanunu mucibince tahsil olunur. İdareten ittihaz edilen kararlar cezaî takibata mâni olmayıp ayrıca haklarında hukuku amme davası ikame ve takibatı kanuniye icra olunur ve cürmün temas ettiği cezadan başka fazla alınan mebaliğin iki misli mahkemece cezayı nakdî olarak hükmolunur.

Madde 7 — Mülhak ve hususî bütçelerle idare olunan müessesat ile sermayesinin nısfından fazlası Devlete ait olan müesseseler ve bankalar memur ve mensuplarının (müntahap olanlar da dahil) harcırahları umumî harcırah hükümlerine tâbidir. Bu idare ve müesseselerin harcıraha müteallik nizamnameleri bu hükümlerin tayin ve tesbit eyledikleri had ve miktarları geçemez.

Madde 8 — Bu Kanun neşri tarihinden muteberdir.

Madde 9 — Bu Kanunun hükümlerini icraya İcra Vekilleri Heyeti memurdur.

24 - 7 - 1931

(1) numaralı cetvel

Makam ve memuriyet ünvanı	Muayyen tarifeli nakil vasıtaları ile seyahatte	Muayyen tarifesi olmayan nakil vasıtalarile seyahatta kilometre veya deniz mili başına kabul edilen yol masrafı miktarı Kuruş
1 Büyük Millet Meclisi Reisi, Başvekil, Vekiller, Büyük Erkânı Harbiye Reisi	Yataklı vagon masrafı dahil olduğu halde yemeksiz birinci mevki bileti	İhtiyar olunan hakikî yol masrafı
2 45 liradan yukarı aslî maaşlı memurlar	Yemeksiz birinci mevki bileti	30
3 25 liradan yukarı aslî maaşlı bilûmum müfettişler ve müfettiş muavinleri	Yemeksiz birinci mevki bileti	30 kuruşu geçmemek üzere hakikî yol masrafı
4 45 liradan aşağı aslî maaşlı memurlar	Yemeksiz ikinci mevki bileti	30
5 Kolcu, mübaşir ve bu derecedeki memurlar	Üçüncü mevki bileti	15

24 - 7 - 1931

* * *

Veraset ve İntikal Vergisi hakkındaki kanunun bazı maddelerinin tadiline ve bazılarının ilgasına dair kanun

kanun numarası: 1836
Neşri Tarihi: 16 - 7 - 1931

Madde 1 — 3 nisan 1926 tarih ve 797 numaralı Veraset ve İntikal vergisi kanununun 1, 2. 3, 5, 6, 8, 15, 16, 17, 18, 19, 20, 21, 22, 23, 24, 25, 31, 32, 34, 45, 48, 50, ve 1357 numaralı kanunla tadil edilen 4 ve 46 ncı maddeleri aşağıda yazılı şekillerde tadil edilmiştir:

588

Verginin Mevzuu ve İstisnaları

Birinci muaddel madde — Gerek veraset ve vasiyet tarikile, gerek bedelsiz her hangi bir tarzda ıvazsız olarak hakikî veya hükmî bir şahıstan diğerine intikal eden menkul ve gayri menkul umum emval ile veraset veya vasiyet suretile vaki intifa hakları ve kanunlarına göre tescile tâbi bütün hukuk ve menafi bu kanun mucibince veraset ve intikal vergisine tâbidir.

İkinci muaddel madde — Aşağıda yazılı intikaller vergiden müstesnadır:

1) Umumî, mülhak ve hususî bütçelerle idare edilen Devlet müessesatı ile belediyelere ve köylerin manevî şahsiyetlerine vaki umum intikaller;

2) Umumun menafiine hâdim cemiyetlerle umuma mahsus ibadethanelerin ve meccanî hastahane, darülâceze ve yetimhanelere vaki menkul intikaller;

3) Veraset tarikile intkal eden bütün ev eşyası ;

4) Füru ve karı, koca ve ana ve babaya intikal eden menkul mallardan her biri üç yüz lirayı geçmiyen mirasçi hisseleri;

5) Akraba ve ahibba gibi şahıslar arasında alınıp verilen ve resmî bir daire tarafından tescili mutat olmıyan ve tescil edilmiyen miktarı ne olursa olsun bütün menkul hediyeler;

6) Yabancı hükûmetlerin sefirlerile sefarethaneleri memurlarına ve bunların aileleri efradına vaki olan bütün intikaller (mütekabiliyet şartile);

7) Harpte veya eşkıya müsademelerinde, manevra ve talimler esnasında veyahut bunlarda aldığı yaralar neticesinde ölen asker ve jandarma efradının, vazife esnasında ölen polislerin füru ve karılarına ve ana ve babalarına intikal eden bütün mallar;

8) Türk Tayyare Cemiyeti piyango ikramiyeleri;

9) Bilûmum sadakalar

Mükellef ve teklif mahalli

Üçüncü muaddel madde — Kendilerine menkul, gayri menkul emval ve huluk ve menafi intikal eden şahıslar bu kanun mucibince tarh ve tahakkuk ettirilecek vergiyi vermekle mükelleftirler. Henüz kendi namına vergi tarhedilmeden ölen mükellef, mirasçıları tarafından temsil olunur.

Dördüncü muaddel madde — Vergi, veraset veya vasiyet tarikile vaki intikallerde ölen kimsenin, diğer suretle vukua gelen intikallerde

589

tasarrufu yapan şahsın ikametgâhının bulunduğu yer varidat memuru tarafından tarholunur. Bu ikametgâh yabancı bir memlekette ise ölen veya tasarrufu yapan şahsın Türkiyedeki son ikametgâhının bulunduğu yer varidat memuru tarafından, ölen veya tasarrufu yapan şahıs Türkiyede hiç ikamet etmemiş ise Ankara Vilâyeti Varidat Müdürlüğünce verginin tarh ve tahakkuku yapılır.

Verginin matrahı

Beşinci muaddel madde — Verginin matrahı, intikal eden menkul ve gayri menkul mallar ile huluk ve menfaatlerin bu kanun mucibince tayin edilecek kıymetleridir. 8, 9, 10, 11, 13, ve 14 üncü maddeler hükümlerine göre borç ve masrafarın tenzili lâzım geldiği takdirde tayin edilen kıymetlerden bunlar tenzil edildikten sonra kalan kıymet matrah addolunur.

Vergi mükellef tarafından verilen beyanname üzerine tarholunur.

Bu beyanname :

1) Vesaret sebebile vuku bulan intikallerde mirasçının ismini, şöhret, san'at ve ikametgâhlarını, yaşlarını ölen zatın öldüğü yeri ve tarihini mirasçılarla olan nisbet ve karabet derecesini, intikal eden malların ve hukuk ve menfaatlerin nev'ü cinsini ve mirasın açıldığı gündeki kıymetlerini ve nerede bulunduklarını ve ölen kimsenin varsa borcunun mikdarını;

2) Vasiyet ve bağışlama suretile intikallerde vasiyet eden ve bağışlı yanın ve kendisine vasiyet olunan ve bağışlananın isim, şöhret, sanat, ikametgâhlarını ve vasiyet olunan veya bağışlanılan malın bulunduğu yeri ve mevkiini ve vasiyet olunan yeya bağışlanan malın cinsi ve nev'i ile hukukan tesahup edildiği gündeki kıymetlerini;

3) Sair ıvazsız intikallerde intikal sahiplerinin isim, şöhret, san'at ve ikametgâhlarının ve intikal eden mallar hukuk ve menfaatlerinin cins ve nev'ini ve hukukan tesahup edildiği gündeki hıymetlerini ve bulundukları yeri ve ne suretle temellük edildiğini muhtevi olmak lâzımdır.

İntikal eden gayri menkullerin yalnız bulunduğu yer ve mevkii ve umumî evsafı ve hangi kaza varidat dairesinde kayıtlı bulunduğu yazılır.

Kanunu Medenînin 533 ve 572 nci maddeleri mucibince sulh hâkimi tarafından resmen idare edilen terekelerle resmî tasfiye talep edilmiş olan terekelerde muamelenin neticesi sulh hâkimi tarafından mahallî varidat memurluğuna bildirilir.

Altıncı muaddel madde — Mükellef beyannamesini :

1 — Veraset suretile vuku bulan intikallerde :

A) Ölüm Türkiyede vuku bulmuş ise, ölüm tarihini takip eden dürt ay içinde;

B) Ölüm yabancı bir memlekette vukua gelmiş ise, ölümün haber alındığını takip eden dört ay içinde;

2 — Diğer suretlerle vaki intikallerde malların ve hak ve menfaatlerin hukukan tesahup edildiği tarihten itibaren bir ay içinde vergiyi tahakkuk ettirecek varidat idaresine veya oranın en büyük mülkiye veya mal memuruna vermek veyahut taahhütlü olmak şartile posta ile göndermek mecburiyetindedir.

Beyannamenin her mükellef için ayrı ayrı veya müştereken verilmesi caizdir.

Sekizinci muaddel madde — Veraset tarikile intikal eden malların kıymetinden müteveffanın vesaika müstenit borcu tenzil olunur. İkametgâhı yabancı memleketlerde bulunan müteveffanın borçlarından yalnız Türkiyede vergiye tâbi menkul ve gayri menkul mallarına taallûk edenleri kabul olunur.

Müteveffanın hali hayatında mahkemeye intikal etmiş olan alacak ve borçlarının beyannamede gösterilmesi şarttır.

Bunların vergileri tahakkuk ettirilirse de tahsilleri mahkemenin vereceği kat'î hüküm neticesine intizaren tecil edilir.

Ancak mükellefler her altı ayda bir dava vaziyetlerini varidat idaresine bildirmeğe mecburdurlar.

Kıymet takdiri

On beşinci muaddel madde — Veraset sebebile intikal eden menkul malların kıymetlerile müteveffanın müruru zamana uğramamış bulunan matlup senetlerinin hakikî kıymetleri her kaza ve vilâyet merkezinde ticaret odalarınca, ticaret odası bulunmıyan yerlerde belediye meclisince kendi azaları arasından veya hariçteki erbabı vukuftan intihap edilecek üç kişilik bir heyet tarafından takdir edilir. Heyet icabında meslekî eksperlerin mütaleasına da müracaat edebilir.

Bu heyetler her malî sene iptidasında yeniden intihap olunur. Borsa bulunan yerlerde alım satımı borsaya tâbi malların kıymetlerine vefat veya intikal borsa fiatın ve menkul kıymetlerle ecnebi paraları kıymetlerine esham ve tahvilât borsasının vefat veya intikal tarihindeki fiat cetvelinde münderiç fiatlar esas tutulur.

Ancak tereke tahrir edilir veya defter tutma veya resmî tasfiye talepleri vuku bulursa mahkemece menkul mallara tayin ve kabul edilecek kıymetler vergiye esas ittihaz edilir.

504

Kanunu Medenînin 532 nci maddesinde muayyen ahvalde tereke tahririnden üç gün evvel sulh hâkimi mahallî tahakkuk memurunu tahriren haberdar etmeğe ve tereke cetvelinin bir suretini tarhiyatı yapılacak olan tahakkuk memuruna göndermeye mecburdur.

Sair ivazsız intikallerde menkul malların kıymetleri alelıtlak 1 inci fıkrada münderiç heyet tarafından takdir olunur.

On altıncı muaddel madde — Veraset tarikile vaki intifalardan maada tescile tâbi intikal eden diğer hukuk ve menafi kıymetlerinin tayininde teessüsleri sırasında tapu sicillinde kayıtlı bedeller, şayet bedel tâyin edilmemiş ise on birinci muaddel madde mucibince ehli vukufa takdir ettirilen kıymetler esas tutulur.

Maden işletme imtiyazlarına ait hukuk ve menafiin ve çıkarılmış olan madenî cevherlerin ve edebî ve sınaî diğer hukuk ve menafiin kıymetleri, 15 inci maddede yazılı heyete biri alâkadar ve birisi İktisat Vekâletince intihap olunacak iki mütehassıs zatın iltihakile teşekkül edecek heyet tarafından takdir olunur.

On yedinci muaddel madde — Gayri menkul malların kıymeti, mirasın açıldığı veya gayri menkulâta tesahup edildiği tarihte :

1) Arazide, arazi vergisine matrah ittihaz edilen kıymet. (Arazi Vergisi Kanunu mucibince hususî tadilât talebi yapılmış ise tadil neticesine intizar olunur.);

2) Binalarda, eğer binalar 1302 tarihli Emlâk Nizamnamesi cari olan yerlerde ise vergiye matrah ittihaz edilen kıymet, 1326 tarihli Müsakkafat Kanunu cari olan yerlerde ise bina iratları vergisine matrah ittihaz edilen iradın on misli kıymet esas tutulnr.

Mirasın açıldığı veya tesahubun vuku bulduğu tarihte kayıtlı kıymet veya iratları mevcut değilse, bu vergiye matrah ittihaz edilecek kıymetler, on beşinci maddede yazılı heyet tarafından takdir olunur.

Verginin nisbeti

On sekizinci muaddel madde — Verginin nisbeti; veraset tarikile intikal vukuunda her mirasçıya ayrı ayrı isabet eden hisseler miktarı üzerinden bu kanuna merbut (1) numaralı cetvel mucibince; vasiyet, bağışlama veya sair suretle ıvazsız intikallerde bu kanuna merbut (2) numaralı cetvel mucibince hesap ve tayin olunur.

On dokuzuncu muaddel madde — Veraset tarikile intifa hakkını ihtiyar eden mirasçı :

Elli veya daha aşağı yaşta ise verginin 1/2 sini

592

Elli ile altmış yaş arsında ise verginin 1/3 ünü

Altmış ile yetmiş yaş arasında ise verginin 1/4 ünü

Yetmiş yaşından fazla ise verginin 1/8 ini

Vermekle mükelleftir.

Mülkiyet sahibi dahi mülkiyetle beraber intifaa da sahip olduğu tarihte yukarıki fıkrada yazılı suretlerden :

Birinci halde verginin 1/2 sini

İkinci halde verginin 2/3 ünü

Üçüncü halde verginin 3-4 ünü

Dördüncü halde verginin 7/8 ini verir.

Kanunu Medenînin 442 inci maddesine göre intifa hakkına nail olacak büyük analar ve büyük babaların ana ve babaları ve bunların bir dereceye münhasır füruları verginin 1/8 ini verir.

Yirminci muaddel madde — İkametgâhi Türkiyede bulunan mütevefta veya tasarruf yapan şahıstan intikal edipte yabancı memleketlerde bulunan menkul ve gayri menkul malların vergilerinden, bu memleketlerde alındığı sabit olan veraset ve intikal vergisi tenzil olunur.

Yirmi birinci muaddel madde — Beyannamelerde yazılı emval, hukuk ve menafiin kıymeti 15, 16 ve 17 inci maddelerde gösterilen şekiller dairesinde takdir ve tesbit edildikten sonra vergi tarh ve alâkadarlara tahriren tebliğ olunur.

Yirmi ikinci muaddel madde — İntikal eden mallardan ve hukuk ve menfaatlardan bir kısmının beyannameye ithal edilmemiş veya cins ve mahiyetleri vergi ziyaına sebep olacak surette yanlış veya miktarları noksan gösterilmiş olduğu muhbirlerin kanaatbahş ifadelerine veya resmî müessese kayıtlarına veya gayri resmî müesseselerin kanunen muteber kuyut ve vesaikına istinaden malmemurlarının idarî tahkikatle anlaşılırsa bu suretle zuhur eden noksana isabet eden vergiye bir misil zammolunur.

Yirmi üçüncü muaddel madde — Bir intikal vukuunda mirasçı, kendine vasiyet olunan veya bağışlanan yahut sair suretlerle uhtelerine intikal vaki olan şahıslar tarafında müddeti zarfında beyanname verilmezse malmemurluğunca kendilerine müracaat edilerek intikal eden mal ve hak ve menfaatlar tahkik edilir. Bunlar tarafından doğru malûmat verilmezse vergilerine ceza olarak yüzde yirmi zammolunur.

Kendilerine yazı ile müracaat tarihinden itibaren, resmî tatil günleri hariç olarak, sekiz gün içinde istenilen malûmatı vermiyenlerden kendilerine intikal eden mallar ve hak ve menfaatler idarî tahkikatla tesbit ve vergileri tahakkuk ettirilerek yüzde elli zammile istifa edilir.

590

İstenilen malûmatı noksan verdikleri anlaşılanlar hakkında 22 nci maddenin son fıkrası mucibince muamele olunur.

Yirmi dördüncü muaddel madde — Tarholunan vergiye ihbarnamenin tebliğ tarihinden itibaren, resmî tatil günleri hariç olmak üzere, mükellefin on beş gün zarfında itiraz hakkı vardır. Bu itiraz her kaza ve vilâyet merkezinde en büyük mülkiye memurunun veya tevkil edeceği memurun riyaseti altında en büyük malmemuru ile biri belediyece kendi azası arasından ve diğeri ticaret odası bulunan yerlerde ticaret odasınca yine kendi azası arasından intihap olunacak dört zattan mürekkep itiraz komisyonunca tetkik olunur.

Ticaret odası bulunmıyan yerlerde intihabı edaya ait bulunan aza dahi belediyece intihap edilir.

İtiraz komisyonları kendilerine tevdi olunan itiraznameleri tetkik ve muterizler tarafından arzu edilir veya komisyonca lüzum görülürse bizzat onları veya tevkil edecekleri kimseleri istisna ile iki ay zarfında karara rapteder.

Tarhedilen vergi itiraz müddetinin hitamında ve mükellef itiraz etmiş ise itiraz komisyonunca kat'î karar verilmeden evvel tahsil edilemez.

İdareten verilen kat'î kararların mercii temyizi Şûrayı Devlet olduğundan mahkemei adliyeye müracaat olunamaz.

Yirmi beşinci muaddel madde — İtiraz komisyonu kararları tebliğinden itibaren bir ay zarfında merkezdeki (vergi temyiz komisyonu) nezdinde kabili temyizdir. Mezkûr temyiz komisyonu, bu vergiye ait temyiz istidalarını vürudu tarihinden itibaren bir ay zarfında tetkik ve karara raptetmeğe mecburdur.

Temyiz komisyonu kararları kat'îdir.

Temyiz talebi icranın tarihini müstelzim değildir. Şu kadar ki lüzumunda komisyon, temyiz olunan kararın icrasının tehirini emredebilir.

Otuz birinci muaddel maadde — Menkul emvale mükellefin tesahubu tarihinden itibaren üç sene geçtikten sonra vergi tarholunamaz. Ancak bu müddetin hitamından evvel tahakkuk memurunun tesahuba ıttılaı ve keyfiyeti mükellefe tahriren tebliği halinde müruru zaman munkati olur.

Tarholunan vergi mükellefe ihbarname ile tebliğ edildikten sonra zâhire çıkarılan emvalin vergisi, bunların kıymetleri evvelce tesbit edilen matraha ilâve edilmek suretile, tayin olunur.

Otuz ikinci muaddel madde — Noterler, icra memurları, nüfus ve tapu memurları muttali oldukları intikal hadiselerini ıttıla tarihinden itibaren on beş gün zarfında mahallî varidat idaresine tahriren bildirmeğe mecburdurlar.

594

Her köy veya mahalle muhtarları, her ayın on beşine kadar, geçen ay zarfında kendi köylerinde vefat edenleri mensup oldukları varidat idaresine tahriren bildirmeğe mecburdur.

Konsoloslar veya konsolosluk vazifesini yapanlar her ayın on beşinde memur oldukları mahalde vefat eden Türk tebaasının isim, şöhret ve sıfatlarını ve bunların Türkiyedeki ikametgâhlarını Maliye Vekâletine bildirmeğe mecburdurlar.

Otuz dördüncü muaddel madde—Hayat Türk sigorta şirketleri yahut ecnebi şirketlerinin Türkiyede müesses şubeleri abonelerinin vefatından dolayı hak sahiplerine prim, sermaye, mükâfat, aylık ve sair bir nam ile para veya senet verebilmek için evvel emirde verginin tediye edilmiş olduğuna dair vergi dairesinden verilmiş bir tasdikname talep ederler. Tasdikname ibraz etmiyen hak sahiplerine istihkaklarının yüzde on beşi vergi mukabili olarak tevkif edildikten sonra mütebakisi verilebilir.

Kırk beşinci muaddel madde — Mevcut olmıyan bir deyni mevcut gösteren yahut hakikî miktarından ziyade borç tasdik eden dayinler, vergi tahakkuk idarelerine bilerek sahte evrak veya kayıt ibraz edenler hakkında Türk Ceza Kanununa tevfikan takibat yapılır. Bu suretle ketmedilen vergi de mükelleflerinden beş kat olarak istifa olunur.

Kırk altıncı muaddel madde — Otuz ikinci maddenin ilk iki fıkrasında yazılı olup mezkûr madde ahkâmına riayet etmiyenlerden 25 liradan 200 liraya ve 33 ve 34 üncü maddeler ahkâmına riayet etmiyen şirketlerle müesseselerden ve eşhastan 100 liradan 1ooo liraya kadar hükmen cezayı naktî alınır.

Kırk sekizinci muaddel madde — Veraset ve intikal vergisine tâbi muamelâttan, eytam nizamnamesi mucibince alınmakta olan harç ve rüsum aranılmaz.

Ellinci muaddel madde — 3 nisan 1926 tarih ve 797 numaralı kanunun mer'iyete girdiği tarihten evvel hadis olup bu kanun ile veraset ve intikal vergisine mevzu teşkil eden intikaller ve hibeler veraset ve intikal vergisine tâbi değildirler. Bu vukuata taallûk eden intikal muamelelerinden tapu harçları kanununa göre yalnız kaydiye anılır.

Madde 2 — 3 nisan 1926 tarih ve 797 numaralı veraset ve intikal vergisi kanununun 39, 40, 41, 43, 47, 49 ve 51 inci maddeleri ile 2o inci maddesine müzeyyel 23 mayıs 1927 tarih ve 1o47 No. lı kanun mülgadır.

Madde 3 — Bu kanunun tatbiki hakkında bir nizamname tanzim olunur.

Madde 4 — Bu kanun 1 haziran 1931 tarihinden muteherdir.

Madde 5 — Bu kanunun hükümlerinin icrasına Adliye, Dahiliye, Maliye ve Hariciye Vekilleri memurdur.

Birinci muvakkat madde — Bu kanunun ikinci maddesinin ikinci fıkrası mucibince vergiden istisna edilen, menafii umumiyeye hâdim cemiyetlerle, umuma mahsus ibadethanelere ve meccanî hastahanelere, darülâceze ve eytamhanelere vaki menkul intikaller dolayısile tarhedilip henüz tahsil edilmemiş olan vergiler terkin olunur. 12 - 7 -1931

Kanunun on sekizinci maddesine ait [1] numaralı cetvel

Karâbet derecesi	500 liraya kadar yüzde	500 lirasından evvelki sütun mucibince 501 den 2.500 liraya kadar yüzde	2.500 lirasından evvelki sütun mucibince, 2,501 den 10.000 liraya kadar yüzde	10.000 lirasından evvelki sütunlar mucibince 10.001 den 25.000 liraya kadar yüzde	25,000 lirasından evvelki sütunlar mucibince, 25.001 den 50,000 liraya kadar yüzde	50.000 lirasından evvelki sütunlar mucibince, 50,001 den 100.000 liraya kadar yüzde	100.000 lirasından evvelki sütunlar mucibince, 100.001 liradan 150.000liraya kadar yüzde	150.000 liraşından evvelki sütunlar mucibince. 150.001 liradan fazlası için yüzde
Füru ile karı veya koca [Evlâtlıklarla nesebi sahih olmıyan çocukların Kanunu Medenînin 257 ve 442 inci maddelerine göre alacakları miraslar da bu sıraya dahildir].	1	2	3	5	7	9	10	15
Ana ve baba ve onların füruu;	1,5	3	4	6	8	11	15	20
Büyük analar ve büyük babalarla bunların füruu;	2	4	6	8	10	15	20	25
Hiç akraba olmıyan mansup mirasçılar	4	6	8	12	16	22	28	32

kanunun sekizinci maddesine ait [2] numaralı cetvel

Karâbet derecesi	500 liraya kadar yüzde	501 liradan 2.500 liraya kadar olan kısmından yüzde	2.501 liradan 10.000 liraya kadar olan kısmından yüzde	10.001 liradan 25.000 liraya kadar olan kısmından yüzde	25.001 liradan 50.000 liraya kadar olan kısmından yüzde	50.001 lira ve ondan yukarı olan kısmından yüzde
Füru ile karı ve koca	2	3	4	5	6	8
Ana ve baba ve bunların füruu	3	4	6	8	10	14
Büyük analar ve büyük babalarla bunların diğer füruu	5	6	8	10	12	16
Büyük analar ve büyük babaların ana ve babaları ve bunların bir dereceye münhasır füruları	7	8	10	12	14	18
Bunların haricinde kalan kan hısımları	8	10	12	14	16	20
Hiç akraba olmıyanlar	10	10	15	18	20	25

(Vergi nisbetine ait hatleri gösteren grupların bir evvelki grupa dahil kısımdan o grup için muayyen olan nisbette alınır.

KARARLAR VE TEFSİRLER

Karsın Kıro Mahallesinden İsmail oğlu Nevruzun ölüm cezasına çarpılması hakkında

Erzurum hapisanesinde mahkûmlardan İsmail oğlu Yusufu taammütle öldüren ağır hapis mahkûmlarından ve Kars hapisanesinden nakledilmiş olan Karsın Kıro Mahallesinden 34 yaşında İsmail oğlu Nevruz hakkında icra edilen mahkeme neticesinde Erzurum Ağırceza Mahkemesine hükmedilen ölüm cezasının tahfif ve tahvilini müstelzim bir sebep görülmediğinden Teşkilâtı Esasiye Kanununun 26 ıncı maddesi mucibince mezkûr cezanın infazına karar verilmiştir.

Sıvasın Üryanimüslim Mahallesinden Kerim oğlu Veyselin ölüm cezasına çarpılması hakkında

Tokadın Dere Köyünden Genç Ali oğullarından Mehmet oğlu Ahmetle Çangırılı oğullarından Mehmet oğlu Sabrinin para ve ticaret eşyasını soyarak bu suçu kapatmak için merkumları diğer bir arkadaşı ile birlikte iple boğup öldüren Sıvasta oturan Tercanın Korgın Köyünden Kerim oğlu 1318 doğumlu Veysel hakkında icra kılınan muhakeme neticesinde Sıvas Ağırceza mahkemesince hükmolunan ölüm cezasının tahfif ve tahvilini müstelzim bir sebep görülmediğinden Teşkilâti Esasiye Kanununun 26 ıncı maddesi mucibince mezkûr cezanın infazına karar verilmiştir.

Rizeli Mehmet oğlu Ali Rızanın ölüm cezasına çarpılması ve Rasim oğlu Hamdinin on beş sene ağır hapse mahkûm edilmesi hakkında

Yavuz Gemisi mürettebatından Adapazarlı Suphi Riza onbaşıyı sustalı çakı ile yaralıyarak öldüren mezkûr gemi efradından 1321 do-

598

ğumlu Rizeli Mehmet oğlu Ali Riza ile cürümde iştiraki hareketi fâil derecesinde görülen 23 yaşında Rizeli Rasim oğlu Hamdi haklarında Üçüncü Kolordu Askerî mahkemesince verilen ölüm cezalarından Suphi onbaşıyı taammütle öldüren Ali Riza hakkındaki ölüm cezasının tahfif ve tahvilini müstelzim bir sebeb görülmediğinden mezkûr cezanın Askerî Ceza Kanununun 20 nci maddesinin 2nci fıkrasına tevkikan infazına ve diğer mahkûm Hamdi hakkındaki ölüm cezasının ise on beş sene ağır hapse tahviline karar verilmiştir.

Ankara İstiklâl Mahkemesince on sene hapse mahkûm edilen Süleyman Radi Beyin geri kalan cezasının affına imkân olmadığı hakkında

Ankara İstiklâl Mahkemesince on sene hapse mahkûm ve İstanbul umumî hapisanesinde mahpus bulunan Süleyman Radi Beyin ruhî inhitata ve yese düçar olduğu yapılan tıbbî muayene neticesinde anlaşılmış olduğundan geri kalan mahkûmiyet müddetininin affi icap edip etmiyeceği hakkında Meclisi Âlice bir karar ittihazı talep edilmiş ise de, Radi Beyin muayenesini mutazammın Adlî Tip İşleri Meclisinin raporuna istinaden Sihhat ve İçtimaî Muavenet Encümenince, mumaileyhin hastalığının hapis (psikoz) u olduğu tebeyyün ettiği ve bu haleti ruhiye ve akliyenin daimî malûliyet teşkil eden hastalıklardan olmadığı beyan edilmesine göre, Radi Beyin geri kalan cezasının affını istilzam edecek bir sebep olmadığına karsr verilmiştir.

H. V. KARARLARI

Mardin Vilâyetine tâbi Koçhisar kazası Adının Kızıltepeye tebdiline dair

Dahiliye Vekâletinin 30/5/1931 tarih ve 1943/479 numaralı tezkeresile tevdi olunen Şûrayı Devlet Mülkiye Dairesile Heyeti umumiyesinin 2/5/1931, 14/5/1931 tarih ve 1047/1oo3, 194/212 numaralı mazbataları İcra Vekilleri heyetinin 7/6/1931 tarihli içtimaında tetkik edilerek mezkûr kaza adının teklif veçhile Kızıltepeye tebdili tasvip ve kabul olunmuştur.

Teşviki Sanayi Kanunu mucibince müessesatı Sınaiyeye verilecek primler hakkında

19/6/1929 tarih ve 8134 numaralı Kararnameye zeyildir:

Teşviki Sanayi Kanununun 11 inci maddesi mucibince müessesatı sınaiyeye verilecek primler için 1466 numaralı Kanunun sureti tatbıkını mübeyyin talimatnamenin 2 inci maddesinin merbut şekilde tadili İktisat Vekâletinin 1o/6/1931 tarih ve 126 numaralı tezkeresile yapılan teklifi üzerine İcra Vekilleri Heyetinin 1o/6/1931 tarihli içtimaında tasvip ve kabul olunmuştur.

« Madde 2 — Birinci maddede yazılı müesseselerin primden istifade edebilmeleri için nümunesi melfuf bulunan ve müesseselere gönderilecek olan imalât beyannamelerinden üç nüshasını hâk ve silinti olmaksızın doldurup senei maliyenin hitamından itibaren nihayet üç ay zarfında mahallinin en büyük mülkiye âmirine vermesi şarttır.

Bu beyannameler mülkiye âmirleri tarafından üç gün zarfında tahakkuk idarelerine tevdi editecektir. Tahakkuk idareleri bu talimatname ahkâmı dairesinde ve nihayet on beş gün zarfında tetkikatı ikmal ederek primden istifade eden ve etmeyen imalât mıktarını tefrik ve beyanname zirini tasdik ederek doğrudan doğruya İktisat Vekâletine göndermeğe mecuburdur.»

600

NİZAMNAMELER

Ticaret ve Sanayi Odaları nizamnamesinin muaddel 68 inci maddesinin tadiline dair nizamname

Madde 1 — Ticaret ve Sanayi Odaları Nizamnamesinin 68 inci maddesi aşağıdaki veçhile tadil edilmiştir:

«Türkiye Ticaret ve Sanayi Odaları arasında odaların hayat ve mesaii umumiyelerine, iktisadî, sınaî, malî hususata müteallik umur ve mesaili mevzuubahis ve müzakere etmek üzere kezalik istişarî mahiyette olarak her üç senede bir defa İktisat Vekâletinin tayin edeceği bir tarihte Ankarada veya İktisat Vekâletince tensip edilecek diğer bir mahalde İktisat Vekilinin riyaseti altında «Türk Ticaret ve Sanayi Odaları Kongresi» aktolunacak ve ancak vaki davete icabeti kolaylaştırmak ve alâkadarlarca hazırlık yapılabilmek için Vekâletçe üç ay evvel içtima zemanı odalara tebliğ kılınacaktır.

Bu kongrenin mahalli in'ikadını, müddeti devamını, kongreye sureti iştirak ve müzakere edilecek mesail ve hususatı, kongrenin sureti idaresini İktisat Vekâleti lâakal bir ay evvel tamim eder.

Madde 2 — Şûrayı Devletçe görülmüş olan bu nizamname neşri tarihinden muteberdir.

Madde 3 — Bu nizamname hükümlerinin icrasına İktisat Vekili memurdur.

Ş. D. KARARLARI

Millet mekteplerine devam etmiyenlerden alınacak para cezasının ciheti tevdii hakkında

Millet Mekteplerine devam etmeyenlerden talimatnamesi mucibince alınacak cezayı nakdîlerin nereye ait olduğu hakkında sarahat mevcut olmaması hasebile bu cezaların idarei hususiye ve muvazenei umumiyeden hangisine tevdi edileceğinde Vilâyetlerce tereddüt olunduğundan ve Vilâyetler İdaresi Kanununun 68 inci maddesinde mülkî memurlar reisleri tarafından ittihaz ve usulen tebliğ ve ilân olunan kararların tatbik ve icrasına mümanaat edenler hakkında hususî kanunlarda muayyen cezalar bulunmadığı takdirde mahallî idare heyetlerince kabili temyiz olmamak üzere beş liraya kadar para cezası hükmolunacağı musarrah olup Millet Mektepleri Talimatnamesindeki ceza dahi bu maddeye göre hükmedilmekte olduğundan ve Millet Mektepleri ilk tahsili gaye ittihaz etmiş bulunmasına nazaran tahsile devam etmeyenlerden alınacak para cezalarının Tedrisatı İptidaiye Kanununun mevaddı malûmesine kıyasen Vilâyet hususî idarelerine aidiyeti ruhu kanuna daha muvafık görülmekte bulunduğundan bahisle keyfiyetin Şûrayı Devletçe tetkik ve bir karara raptı hakkında Dahiliye Vekâletinden Başvekâleti Celileye takdim ve Şûrayı Devlete havale buyrulan 28/4/193o tarihli ve 44-9 369 numaralı tezkere üzerine dairemizde tanzim olunup Heyeti umumiyece de tasvip buyurulan 18/1/1931 tarih ve 3316/6o numaralı mazbata Türk Ceza Kanununun para cezalarının Devlet hazinesi için alınacağı hakkında umumî bir hüküm vazetmiş olduğu gibi umumî Bütçeye merbut (C) cetvelinde Devlet varidatı envaı meyanında mezkûr cezayı naktîler tadat edildiği sırada İdarei Umumiyei Vilâyet Kanununa istinaden alınacak cezayi naktîlerin de sarahaten yazılmış olduğuna göre Millet Mekteplerine devam etmiyenlerden alınacak naktî cezaların malsandıklarına tevdii icap edeceği bertafsil arz ve beyan kılınmıştır.

Bu mesele hakkında Maarif Vekâletinden takdim olunan 15 Nisan 1931 tarih ve 39209 numaralı tezkere dahi bu kere Başvekâleti Celileden havale buyurulmakla dairemizde okundu.

602

Vekâleti Müşariileyhanın bu hususlaki noktai nazarı:

Millet Mekteplerinin tedrisatı doğrudan doğruya ilk tahsil mahiyetinde bulunduğu için bu mekteplere devam etmeyenler hakkında talimatnameye başkaca cezaî bir hüküm vazedilmiyerek Vilâyetler İdaresi Kanununun 68 inci maddesine tevfikan cezayı naktî alınması gibi bir hüküm konulmakla iktifa edilmiş olup cezaların Vilâyetler idare heyetlerince takdir olunması ve bunun da bütçenin (C) cetvelinde zikredilmiş bulunması bu cezaların muvazenei umumiyeye aidiyeti için bir sebep teşkil edilmiyeceğinden ilk Tedrisat Kanunu muvakkatinin cezaya müteallik hükümlerin mahfuziyeti teyit edildiği takdirde bu vaziyet karşısında ref'i mahiyet arzeden millet mektepleri cezalarının da asla tebaan idarei hususiyetlere ait bulunması icap edeceği merkezinde bulunmuştur.

İcabı tekrar teemmül olundu:

İlk tedrisat kanununda ilk mekteplere devam etmeyen talebe velilerinden alınacak cezayı naktîlerin idarei hususiyelere aidiyeti sarahaten muharrer olup millet mekteplerinin gayeleri ilk mekteplerin ayni olmakla beraber olbaptaki kanunda bu yolda mecburiyet tahmiline ve mecburiyetin kuvvei teyidiyesi olarak ceza tatbikına müteallik hiç bir hüküm mevcut olmadığı gibi esasen böyle talimatla bir mecburiyet tahmili buna ait bir kuvvei teyidiye vaz'ı yolunda bir hükmü cedit ihdası kabil ve caiz olmadığı cihetle millet mektepleri talimatnamesine böyle bir madde dercedilmemiş ve yalnız kuvvei teyidiye temini ihtiyacı düşünülerek Vilâyetlerin Umumî İdaresi Kanununun 68 inci maddesine istinaden cezayı naktî istihsal edileceği şeklinde bir madde ilâvesile iktifa edilmiştir.

Salifüzzikir maddeye müsteniden istifa olunacak cezayı naktîlerin maliye hazinesine aidiyeti kararı sabıkta izah olunduğu veçhile cayi tereddüt değildir.

(C) Cetveline Vilâyetler İdaresi Kanununun 68 inci maddesile beraber Ilk Tedrisat Kanununun cezaya müteallik maddelerinin konulması İlk Tedrisat Kanununun olbaptaki sarahatini ilga veya tadil mahiyetinde olmayacağı cihetle sarahati kanuniyeye binaen bunların idarei hususiyeye aidiyeti tabiîdir.

Keyfiyetin bu suretle Heyeti Umumiyeye arzına 10/5/1931 tarihinde ittifakla karar verildi.

Heyeti Umumiye Mazbatası

Mülkiye Dairesinin 10 Mayıs 1931 tarih ve 1032/1085 numaralı işbu mazbatası Heyti Umumiyede okundu.

603

Millet Mekteplerine devam etmeyenlerden alınacak cezayı naktîlerin Hazineye ait olacağı hakkında bundan evvel Şûrayı Devletçe verilen kararın kanuna muvafık ve mezkûr cezaların idarei hususiyelere ait olması lâzım geleceği yolunda Maarif Vekâletince bu kerre dermeyan olunan noktai nazarın kanunî sarahatine muhalif olduğuna dair Dairei Müşarünileyhaca müttehaz karar 28 - Mayıs - 1931 tarihinde müttefikan tasvip kılınmıştır.

604

VEKÂLETÇE YAPILAN TAMİMLER

Noterlerın Maliye Vekâleti tarafından tabeıtirilerek Mal Sandıklarında satılan kıymetli evrakı kullanmaları hakkında

Bazı Noterlerin Kira mukavelenameleri gibi kıymetli evrakı kendi namlarına tabettirerek eshabı mesalihe satmakta oldukları Maliye Vekâleti celilesinden bildirilmektedir.

Kıymetli evrakın tap ve kanunen muayyen bedellerle satışı hazineye ait olup Noterlerin bu kabil evrakı kendi namlarına tabettirerek kullanmaları hazinenin zararını mucip olmakla beraber muhalifi kanun ve mucibi mes'uliyet olacağından Notorler tarafından kendi namlarına bastırılmış halen mevcut böyle evrak varsa mal memurlariyle birlikte imhası muvafık görüldüğünden bu hususta mal memurlarına tebligat fası Vekâleti müşarünileyhaya cevaben yazılmıştır.Ona göre muamele yapılması hususunun dairei memuriyetleri dahilindeki Noter veamuavinlerine tebliği mütemennadır efendim. 31/5/931

Temyiz mahkemesine gönderilecek Dava evrakı hakkında

Temyiz evrakının doğrudan doğruya Temyiz teşkilâtının tevsifine dair olan kanun mucibince vazifeleri muayyen olan dairelere irsali ve lüzumsuz teehhürlere meydan verilmesi ve hilâfında hareket eden hakim ve mahkeme reisleri hakkında inzibatî muameleler tatbik edileceği 25/5/929 23/2/930 tarihli ve 4061, 3427 numaralı iki kıt'a umumî tahriratı takiden tamim ve tebliğ olunur efendim. 23/5/931

Şahit ehli hibre ve keşif masraflarının ciheti tevdiine dair

H. Usulu mahkemeleri 414, 415 inci maddeleri mucibince mahkeme kalemlerine tevdi edilmekte olan şahit, ehlihibre ve keşif ve sair mas-

603

raflarının hesaplarını mal memurlarına vererek beraetlerini onlardan istihsal etmek üzere, mahkeme Başkâtipleri tarafından mutemet sıfatıyle ve resmî makbuz mukabilinde ahzü sarfedilmesi Maliye Vekâletiyle bilmuhabere takarrür etmiş ve memurini maliyeye bu yolda tebligat yapıldığı mezkûr Vekâletten iş'ar kılınmış olmakla ona göre muamele ifası lüzumunun dairei memuriyetleri dahilinde bulunan mahkemalere tebliği temenni olunur efendim. 27/6/931

Martenin Borçlar Kanunu şerhinin 2 inci cildi intişar Etmiş ve (150) kuruş bedelle satıldığı H.

Martenin Borçlar Kanunu şerh ve nazariyelerinin ikinci cildi Vekâletçe tabettirilmiş ve (150) kuruş mukabilinde arzu edenlere satılığa çıkarılmıştır. Yalnız bedelinin mahalli mal sandığına yatırılarak makbuzların müddei umumilikler tarafından doğrudan doğruya Vekâlet İstatistik ve Neşriyat Müdürlüğüne gönderilmesi lâzımdır. Aksi takdirde para kabul edilmiyerek mahalline iade edilecektir. Keyfiyetn dairei kazaiyeniz dahilinde bulunan bilûmum mahakim, müddei umumilik ve barolara tebliği temenni olunur efendim. 15/8/931

ADLÎ ŞÜUN

BAŞVEKİL İSMET PAŞA HAZRETLERİNİN YENİ MATBUAT KANUNU HAKKINDA

Beyanatı

Muhterem Efendiler;

Hatipler mevzuubahis olan meseleden heyecan ve infialle bahsettiler. Memlekete zarar olmak üzere gösterdikleri misaller, teşrih ettikleri esaslar intibahı muciptir. Bütün bu tafsilâtın içinde, Hükûmete tevecüh eden itabı takdir etmiyor değilim. Bu kadar şikâyete mahal vermek için Hükûmetin bir çok tedbirlerde eksiklik etmiş olması lâzımdır.

Matbuat hürriyetinin sui istimaline karşı Hükûmetin elinde medarı tatbik olacak hem salâhiyet vardır, hem de memlekette mer'i olan kanunlar vardır. Kanunların cereyanı tabiîsini bilirsiniz. Şahsiyata taallûk eden matbuat ceraimi şahıslar tarafından mahkemelerde tahrik olunur. Hükûmete taallûk eden ceraim mahkemelerde takip olunur.

Hâkimlerin vereceği hükümler ile şikâyetler adlî neticeye raptolunurlar. Hükûmetin bundan başka da salâhiyeti vardır. O da kendi takdirine göre herhangi bir gazeteyi intişardan menederek kapatmaktır. Eğer matbuat hürriyeti feyiz verecek bir tarzda devam etmiyorsa ve bir çok mahzurları davet ediyorsa bundan tevellüt eden şikâyetleri derece derece kısımlara ayırmak lâzımdır. Ya kanunî yolda takip ederken zabıta müddeiumumilik, adliye vesaire tesirini göstermeğe kifayet etmiyor veya onların sahaları haricinde kalan meselelerde Hükûmet kanunun kendisine verdiği salâhiyeti tatbikte ihmal ediyor, veyahut mevcut olan dört elde bulunan salâhiyet ve mer'i olan kanunların hükümleri haricine çıkacak kadar ciddiyet ve ehemmiyet peyda etmiştir. Bunun için Hükûmet hiç cir şey teklif etmiyor. Size bu üç istikamette cevap vereceğim:

Bu defa vaziyet nedir? Hatipler muhtelif cepheden bu meseleyi izah ettiler. Ben burada geçen sözleri dikkatle dinledim. Zaten hatiplerin gösterdiği endişeyi yalnız burada, Büyük Millet Meclisinde vukubulan müzakerattan değil, halktan ve bir çok vatandaştan da işitmişimdir. Mesele ehemmiyetle nazarı dikkate alınacak, müstacelen düşünülecek bir mahiyet almıştır. Müsaade buyurursanız bugünkü vaziyetin manasını izah etmek için size bir az eski zamandan bahsetmeliyim.

607

Matbuat hürriyeti amelî sahada vazıh ve kısa bir ifade ile nasıl anlatılabilir? Bu memleketin ötedenberi istediği matbuat hürriyeti nedir?

Bu memlekette - tabiî her memleketin istidadı da öyledir.- Bir Matbuat hürriyeti diye ilk önce, mevkii iktidarda bulunan Hükûmete karşı ulu orta ve ölçüsüz söylenebilmesi kastedilir. Milletlerde matbuat hürriyetinin ilk miyarı budur. Bu imkân, katolunacak ilk merhaledir. Memlekette herhangi bir gazete çıkabilsin, doğruca Hükûmete karşı mevkii iktidarda bulunan kimse aleyhine-meselâ İsmet Paşa-söz söyleyebilsin, bunun böyle olabilmesi matbuat hürriyetinin ilk miyarıdır. Söylenen sözlerın doğru veya yanlış olması münakaşası ondan sonra başlar. Milletler evvelâ bu neticeyi elde etmek için uğraşırlar ki biz de bunun için uğraşmışızdır. Hatta çocukluğumuzda böyle bir manzara görmek için müştak ve mütehassir günler geçirmişizdir. Hükûmetler ise, bilhassa uzun müddet söz söyletmeden kapalı kalmış devirlerden sonra kendileri aleyhinde söz söylenmesine tahammül edemezler. Her milletin hususî istidatları vardır. Kendi halkımızın da kuvvetli yerleri olduğu gibi zayıf yerlerini de bilmeliyiz. Meselâ yazı ile gösterilen her şeyi doğru zannetmeğe halkımız daha ziyade mütemayildir. Gazete veya kitap basmış, bunu mutlaka doğru olarak alır. Saniyen halkımız aleyhine söz söyliyen mevkii iktidar sahibi bir adamın muhakkak itibarından kaybettiğini zanneder.

Üçüncü nokta, kapalı devirlerden sonra matbuat hürriyeti ilk devrede daima bir inkilâp vasıtası olarak kullanılmıştır. Bundan da hükûmetler çok korkarlar. İktidar ve nüfuzunun sarsıldığı bir zamanda; on beş günlük bir fırsattan istifade edebilen gazeteler mevkii iktidardaki Hükûmeti devirebilirler. Bu da bu memlekette ötedenberi heves edilmiş bir mevzu olmuştur. Bu sebeplerledir ki hükûmetler matbuatta kendi mevcudiyetlerinin ve siyasetlerinin tenkit edilmesine daima az tahammül etmişlerdir. Bu tehaşinin aksülâmeli olarak matbuat hürriyetinde ilk istihsal olunmıyacak şey Hükûmet aleyhine istenildiği gibi yazı yazmak hevesi olmuştur. Bu safha matbuat hürriyetinin ilk ve siyasî kademesidir.

Bir millet siyasî hayatta inkişaf ve tekâmül ettikçe ve onu idare edenler tecrübeli ve muktedir oldukça bu siyasî safhayı atlatmak kolaydır. Büyük Millet Meclisi milletin mukadderatına hâkim olduğundanberi geçen safhalar ve geçirdiğimiz tecrübeler o kadar mühimdir ki matbuat hürriyetinin hallolunmaz zannolunan bu ilk sarsıntı safhası muvaffakiyetle hallonulmuştur. Mevkii iktidarda bulunan Hükûmete hatta haksız olarak ulu orta her şey söyleniliyor. Bu suretle çok zaman geçiyor. Ne rejinim kuvveti ne de mevkii iktidarda olanların nüfuzu derhal zail oluyor. Esas olarak bildiğimiz sınıfları mütemadiyen terbiye ve ıslah etmeğe vakit ve çare bulabiliyoruz. Büyük Meclise itimadı nefisle ve cesaretle söyliyebilirim ki bir muhalif cereyanın derakap vücude ge-

tireceği bir tehlike derpiş etmiyoruz. Böyle bir tehlikeyi tasavvur etmiyoruz.

Arkadaşlarım; şimdi bundan sonra geçirmeğe mecbur olduğumuz safhalar matbuat hürriyetinin daha güç olan safhalarıdır. Asıl hallolunması lâzım gelen güç şeyler de bunlardır. Bilirsiniz ki propaganda bu asrın başlıca silâhlarındandır. Matbuat hürriyeti bugün, 100 sene evvel zannolunduğundan daha ziyade ehemmiyet peyda etmiştir, Kıymeti bundan 100 sene evvelinden daha ziyade artmış değil, aynı kıymettir. Tehlikesi daha ziyade artmıştır. Propaganda eğer müsait saha bulursa bir memlekette, bir millette yıkılmıyacak zannolunan en kuvvetli bir binayı dahi yıkabilir.

Muntazam şuurlu, muayyen bir hedef aleyhine tevcih edilen propagandanın zaman ile sarsamıyacağı hiç bir kuvvet yoktur. (Doğru sesleri)

Arkadaşlar; propaganda ile kastolunan hedefi yıkmak için hakikaten muhalif söz söylemek te lâzımgelmez. Hatta doğru söyliyerek bimaksadin yapılan tertipli bir propaganda bir hakikati yere sermek için kâfi gelebilir.

Hiç bir memleket bütün meselelerini halletmiş ve cemiyetin bütün ihtiyaçlarına kâfi gelecek vesaiti elinde tutar değildir. Her memleketin bin tane ihtiyacı vardır. Eğer bir cemiyetin hayatını mutlaka fena görmek ve göstermek isteniliyorsa onun her muvaffakiyetli işini ters tarafından göstermek mümkündür. Ne kadar şuurlu ve anlayışlı olursa olsun, hiçbir millet muntazam, müstemir ve daimî bir propagandanın tesiratına tahammül edemez. Bundan 50-100 sene evvelki nazariyeler nihayet fikir münakaşasından ibaretti. Siz söylersiniz, ben söylerin, diliyenler, hangi tarafı doğru bulurlarsa onu kabul ederler denilirdi.

Halbuki bugün bir çok devlertler hatta aralarında münasebet kurmak için yekdiğeri aleyhine propaganda yapılmamasını şart koyacak kadar ileri gitmişlerdir. Bu memleketler asırlık hürriyet memleketleridir ki, bugün milletler tarafından yekdiğeri aleyhine maksadı mahsus ile yapılacak propagandaların zararlı tesirlerine tahammül edilemiyeceğini iddia ve ilân etmektedirler.

Demek ki muayyen maksatla yapılan propagandaların tesiratına karşı milleti müdafaa edilmeksizin mukavemet edebileceğini zannetmek hatadır. Bir cemiyetin hayatını mütemadiyen fena gösteren bin neşriyat o memlekette hiç bir hayır vücuda getirmez.

Gençler ve çocuklar mütemadiyen fena idare olunduklarını, her şeyin fena olduğunu milletin büyük diye, iyi diye tanıyacak hiç bir şeyi olmadığını duya duya, okuya okuya yalnız bedbin ve meyus adamlar olur. Milletin istikbalini idare edecek çocuklar genç yaşlarında bu kadar zehirli hava teneffüs ederek istikbale çıkarlarsa milletin atisinden

nevmit olmak lâzımdır. (Bravo sesleri). Muttarit ve mütemadî fena neşriyat bir memlekette ahlâkı iskat eder. Matbuat hürriyetinde bilhassa sui istimalâta karşı beklenen bir faide vardır. Matbuat vazifelerini iyi ifa ederse mevkii iktidarda bulunanlar, sahibi nüfuz olanlar sui istimalden tevakki için ayrıca bir mürakabe içinde ve teyakkuza mecbur bulunurlar. Matbuat hürriyetinden beklenen başlıca faidelerden biri budur. Fakat şuurlu bir murakabe ifa etmek değilde, münhasıran fena görmek ve göstermek maksat olursa bunun la yapılan mürakabe sui istimalâtı tenkis etmez, bilâkis doğru yoldan sapmağa müsait olanları hırsız olmağa teşvik eder. Çünkü namuslu adamın kolayca hırsızlık ile itham edilebilmesi hırsız muamelesi görmesi asıl hırsızları herkesin kendilerile beraber olduğu zannına düşürür ve hırsızlar utanacak bir mevzu kalmadığını iddia ederler. (Bravo sesleri. Alkışlar).

Ahlâkî meselelerde, hüküm âdil olmazsa hükümden beklenen netice berakis olur. Mademki matbuat dediğimiz mevcudiyet bir mürakabe salâhiyeti iddia ediyor, eğer aynı zamanda kendilerinde mesuliyet hissini bulmazlarsa ablâk üzerinde, fikir üzerinde, cemiyet üzerinde tesiratı tamamen akim kalır. Hayır tamamen muzır ve makûs olur. Arkadaşlarım bir çok müşahedelerinden bahsettiler. Müsaade buyurursanız sizi teferrüata girerek yormıyayım. Bugün Heyeti Celilenizi ıztıraba sevkeden ve bir çok vatandaşlarda aynı ıztırabı ve endişeyi uyandıran dert şudur. Bir nevi çaresizlik vardır ki, halledilemiyor. Bu çaresizliğin nasıl bir neticeye varacağını kimse tahmin edemiyor, İktisadî ahval üzerinde ise menfi neşriyatın tesiri ahlâk üzerindeki tesiri gibi fazladır, onun kadar tahripkârdır. İktisadî meseleler zaten tedbirinin bulunması, anlaşılması güç ve bir çok şeraite tâbi olan muğlâk mevzulardır. Eğer bu mevzular üzerinde dahi mesuliyet ve hakikat hissinden maada olan küçük hisler, ihtiraslar hâkim olursa, zaten anlayışı karışmış olan muztaripler büsbütün yanlış istikamete sevkolunur. Bunun yakın bir misalini söyliyeyim:

Meselâ bu sene bütçeyi muvazeneye getirmek için tasarruf yapmak mecburiyetinde kalıyor ve bir çok külfetler, zahmetler ihtiyar ediyoruz. Bunu efkârı umumiye nazarında şu istikamette teşrih etmek gayet kolaydır. Madem ki; bu tasarruf yapılıyordu, niçin daha evvelki senelerde yapmadınız? Bu tasarrufları daha evvel yapsa idiniz bugün daha çok paranız bulunacaktı ve bugünkü sıkıntıyı çekmezdiniz. Halbuki bu tasarrufları yapıyorsunuz. Fakat hususî bir buhran içinde, vesaitini, kifayetini temin edebilmek için, bir çok ihtiyacatı arzu etmiyerek kasretmek mecburiyetile yapıyorsunuz. Tıpkı bu tasarruf şu seviyede maişeti olan zevatın varidatından bir miktarı azalır azalmaz, gıdasını yarıya kesmeğe, kısmaya mecbur olması kabilindendir. Böyle tasarruflardan çok elem duyulur. Çünkü yarın bunların tatbikatı başladığı zaman bir çok ihtiyaçların kasrolunduğu anlaşılacaktır. Daha fazlası lâzım olan mekteplerden talebelerden bir kısmının ihmal edildiği anlaşılacaktır. Daha fazlası lâzım olan hastahanelerden bir kısmının tehir edildiği anlaşılacaktır ve saire.

Bu tasarruf ancak iztırarlı zamanlarda tevessül edilebilecek zarurî bir tedbir mahiyetindedir. Böyle meselelerin anlaşılması tabiî istikametinden şaşırtılıp da başka istikamete sevkedildiği vakit efkârı umumiye zehirlenecektir. Bunlardan memlekette faide değil, zarar hasıl olur. Öyle şeyler gördüm ki artık tashih denilen mefhum muhitten çıkmağa başlamıştır. Her hangi yanlış bir havadisin neşrolunduğunu görüyorum. Güzel, yanlış işitmiş olabilirler. Yahut farkında değildirler. Bunun çaresi, mutat olan, medenî olan, insanî olan çaresi bu işin doğrusu bundan ibarettir demektir. Tebliği yaparsınız, alırlar, ya inanmadıklarını gösterirler, yahut tahrif ederek neşrederler. İnanmadığını göstermek daha iyi bir şeydir. Çünkü bir mukabeleyi davet eder, fakat tahrif ederek neşrederler. Bu zihniyet odur ki hakikatlerin tağlit olunmasından, hakikatlerin anlaşılmamasından faide ve menfaat beklemek zihniyetidir. Hakikatlerin tağlit olunmasından ve hakikatlerin anlaşılmamasından faide bekliyen zihniyet mahzı şerdir. (Bravo sesleri, alkışlar).

Eleminizi tahrik etmemek için size başka misaller söylemiyeceğim. Arkadaşlarımız kâfi derecede misaller söylediler. Efendiler; dava başına tekrar geliyorum. Matbuat hürriyetinde bir nevi çaresizlik kendini göstermektedir. Hakikat hilâfında hasıl olan bir kanaati tashih etmeğe imkân yoktur. Peki, her hangi bir siyasî veya iktisadî meseleyi doğru bir istikamette münakaşa etmek imkânı yoktur. Peki, tahsilde bulunan talebe üzerinde, çiftinde çalışan köylü üzerinde, şehirde yaşayan vatandaşlar arasında mütemadiyen zehirli hava ciğerleri zehirlemektedir. Bu nun neticesi nereye varacaktır? Çare olmak üzere derhal hatıra gelen elimizde bulunan bir salâhiyeti, yani kapatmak salâhiyetini tatbik etmektir. Bunu tatbik etmedik. Vaziyete çare değildir de onun için tatbik etmedik. Senelerdenberi ısrarla anlatmak istediğimiz bir prensip vardır. Matbuatın hürriyeti meselesi artık bir hükûmet meselesi değil, bir millet meselesidir. Hükûmet meselesi zannolunan matbuat hürriyetinin bir millet meselesi olduğunu söyliyebilmek için bunları söyliyen adamın senelerce her türlü tenkide maruz olması ve bunlardan ürkmiyecek, korkmıyacak kudrette olduğunu isbat etmesi lâzım gelmiştir. (Bravo sesleri, alkışlar) Eğer bundan üç beş sene evvel bu bir hükûmet meselesi değil millet meselesidir deseydim, evet, mevkii iktidarda olan adam efkârı asıl tevcih ettiğim hükûmet meselesinden çevirmek için meseleyi böyle teşrih ediyor denilecekti.

Bugün vaziyeti cesaretle anlatmanın sebebi İsmet Paşanın bütün bunları millete alnının akile söyliyebilecek imtihanı geçirmiş olmasıdır. (şiddetli alkışlar) Matbuat hürriyeti denilen meseleyi korkmaksızın milletin asrî idaresinde esaslı bir vasıta olarak ele almak zamanı gelmiştir. (Bravo sesleri).

Birinci mesele şudur: Matbuat hürriyeti bu asrın en yeni, en müessir millî vasıtalarından biridir. Memlekette matbut olmaksızın halk ida-

resinin bulunduğunu farzetmek ihtimali yoktur. İkinci mesele şudur: Mat buat hürriyeti; iyi kullanılmıyan yerde memleketi felâha sevketmez. Bilâkis o memleketin batırılmasını tacil eder. Bu iki zıddı te'lif etmeğe mebucrsunuz. Bugün Türkiyenin mukadderatına hâkim olan Büyük Millet Meclisi bu iki zıddı telif vazifesi karşısında bulunuyor. Matbuatın hürriyeti baki kalacak ve matbuat hürriyeti memlekete zarar vermiyecektir. Bu istikamet yalnız hükûmetin elinde değildir. Bu hükûmetin eline en sonra geçecektir. Bunu bütün milletin müşterek vazifesi ve müşterek meselesi olarak zihinlere telkin etmek lâzımdır. Eğer hocalar kürsülerinde tahsil ettirdikleri çocuklara mütemadiyen zehirli havalar içinde yüzdüklerini görürler ve aldanmayınız, dört beş şuursuz kendini kaybetmiş küçük ihtiraslara mağlup olmuşlar. Bu marifetleri yapabilir diye mütemadiyen söylemezlerse, eğer bu memleketin hukukşinasları baştan başa zehirli olan bu havayı görürler, zerre kadar müteessir olmazlar ve lâkayt kalırlarsa İsmet Paşa bu meseleyi nasıl halletsin (alkışlar)? Rast geldiğim gazeteyi kendi takdirime göre kapatacağım, ertesi günü tekrar kapatacağım, böyle bir hiyanetin halk idaresi ile münasebeti nedir? Bunu ben bugün böyle kullanacağım, yarın başkası bunu aynı isabetle yapabilir mi? Memleketin hukukçularının hocalarının meseleyi münhasiren Hükûmete bırakması memleketi kap kara istipdada sevketmeleri demektir. (Sürekli alkışlar) (Bravo yaşa sesleri) Diğer bir nokta da şudur: Matbuat hürriyeti denilen şey halk idaresini tanzim eden usullerde ve siyasî mücadelede milletlerin evvelâ geçmeğe mecbur oldukları geçittir.

Büyük Millet Meclisi kürsüsünden bir çok vesilelerle matbuat hürriyetinin zararlarına karşı davanın yine matbuat hürriyeti olduğundan bahsolunmuştur. Bu nedir? Bu mesele matbuat faaliyetinde zafa taallûk eden gizli ve dolaşık usulleri en iyi yine gazeteler bilirler, milletin hayatına zarar veren istikametlere karşı salim kanaatte bulunan matbuat cesaretle mücadeleye mecburdurlar. Matbuat hürriyenin zararlarını evvelâ arkadaşları olan diğer matbuatı bertaraf etmek mecburiyetindedir. Evvelden matbuat yekdiğerini mürakabe etmelidir. Fena sözler, fena neşriyat memleketin efkârını fena istikamete sevkediyorsa buna iştirak etmiyen matbuat tek cephe alarak cesurane diğerlerinin üzerine atılmak, mütemadiyen efkârı umumiyeyi tenvir etmek, zehirden kurtarmak lâzımdır.

Halk idaresinde siyasî vaziyette bulunsalar memleketi idare eden Başvekilmiş gibi hususî mesuliyet hissile mütehassıs olmak lâzımdır. Yedi yaşındaki çocuğa ders vermek için muallimi hususî bir çok takyidata tâbi tutuyoruz. Bir milletin efkârına her gün bir fikir telkin etmek iddiasında bulunan adamlar bir takım mürakabelere tâbi olmalıdır. Bu mürakabelerin başında kanunî mürakace hükümsüzdür, bu mürakabelerin başında evvelen diğer matbuat gelir. Ondan sonra cemiyetin siyasî hayatında bulunanlar mürakabe ederler. Kanunî mürakabeler son çarelerdir.

Arkadaşlar; ben bir çok zamanlar gayretle ve endişe ile bu hayatı takip ettim. Erbabı namus haysiyetlerini tehlikede görerek memleketin mukadderatında fikir ve meşguliyet sahibi olmak endişesile yavaş-yavaş kendilerini siliyorlar. Her kes hangi bir vesile ile kendisini matbuat diline düşürüp te haysiyetinin örselenmesinden, insan yüzüne bakamıyacak hale gelmesinden korkuyor.

Arkadaşlar; eğer bir memlekette erbabı namus lâakal eşirra dadar sabur olmazsa, o memleket behemehal batar (sürekli alkışlar). Halk idaresi, hepimizin idaresi, millet idaresi, diyoruz. Bu iddiada bulunan herkesin millete taallûk eden meselelerde hissesi ve mesuliyeti olmak lâzımdır. Eğer bir Hükûmet bütün meseleleri halledecekse onun kurunu vusta padişahından ne farkı varbır? (Bravo sesleri, alkışlar), Benim görüşüm matbuatın haklı veya haksız tarizlerile' tenkitlerile geçen zamandan istifade edilmiştir. Endişe veren yerlerini tebarüz ettirdiğimiz gibi istifadeli olan yerleri de tasdik etmeliyiz.

İstifadenin başı bence, bilhassa matbuatın çok faal bulunduğu İstanbulda gördüğüm tekâmüldür. İstanbul çok neşriyat ve mücadelâta muhatap olduğu halde, efkârı umumiyesinde salim bir sükûnet hasıl olmuştur.

Bir de asıl gördüğüm terakki, matbuat meselelerinin bütün memlekette uyandırdığı heyecan ve infialdir ki Büyük Meclis ona bugün şahit olmakla milletin efkârı umumiyesine tamamen tercüman olmuştur. Böyle bir aksül'amel ve hassasiyetin uyanması bence matbuat hürriyetinin sui istimaline sahne olan bir memlekette büyük bir terakkidir. Eğer fikirlerimizde, siyasî hayatımızda müessir olmak iddiasında bulunan matbuata karşı bütün memleketin alâkasını ve heyecanını aynı dereceye vardırabilirsek mesele yoktur. Matbuat mürakabe altına girmiştir ve fazla söyledikleri, aşkın ve taşkın gittikleri işler için milletin mürakabesi altına girmişlerdir. Halbuki, bugün demiyeyim, düne kadar vaziyet aksine idi. Tecavüz edenler Devletin resmî kuvvetlerini dahi kendi tesirleri altına almak iddiasında idiler . Hürriyet sui istimalâtına karşı eğer Büyük Meclisin alâkası, matbuatın mücadelesi, halkın intibahı, efkârı teyakkuz halinde bulundurabilirse ondan sonra kanunların iyi işlemesi ve doğru tanzim edilmesi için zemin ihzar edilmiş demektir.

Şimdi arkadaşlar; bu maruzatımla Hükûmetin elinde bulunan kapatma salâhiyetini niçin kullanmadığını izah etmiş oldum zannediyorum. Çünkü cemiyet içinde matbuat hürriyetinin müsbet veya menfi kullanılmasının eşkâli tezahür etmedikçe Hükûmetin elinde bulunan salâhiyetin kullanılmasından ne bir mana çıkar, ne de bir faide hasıl olur. Bu yalnız bir şey ifade eder. Hükûmet kendi takdirine göre tenkide maruz olmaktan korktuğu için,.. o salâhiyeti fevkalâde kullanmıştır. Bir Hükûmet böyle bir hükme maruz olmağı arzu etmez. Fakat bu nihayet şahsî bir meseledir. Hükûmet kanunun kendisine verdiği salâhiyeti, kanunun

603

gösterdiği lüzum ve zaruretler karşısında şahsî hislerden tecerrüt ederek kullanmağa mecburdur. Bu noktai nazardan hakkınız vardır. Fakat millî hayatta matbut hürriyetinin faideli ve mahzurlu tesirleri hakkında bir intiba ve muhakeme hasıl olmadıkça takdirî salâhiyetlerin kullanılmasından faide çikmaz.

Bence bugün içinde bulunduğumuz devir, hukukşinasların devridir. Matbuat ne marifetler yapıyor? Bu hususta görmediğimiz tecrübe, görmediğimiz misal kalmamıştır. Mahkemeye giderler, daha dava yapılmadan efkârı umumiyede, hâkimler üzerinde tesir yapmak için azamî şantaj yaparlar.

Matbuatın şu şirkete bu şirkete müracaat ederek şantaj yaptıklarını dahi işitmişimdir (Çok çok sesleri). Matbuat her hangi bir mahkemeye verildiği zaman oradan kurtulmak için mutlaka kolayını bulurlar, Temditler, tevhitler, mazeretler ve zaruretler.... Nihayet tecavüzler cezasız ve tecavüze uğrıyanlar mabcup... Seneler ve seneler intibahı mucip olacak hiç bir ibret misali yoktur. Görüyorsunuz ki mesele hükûmet için şahsî bır mevzu değildir.

Eksik olan şey şudur: Adalet yerine gelmiyor. Bu evvel emirde münhasıren hukukşinasların vazifesidir. Eksik olan ve hata olan şeyimiz nedir? Hâkim buna karışmaz. Hâkim kendisine verdiğimiz usul ve kanunu tatbik eder. Hukukşinaslar bu kadar tecrübeye göre eksiğin neredeolduğunu bilmezler mi? Kezalik gazeteciler rejimi müdafaa eden bu memlekette cümhuriyet terbiyesi vermek için mesuliyet almış olan gazeteciler fena istikamette bulunan arkadaşlarının, ne oyunlar yaptıklarını hepimizden iyi bilirler. Sonra vatandaşlar, müessir, mustarip olan vatandaşlar neden ıstırap çektiklerini herkesten iyi bilirler. O kadar çok tecrübe yapılmıştır ki bu tecrübeler bir araya gelince bu memlekette matbuat hürriyetini rencide etmiyen onun faziletlerinden istifade eden, her türlü sui istimalini bertaraf edecek olan bir kanun meydana çıkarmak mümkündür. Biz böyle bir kanun lâyihası hazırladık, fakat iddia edemeyiz ki bu lâyiha ile bütün ihtimalâtı derpiş ederek milletin hayatını teşevvüşten kurtaracak bütün tedbirleri temin edebildik. Bu hususta Büyük Millet Meclisinin müzaheretini isteriz. Burada çok tecrübeli olan her biri bir işte ihtisas kazanmış bir çok arkadaşlarımız vardır.

Çalışan encümenlerde faal bulunurlarsa memlekette matbuat hayatını vatan menafii ile vatandaşların menafii ile te'lif edebilecek bir surette tanzim etmeğe imkân vardır. Sizden bu muaveneti rica ederim. Eğer bu da kâfi gelmezse endişe etmeyorum. Çünkü fena bir matbuat hayatının memlekete verebileceği zararları herkesten ziyade idrâk ediyorsunuz ve herkesten ziyade kudret ve selâhiyetiniz vardır. Evet o da kâfi gelmezse yeni bir tedbir düşünürsünüz. Bugün için alınacak başka bir tedbir yoktur. Bütün bu infialler alâkadarları intibaha sevketmek için kâfi bir derstir.

Şimdi alacağımız ilk tedbir matbuat hayatında hürriyeti temin eden sui istimalin zararlarını mümkün olduğu kadar meneden iyi bir kanun vücude getirebilmektir. Bunun için bilhassa hukukşinasları vazifeye davet ederim. Memlekette bulunan mütehassıslardan da istifade edersiniz. Hukuk nihayet muayyen bir memleketin idaresini tanzim etmek içindir. Amelî bir şeydir. Hukuk mücerret bir şey değildir. İdaresinden mes'ul olduğumuz memleket halkının ihtiyacı ne ise esas prensipi muhafaza ederek onun istediği bir kanun vücuda getirmeliyiz. Biz bir kanun lâyihası teklif ettik, hal için gördüğüm başka bir tedbir yoktur. Eğer ümidimiz gibi matbuat hayatına memlekete zarar vermiyecek, bilâkis memlekete serbest münakaşanın feyzini temin edebilecek bir istikamet vermek müyesser olursa halk idaresinin geçmeğe mecbur olduğu ilk ve müşkül merhaleyi muvaffakıyetle atlatmış olacağız. Bu muvaffakıyet sizin olacaktır. (Şiddetli ve sürekli alkışlar).

MÜTALEALAR

Nufusta mukayyet olmayan Mağdurenin yaşının Tesbiti hakkında yapılacak muameleye dair.

1/6/931 Tarih ve 144 numarlı tahrirata cevaptır.

C. M. U. Kanununun 155 inci maddesi hazırlık tahkikatı esnasında ancak hâkim tarafından yapılabilecek yeminle şahit ve ehlibibre istimal ve maznunun isticvabı ve gelmeyen şahitlerin ihzarı gibi tahkik muamelelerinin ve o mahallin sulh hâkimi tarafından yapılacağından bahsedilmektedir.

Tescil davası esas itibarile Asliye Hukuk mahkemesinin vazifesi meyanına dahil mevaddan olmakla beraber mezkûr kanunun 255 inci maddesi mucibince Ceza mahkemesince de bu hususun halli hasmı kabil isede bu husus ancak hukuku amme davası açıldıktan ve son tahkikatın açılması kararile iş mahkemeye verildikten sonra mümkün olabileceğinden ihzarî tahkikat safhasında sicilli nufusta mukayyet olmadığı enlaşılan Mağdurenin bu bapta kanunda haşka bir hüküm mevcut olmamasına binaen tabip tarafından muayenesinin icrası, şahit ve ehli hibre istimal suretile veya ifadesine nazeren yaşının tesbiti ve tahkikat neticesine göre hukuku amme davası açıldıktan ve son tahkikatın açılmasına karar verildikten sonra icap ederse mevzuu bahis mes'ele hakkında mahkemece mezkûr 255 nci madde mucibince muamele ifası lâzım geleceği beyan olunur efendim.

Karar hâkimlerinin delilleri takdirde derecei salâhiyetleri H.

23/5/1931 Tarih ve 1083 numaralı tahrirata cevaptır.

Kendilerine suç isnat edilen şahıslar hakkında hazırlık tahkikatı ve ve lüzumuna göre ilk tahkikat yapılıp ta isnat olunan suçun maznuniyeti iddia edilen şahıs tarafından işlendiğine dair kâfi deliller hasıl olmadıkça bir kimsenin, mücerret bir isnat veya zayıf delillerle, alenî duruşmaya sevkedilmemesi Ceza Mahkemeleri Usulü Kanunumuzun mehazi olan Al-

man ceza mahkemeleri usulü kanununun terkü ihmali caiz olmayan belli başlı esaslarından biridir.

Bu esasın muhafazasını temine matuf olmak üzeredir ki kanunda isticvap safhasile karar safhası temamen ayrılmış ve isticvap vazifesi müstantiklere verildiği halde bizzat idare edilen tahkikattan mütehassil sabit fikirlerin tesirinden azade kalarak tahkikat neticesini serbest tetkik ve tahkik ve bu suretle vatandaşların mücerret bir isnada veya zayıf delillere müsteniden alenî duruşmaya sevkedilmemelerini temin için yapılan isticvaplar üzerine karar verilmek selâhiyeti Almanyada münhasıran bu işle meşğul olan bir mahkemeye ve bizde ise karar hâkimlerine tevdi edilmiştir.

Binaenaleyh karar hâkimleri maznuna isnat olunan suçun bunun tarafından işlendiği zannını verecek kâfi deliller mevcut olup olmadığını tetkik ve takdire mecburdurlar. Ancak müsbet surette vuku bulan şahadeti tahlil salâhiyeti mahkemelere aittir.

Keyfiyetin istilâmda bulunan Marmaris C. M, U. Liği ve müstantikliğine tebliği mütemennadır efendim.

Orman ihrakına sebebiyet vermekten suçlu Hüseyin hakkındaki evrakın geri gönderildiğine D.

6/1/931 Tarih ve 16 numaralı tahrirata cevaptır.

1 — Ceza Mahkemeleri Usulü Kanununun 344 ncü maddesi mucibince şahsî dava açmak suretile suçu doğrudan doğruya takip etmek hakkını haiz olupta iptidaen böyle bir dava açmadığı halde kendisini mutazarrır eden bir suçtan dolayı ayni zamanda mutazarrır olan diğer bir şahıs tarafından açılan davaya iltihak etmek isteyenlerin, 385 nci maddenin ilk fıkrasına tevfikan, amme davasının her halinde davaya iltihak etmeğe hakları olduğu gibi 344 ncü madde haricinde kalan ve 365 nci maddenin son fıkrasında yazılı olan suçlardan mutazarrır olanlarda iptidaen C. M. U. sine müracaatla hukuku amme davasını tahrik ve herhangi bir sebeple C. M. U. sini tahrik etmedikleri halde gerek doğrudan doğruya C. M. U. si veya diğer bir müşteki tarafından açılan ve kendilerini alâkadar eden amme davasının her safhasında bu davaya iltihak edebilirler.

Her ne kadar 365 nci maddenin birinci fıkrasında; müdahele yoluyla hukuku amme davasına iltihak için mahkemenin «her halinde» tabiri konulmuş isede bu maddenin aslında mevcut olan ve « Davanın her halinde » diye tercemesi iktiza eden (En Tout etat dela precedure) cümlesinin kanunumuza bu yolda nakledilmiş olmasından mütevellit bir sehiv eseridir ki mahkeme teşkilâtımızın bir dereceden ibaret bulunması da bu noktai nazarı teyit ve takviye eder.

64

316 ncı maddedeki hüküm ise, davanın tabi olduğu hazırlık ve ilk tahkikat safhaları geçipte davanın mahkemeye intikalinden sonra suçtan zarar görenlerin mahkemeye ne suretle müdahale edebileceklerini tayin ve tarif etmekten ibaret bulunması itibarile 365 nci madde ile münasebet ve irtibatı ancak bu noktaya münhasır kalmaktadır.

Bundan başka vuku bulan muracaat ve şikâyet üzerine C. M. U. leri tarafından takibata mahal olmadığından karar verildiği takdirde kendilerine itiraz hakkı tanınmış olan müştekilere, mahkemelere hâkimlerin karar ve hükümleri aleyhine kanun yollarına tevessül etmek selâhiyeti verildikten sonra hükümlere nazaran daha az teminatı haiz olan mustantik kararlarına karşı müştekilerin itiraz hakkının tanınması keyfiyetinin kanunun takip ettiği esaslara ve ruhu adalete mugayir olacağı aşikâr olup 367 nci madde ile bunun matufunaleyhi olan 360 ncı madde de bu fikir müeyyit bulunmamaktadır.

Binaenaleyh Orman idaresi tarafından vaki itiraz üzerine Zafranbolu mustantikliğince ittihaz edilen meni muhakeme kararının bozulmasında ve mustantiklikçe ittibaan karar verilmesinde kanuna muhalif ve yazılı emir verilmesini mucip bir cihet görülmemiştir.

2 — Kanunu mezkûrun 253 ncü maddesi mucibince keyfiyetin tetkik ve hükme raptı zımnında mürsel evrak melfufen geri gönderildi efendim.

618

TERFİ LÂVHALARI

ADLİYE VEKÂLETİNDE MÜTEŞEKKİL TEFRİK ENCÜMENİNCE TANZİM BUYURULAN

DOKUZUNCU TERFİ LÂVASI

BİRİNCİ DERECE

Sıra No.	Sicil No.	Memuriyet ve Esami	
1	4770	Fethiye müddei umumî muavini Sadık	Bey
2	4991	Eskişehir » » » » A. Burhanettin	»
3	4997	Adliye vekâleti ceza işleri mümeyyizi M. Fuat	»
4	4539	Ankara aza mülâzımlarından Hasan Basri	»
5	4228	Diyarbekir aza mülâzımı Abdurrazzak	»
6	4979	Boyabat müddei umumisi Abdullah Adil	»
7	5163	Iğdır » » Mehmet Nuri	»
8	5015	Yeşildağ » » Rauf Şükrü	»
9	5176	Tercan » » Mehmet Suphi	»
10	5030	Karaisalı » » Ahmet Mithat	»
11	5034	Tire » » Mahmut İrfan	»
12	5035	Orhaneli » » Ali	»
13	5160	Erciş » » Mustafa Hilmi	»
14	4960	Tarsus aza mülâzımı Hüsamettin	»
15	5027	Ankara » » Mehmet Bürhanettin	»
16	4864	Gürün » » Ali Niyazi	»
17	5301	Ankara » » Mehmet Lebip	»
18	5157	Van » » Naci Salim	»
19	5062	Alâiye » » Mehmet Tevfik	»
20	2868	Hekimhan müstantiki Mehmet Emin	»
21	3545	Menemen » Bekir Hulusi	»
22	3877	Çanakkale » Abdülâlim İlmi	»

619

Sıra No.	Sicil No.	Memuriyet ve Esami		Bey
23	2756	Rize müstantiki	Hüseyin Avni	»
24	4133	Orhaneli »	Celâlettin	»
25	4469	Zara »	Avni Davut	»
26	3871	Bozdoğan »	Mustafa Lütfü	»
27	4550	Karaburun »	Cevdet	»
28	4801	Vakfıkebir »	Fevzi	»
29	4996	Sürmene »	İsmail Ragıp	»
30	4993	Kangal »	Hüseyin Avni	»
31	2790	Gönan müsantiki	Mehmet Bahaettin	»
32	4386	Hüseyinabat müstantiki	Abdülhak Hamit	»
33	4947	Gördüs »	Muharrem Edip	»
34	4966	Yenişehir »	Abdullah Seyfettin	»
35	4974	Bergama »	Rifat	»
36	4908	Bozkır »	Hasan Tahsin	»
37	4994	Mudanya »	Ömer Faik	»
38	4839	Garbîkaraağaç »	Hasan Ziya	»
39	5001	Taşköprü »	Hasan Basri	»
40	5005	Niksar »	Şevket Turgut	»
41	4553	Çivril »	Mehmet Celâlettin	»
42	4998	Eşme »	Ali Haydar	»
43	4999	Urla »	Necip Nadir	»
44	4788	Behisni »	Mehmet Şafi	»
45	4779	Devrek »	Mustafa Hulusi	»
46	4888	Elmalı »	Abdullah Münir	»
47	4855	Bahçe »	Sami	»
48	4495	Ödemiş »	Ahmet Habip	»
49	4492	Mecidiye »	İhsan	»
50	5004	Süleymanlı »	Yusuf	»
51	5003	Yusufeli »	Mehmet Eşref	»
52	5309	Uzunköprü »	Halit Altay	»
53	5058	Seferihisar »	Abdülkadir Adli	»
54	5047	Erzurum sulh hâkimi	Halil Lütfü	»
55	4950	Dazgır » »	Recep	»
56	5025	Kemah müstantiki	Mehmet Remzi	»
57	5017	Şabanözü sulh hâkimi	Mustafa Fazıl	»
58	4769	İstanbul » »	Mustafa Reşit	»
59	4958	Akhisar ceza hâkimi	İbrahim Âdil	»
60	4961	Daday » »	Şevket Nezihi	»
61	4910	Nazilli »	İsmail Lütfü	»
62	5020	Bahçe müddei umumisi	Abdullah Rüştü	»
63	5038	Sarıkamış hâkimi	Mehmet Ümran	»

620

Sıra No.	Sicil No.	Memuriyet ve Esami	
64	5o21	Divriki müddei umumisi Mehmet Nuri	Bey
65	5o29	Yıldızeli » » Mehmet Hilmi	»
66	4141	Gediz » » Mehmet Emin	»
67	49o9	Çerkeş » » Kemalettin	»
68	5o36	Ayvalık » » Hüseyin Hıfzı	»
69	4985	Manisa sulh hâkimi İbrahim Kâmil	»
70	2257	Kocaeli azasından Mustafa	»
71	4483	Karamürsel müstantiki Mahmut Kemâl	»

Birinci dereceden ikinci dereceye şayanı terfi olan hâkimler berveçhi balâ yetmiş bir zattır.

İKİNCİ DERECE

Sıra No,	Sicil No.	Memuriyet ve Esami	
1	2754	Saray müddei umumisi Mustafa Ridvan	Bey
2	1292	Eğirdir » » Ahmet Şükrü	»
3	1o7o	Pülümer » » Osman	»
4	4o12	Borçıka sulh kâkimi Osman Nuri	»
5	1768	Ilgaz müddei umumisi Hakkı	»
6	492	Şehir kışla müddei umumisi Kamer	»
7	3616	Alucura » » İbrahim Zeki	»
8	808	Beyşehir hukuk hâkimi Mustafa	»
9	3842	Develi ceza hâkimi Abidin	»
10	1173	Ergani Osmaniye hâkimi Hüseyin	»
11	4130	Anamur hâkimi Ali	»
12	221	Ulukışla hâkimi Abdülgani	»
13	998	Boyabat ceza hâkilmi Mehmet Cemil	»
14	3395	Garîbkaraağaç ceza hâkimi Sait Ahmet	»
15	3934	Seydişehir ceza hâkimi Hasan Kemal	»
16	838	Adapazarı ceza hâkimi Mehmet İzzet	»
17	1698	Beypazarı ceza hâkimi Hasan	»
18	1220	Merzifon ceza hâkimi Mustafa Asım	»
19	1445	Keban hâkimi İbrahim Hulusi	»
20	1799	Gireson ceza hâkimi Süleyman Sırrı	»
21	1344	Ağın sulh hâkimi Hacı Memduh	»
22	3713	Kaman sulh hâkimi Mahmut Besim	»
23	4105	Eflâni » » Ali Rıza	»
24	565	Ahlat » » Mehmet Şefik	»
25	4434	Koçarlı » » İsmail Faik	»

621

Sıra No.	Sicil No.	Memuriyet ve Esami	
			Bey
26	2715	Ödemiş Sulh hâkimi Ali Kemal	»
27	558	Harput » » İbrahim Lütfü	»
28	250	Bucak » » Bahri	»
29	4433	Akhisar » » Hasan Fehmi	»
30	3170	Aşkale » » Hüseyin Avni	»
31	894	Sultanhisar sulh hâkimi Ahmet Şükrü	»
32	1735	Fethiye aza mülâzimi Ziya	»
33	520	Gireson aza mülâzimi Tevfik	»
34	6o4	Gaziayıntap aza mülazimi Hüseyin Cahit	»
35	37o9	Aydın aza mülâzimi Muhittin	»
36	1o24	Vezirköprü aza mülâzımi Cemal	»
37	2938	Düzce asliye azasından Mehmet Sadık	»
38	3527	Mardin müstantiki İbrahim Etem	»
39	3646	Muğla müstantiki Muhittin	»
4o	3965	Adapazarı müstantiki İsmail Hakkı	»
41	6o7	Vezirköprü müstantiki Ahmet Ziya	»
42	823	Korkudeli ceza hâkimi Mustafa Hikmet	»
43	3592	Midyat hâkimi Mahmut Hayri	»
44	1312	Afyon ceza hâkimi Mehmet Kadri	»
45	327	Iraklı sulh hâkimi İsmail Hakkı	»
46	1226	Mengen sulh hâkimi Mehmet	»
47	321	Manyas sulh hâkimi Mehmet Nabi	»
48	693	Şirvan sulh hâkimi Abdülmecit Sabit	»
49	277	Hasa sulh hâkimi Yusuf Ziya	»
5o	1469	Çaycuma sulh hâkimi Hasan Hüsnü	»
51	157o	Gereği sulh hâkimi Abdurrahman Ferit	»
52	1631	Marmara sulh hâkimi Abdüllah Rahmi	»

İkinci dereceden üçüncü dereceye şayanı terfi olan hâkimler berveçhi balâ elli iki zattır.

ÜÇÜNCÜ DERECE

Sıra No.	Sicil No.	Memuriyet ve Esami	
			Bey
1	3743	Nevşehir azasından Yusuf Bahri	»
2	895	Bartın Reisi Mustafa Nuri	»
3	435	Pasinler hâkimi Ali Sabri	»
4	1o97	Göksun hâkimi Yusuf Sadi	»
5	298	Kırşehir ceza hâkimi Mustafa	»

Sıra No.	Sicil No.	Memuriyet ve Esami	
6	152o	Oltu hâkimi Mehmet Akif	Bey
7	478	Kandıra hukuk hâkimi Abdullah Safi	»
8	878	Beyşehri ceza hâkimi Abdülkadir	»
9	1662	Manavgat hâkimi Abdullah Kâni	»
1o	1879	Taşköprü ceza hâkimi Mehmet Ragıp	»
11	1556	İstanbul ikinci sınıf sulh hâkimi A. Refik	»
12	1866	Balıkesir sulh hâkimi Ali Hilmi	»
13	1242	Asiyozgat sulh hâkimi Veli	»
14	436	Erhuvi sulh hâkimi İsmail Nusrat	»
15	600	Elmalı azasından Fehim	»
16	1040	Kırklareli azasından Süleyman Şükrü	»
17	499	Karaköse azasından Ahmet Kadri	»
18	624	Van azasından Mehmet	»
19	1752	Bursa azasından Mehmet Rafet	»
20	759	Edirne azasından Mehmet Galip	»
21	1291	Elmalı azasından Hüseyin	»
22	1394	Mustafa Kemal paşa azasından A. Bürhanettin	»
23	1813	Ezine azasından Mehmet Saffet	»
24	994	Karaman azasından Rüştü	»
25	3347	İzmir azasından Ahmet Kâzım	»
26	257	Burhaniye azasından Mustafa Münif	»
27	882	Burhaniye azasından Mustafa Sami	»
28	3802	Eskişehir müddei umumisi Ali Haydar	»
29	3288	Manisa müddei umumisi Kâmil Abdulbaki	»
30	2189	Bergama müddei umumisi Mehmet Rifat	»
31	691	Dersim müddei umumisi Abdullah Hulusi	»
32	204	Başmuddei umumî muavinlerinden Mustafa Remzi	»
33	3931	Başmüddei umumî muavinlerinden Osman Yümnü	»
34	1723	Baş müddei umumî muavinlerinden Mehmet Ramiz	»
35	168	Ankara müddei umumî muavinlerinden İhsan	»
36	1516	Samsun müddei umumî muavinlerinden Hüseyin Hüsnü	»
37	733	Kastamonu müddei umumî muavinlerinden M. Fahri	»
38	797	İstanbul müddei umumî muavinlerinden Şefik	»
39	1089	Kastamoni Müstantiki Mustafa Behçet	»
40	423	Ertuğrul müstantiki Mehmet Raşit	»
41	3574	Dördüncü sınıf Adliye müfettişi Faiz	»
42	4084	İstanbul birinci sınıf sulh hâkimi Kemal Galip	»

Üçüncü dereceden dördüncü dereceye şayanı terfi olan hâkimler berveçhi balâ 42 zattır.

DÖRDÜNCÜ DERECE

Sıra No.	Sicil No.	Memuriyet ve Esami	
1	3804	Üçüncü sınıf adliye müfettişi M. Sezai	Bey
2	1129	Mardin Reisi İbrahim Kâzım	»
3	132	Samsun hukuk reisi Ahmet Galip	»
4	734	Ordu asliye reisi Murat Hulusi	»
5	560	Erzurum asliye reisi Remzi	»
6	1750	Trabzon hukuk hâkimi Ali Rıza	»
7	1027	Konya hukuk hâkimi Mehmet Sabir	»
8	2064	Afyonkarahisar hukuk hâkimi A. Ataullah	»
9	1473	Elaziz hukuk hâkimi Abdullah Suat	»
10	2074	İzmir sulh hâkimi Ahmet Esat	»
11	2592	» » » Arif	»
12	1629	İstanbul azasından Hüseyin Arif	»
13	4222	Baş M. U. muavinlerinden Mehmet Refik	»
14	1084	» » » » » » » Ahmet Reşit	»
15	29	Hukuk işleri müdür muavini Şemsettin	»

Dördüncü dereceden beşinci dereceye şayanı terfi olan hâkimler berveçhi balâ 15 zattır.

BEŞİNCİ DERECE

Sıra No.	Sicil No.	Memuriyet ve Esami	
1	1671	İzmir birinci hukuk reisi Hüseyin Hüsnü	Bey
2	884	Konya ağır ceza reisi İbrahim Etem	»
3	1688	Bandırma asliye reisi Ömer Seyfettin	»
4	1175	Edirne asliye reisi İbrahim Hakkı	»

Beşinci dereceden Altıncı dereceye şayanı terfi olan hâkimler berveçhi balâ dört zattır.

ALTINCI DERECE

Sıra No.	Sicil No.	Memuriyet ve Esami	
1	2056	İstanbul 2 nci ticaret reisi Osman Nuri	Bey
2	287	Bursa ağır ceza reisi Ramazan Saim	»
3	71	Başmüfettiş Sabit	»

Altıncı Dereceden ikinci sınıfa şayanı terfi olan hâkimler berveçhi balâ 3 zattır.

YENİ İTALYAN MEVZUATI CEZAİYESİNDE

Şeref jürisi

Türkçeye nakleden:
Atıf
Adliye Müfettişi

Muharriri
Maryano Damelyo
İtalya Temyiz Mahkemesi
Reisi Evveli

Gelecek sene Nisanda Palermoda 11 nci Hukuku Cezaiye Beynelmilel Kongresı toplanacak ve bu Kongreye hemen bütün medenî Devletlerin mürahhas ve alimleri iştirâk edecektir. Kongrenin programında diğer meseleler arasında şu iki mesele vardır: «Cinayet mahkemelerinin ıslahı» «söğme ve hakaret suçlarında bir Şeref Jürisi» teşkili. İtalyada bu iki mesele de halledilmiş ve mevzuat meyanına girmiştir. Kongreye iştirâk edecek olan ilmî ve resmî âlemin mümessilleri bu ıslahatın muvafık olup olmayacağını münakaşa edecekleri sırada, İtalya velevki kısa bir zamana ait olsa da bu müesseseler hakkında tecrübe ile elde ettiği neticeleri kongre mürahhaslarına arzetmeğe muvaffak olacaktır.

Bu, İtalyanın, hiç olmazsa bazı sahalarda pişdar vazifesi gördüğünü isbat eden amelî bir delil teşkil edecektir. Bu yeni müesseseler 1 Temmuzdan itibaren yani yeni Ceza Kanununun mevkii mer'iyete girmesile beraber tatbik olunmağa başlanmıştır. Mevkii tatbike isal edilen bu ıslahatın ilk evvelkinden bu sütunlarda hayli bahsedildiği halde ikincisinden pek az bahsedilmiştir. Sebebi de yeni Kanunu Cezanın 596 ncı maddesinde pek kısa ve seri bir şekilde mezkûr olmasından ileri gelse gerektir. Bu müessesenin teşekkül ve vazifesi son zamanlarda neşrolunan (28 Mayıs 1931) ve yeni Ceza Kanununnn tarzı tatbikına ait Kanunda mündemictir.

Bu şeref Jürisinin mevzuatımıza idhal olunmasını ehalimiz çoktanberi isteyordu. Söğme ve hakaret davası yerine bir Şeref Jürisinin ikamesi için Kanunî teklifler bile yapılmıştı; Yani Ceza Kanununda, tecavüzde bulunan kimseye, mütecavzünaleyh memur olduğu ve isnadat vazifei memuriyetine taallûk ettiği veya isnat olunan fiillerden dolayı tecavüze uğrayan şahıs hakkında takibatı cezaiyeye başlandığı takdir-

de isnat ettiği fiillerin sıhhatını isbat etmek hakkı muhafaza edilmekle beraber, tarafeyne, kendi muvafakatlerile ve yahut hâkim marifetile intihap edilmiş, vasi tahkikat yapmak ve söğme ve hakaret tahakkuk ettiği takdirde suçluya ahlâkî mahiyette müeyyideler tatbik etmek selâhiyeti ile mücehhez bir Jüriye, bu hususî tahkikattan re'sen kabili takip bir mes'uliyetin vücudu anlaşıldıkta kazaî kuvvetin selâhiyetine halel gelmemek şartile isnadatı vakıayı tetkik ettirmeğe müsade edilmesi isteniyordu. Tibiri diğerle ceza davası ikamesile Jüriye müracaat hususunda tarafeyne bir hakkı hıyar verilmesi mevzuu bahsoluyordu. Fakat mahkeme esas itibarile her iki hâkim huzurunda ayni olacak idi. Yalnız merciler değişecek idi. Bu teklif, zarurî olmayan bir ikilik tesisi şeklinde göründüğü için kabul olunmadı.

Yeni müessesenin esasatı hukukiyesi büsbütün başkadır. Yeni Ceza Kanununun 596 ncı maddesi, söğme suçunun failine, mes'uliyetten kurtulmak için, isnadatın sıhhatini isbata müsaade etmemektedir. Şu halde Zanardelli Kanununun 394 ncü maddesinde verilmiş olan isbat hakkı bu yeni kanun ile ortadan kaldırılmıştır. Sebebi de malûmdur. İsnat olunan filin isbatını tecviz etmeyen prensibin üç vasi istisnasının tatbikat sahasında daha ziyade teşmil edilmesi bu hususdaki men'in nâzırın lâyıhasında da denildiği gibi, tesirini tamamile ortadan kaldırmış ve davanın mecrayı mantıkîsini tebdil ederek söğme davalarında mağduru hakikî suçlu vaziyetine koyan ve onu, marazî bir merak ile hadiseyi takip eden halktan ve havadis bulmağa teşne gazetecilerden yüz bulan mütecavizin sonu gelmeyen faaliyeti mütecasirsanesine mağruk kılan fena bir itiyadı adlînin husulüne sebebiyet verilmiş idi. Bunun içindir ki proje, isnadın sıhhatini isbat usulünü tamamile ortadan kaldırıyordu.

Parlamento komisyonu, projenin tetkiki esnasında, bilhassa bir memura memuriyetinden dolayı yapılan isnadat mevzuu bahsolduğu zaman mutlak men'in mahzurlu olacağını dermeyan etti. Nâzır teklif edilen sistemi müdafaa etmekle beraber, tecavüz bir maddei muayyenenin isnadından ibaret olduğu takdirde, esas dava hakkında bir karar verilmezden mukaddem, isnat olunan fiilin sıhhatı hakkında bir karar verilmek üzere, tarafeynin yani mütecaviz ile mağdurun muvafakatlarile keyfiyetin bir Şeref Jürisine havale edilmesini, 596 ıncı maddeye bir fıkra ilâvesi suretile kabul etti. Müteakıp maddede denildiği gibi, gerek mütecaviz ve gerek mağdur tarafından bu selâhiyetin istimali davadan zımnen rucu edildiğine delâlet eder; ceza davası biter. Jüri huzurundaki dava başlar. İşte bu suretle Jüris bizim mevzuatımıza girmiş bulunuyor.

Ceza Kanununun tarzı tatbikına dair olan kanunun ikinci faslı tamamile Şeref Jürisine tahsis edilmiştir.

Müessesenin tabi olduğu nizam asıl bu kanun ile tesbit edilmiştir.

646

Tecavüze uğrayan şahsa isnat olunan fiilin sıhhatı hakkında bir karar verilmek üzere mes'elenin Şeref Jürisine tevdii salâhiyetinin hangi zamanda davadan rucu ve feragati müstelzim olacağının tayini en mühim bir nokta idi. Yalnız tarafeynin Jürinin mahkemesini kabul ettiklerini beyan etmeleri mezkûr neticeyi hasıl etmeğe kâfi görünmedi. Tarafeynin Jüriyi istediklerini beyan ettikleri zamandan değil belki Jüriyi terkip eden zevatın tayinini kabul ettikleri zamandan itibaren Jüriye tevdi salâhiyetinin istimal edilmiş olacağı tasrih edildi. Tayinin kabulü hakkında bir şüphe ve ihtilâfın zuhur etmemesi için kanun bu tayin keyfiyetinin takriri vesikadan anlaşılmasını şart kılmıştır.

Mütecaviz ile mağdur arasında Jürinin tayini kolay bir mes'ele olmadığı için tayin ve intihabın teshil edilmesi arzu edildi· Tarafeyn talep ettikleri takdirde birinci veya derecei saniyede ve davayı rüyete salâhıyettar olan bidayet veya istinaf mahkemeleri reislerinin Jüriyi tayin edebilmeleri esası kabul olundu. Tarafeyn arzu ettikleri takdirde Jüri, kanunen şahsı manevî olarak tanınmış olan ve sureti mahsusada tanzim edilmiş ve namuskâr ve nufuzlu zevatın isimlerini ihtiva eden levhalara malik olan cemiyetler tarafından da tayin olunabilir. Bu levhaların bidayet mahkemesi reisi tarafından musaddak olması şarttır. Her hangi bir sebepten dolayı Jüriyi terkip edenlerin hepsi veya bir kaçı bulunmazsa bidayet reisi ve yahut onları tayin etmiş olan cemiyet yerlerine diğerlerini tayin edebilirler.

Şeref Jürisi bir veya tek adette bir kaç azadan terekküp eder. Celseleri alenî değileir. Bütün zarurî tahkikat muamelelerini yapabilir: Hatta şahit dahi istimal edebilir. Bidayet veya istinaf mahkeme reisi ve yahut kanunen tanınmış olan bir cemiyet tarafından intihap olunan bir Jüri huzuruna davet olunan şahit isbatı vücut ile edayı şahadetten imtina eden bir şahidi Bidayet veya İstisnaf reisi 50 liretten bin lirete kadar para cezasına (Cezayı naktî kasası lehine) mahkûm edebilirler.

Ayni veçhile, yukarıdn gösterilen şekillerde tayin ve intihap olunan Jüri, Devairi resmiyeden vesaik ve malûmat isteyebilir. Bu daireler pek ciddî sebepler olmadıkça istenilen mulûmat ve vesaikı vermekten imtina edemezler.

Jüriyi terkip edenler ifa ettikleri vazifeye taalûk eden hususlarda ketum olmak mecburiyetindedirler. Karar müstesna olmak şartile mahkemeye taalûk eden vesaik ve muamelâtın velevki hülâsaten olsun neşri memnudur. Bu memnuiyete muhalif her hareket Ceza Kanunu ahkâmına göra tecziye edilir. Bu suretle söğme davalarında ekseriyetle tahaddüs eden hazin ve şayanı teessüf manzaraların Jüri huzurunda da tekrar zuhurunun önüne geçilmiş olacaktır. Zaten ıslahın hakikî sebebi de bu çirkin manzaraların tekevvününe mani olmaktır.

672

Jüri, kabul gününden itibaren üç ay zarfında kararını vermek mecburiyetindedir. Bidayet mahkemesi reisi bu müddeti üç ay daha temdit edebilir. Bundan sonraki her tehir müstelzimi mes'uliyettir. Bü tehirden dolayı Jüriyi terkip edenler 200 liretten 2000 lirete kadar para cezasına mahkûm edilebilirler. Ketumiyet vecibesini ihlâl ettikleri takdirde de ayni cezaya duçar edileceklerdir.

İşte yeni tesis edilen bu usulün müstenit olduğu nizam bundan ibarettir. Jürinin bir uzvu kazaî olarak tanındığı fikri asla hatıra gelmemelidir. Jüri ceza hâkimlerini istihlâf etmeyecektir ve edemezde. Zira ceza davası, davanın Jüriye tevdii suretile yapılan feragat ile sukut eder. Sonra hiç bir tahkikatı cezaiyeye tevessül olunamaz. Jürinin kararı, yalnız cezaî gayelere nazaren tahkikat safhasını kapar. Bunun içindir ki kanunun tatbikına ait olan ahkâm, Jürinin kararının ihtiva edebileceği hiç bir mahkûmiyet şekline işaret etmemiştir. Karar yalnız manevî bir kıymeti haizdir. İsnat olunan filin sıhhatının kararda reddedilmesi veya tanınması tecavüze uğramış şahsın veya mütecavizin haysiyet ve şerefi manevîsinin iadesini icap ettirir. Kararın içtimaî — hukukî gayelerine bu suretle vasıl olunmuş olacaktır. İsnat olunan filin hakikatini zahire ihraç için Jürinin memurini idareden izahat, malûmat ve vesaik talep etmesi salâhiyetine bakarak aldanmamalıdır. Kazaî uzuvlar mahiyetini iktisap etmeden parlâmento tahkikat komisyonları dahi ayni salâhiyete maliktirler. İş mahkemelerinin ehli hibreleri ve Cinayet mahkemelerinde meslekten olmayan hâkimler gibi Şeref Jürisini teşkil edenlerde adaletin tevzi ve icrasına muhtelif şekil ve suretlerde iştirâk edeceklerdir.İşte böylece, bu yeni müessese ile serbest vatandaşlar adaletin yardımcıları olacaklardır.

Türk Temyiz Mahkemesi Kararları

.....

Fuzulî işgal - Teferruğ talebi

Mahkemesi: Bandırma Asliye hukuk hâkimliği.
kararın T. 27-4-930 No. 208
Müddei: Süleyman Efendi.
Müddeaaleyh: Hazinei maliye.

Dava: Ba tapu mutasarrıf olduğu yirmi beş dönüm arazisine izin ve rızası olmadığı halde ciheti askeriyeden pavyon inşa edilmek suretiyle zaptü işğal edilmekte bulunmuş olduğundan kıymeti olan 600 lira ile 400 lira tazminat ki ceman 1000 liranın tahsili istenmiştir.

Son karar ve müstenidi: Müddeinin mutasarrıf olduğu mezkûr araziye ciheti askeriyeden hüsnü niyetle bina inşa edildiği ve keşfen 300 lira kıymet takdir edilerek kıymeti mezkûre üzerinden tefevvüze müddeaaleyhin talip olduğu anlaşılmış olmasına mebni 300 liranın hazinei maliyeden tahsiliyle müddeiye itasına ve askerlerin kışla etrafında talim terbiyesi için meydanlığa lüzum olduğundan keşif raporunda gösterilen mezkûr bedel mukabilinde tarlanın temamının ferağının verilmesine dair olan hüküm indettemyiz: müddeaaleyh müddeabih tarlada inşa olunan binaların tesadüf ettiği kısmının teferruğuna talip olduklarını beyan ettikleri halde mahkemece mütebaki tarlanın müstekillen tasarrufuna imkân olup olmadığı cihetleri tetkik edilmeksizin müddeabih tarlanın tamamının 300 lira mukabilinde hazine namına ferağının itasına karar verilmesinden dolayı bozulması üzerine yeniden cari muhakeme ve tetkikat neticesinde üzerine bina inşa edilen

629

mezkûr tarlanın müstekillen tasarrufuna imkân bulunmadığı gibi zabıtnamede gösterildiği üzere askerlerin talim ve terbiyesi için kışla etrafında meydanlığa lüzum olduğu cihetle temyiz kararı varit olmadığı beyaniyle eski hükümde ısrar edilmiştir.

Temyizeden: Süleyman Efendi.

TEMYİZ KARARI

Hukuk hey'eti umumiyesinde bitettkik: Müddeti içinde temyiz olunan son hükmün ısrarı mutazammın olduğu anlaşıldıktan sonra görüşülüp düşünüldü:

Müddeaaleyh bina inşa edilen kısmın teferruğuna talip olduğunu beyan etmesine nazaran bozma kararı varit ve uymak lâzım iken ısrar edilmesi kanuna muhalif olmakla temyiz edilen son hükmün dahi bozulmasına ve aşağıda yazılı temyiz harcının sonradan haksız çıkacak taraftan alınmasına 2-10-930 tarihinde müttefikan karar verildi.

* * *

İcra temyizleri - Israr hakkı

mahkemesi: Kayseri asliye hukuk hâkimliği.
Kararın: T. 24 - 8 - 930 No.
müddei: Alacaklı: Süleyman Ağa ve şürekâsı.
Borçlu: Mustafa Efendi ve şürekâsı.

Dava: Bir kıt'a senede müstenit 2317 liranın iflâs yolu ile borçlulardan tahsili istenmiştir.

Son karar ve müstendi: İcra dairesince yapınlan tebliğat üzerine borçlular tarafından itiraz edilmekle itirazın icra kılınan tetkikat neticesinde: Borçlu şürekâdan Mustafa Efendi ile diğer Zamantili zade Mustafa Efendinin itirazlarının kabuliyle diğer şerik Hamdi Efendinin itirazının reddine dair verilen hüküm indettemyiz: Bazı esbaptan dolayı 6-7-930 T. ve 287 - 318 numaralı ilâmla bozulması üzerine yeniden icra kılınan tetkikatta evvelki

650

karar esbabı mucibeye müstenit olduğu beyaniyle ısrar edilmiştir.

Temyiz eden: Süleyman Efendi ve şürekâsı.

TEMYİZ KARARI

Ait olduğu Hukuk hey'eti umumiyesinde bittetkik: İcra ve iflâs kanununun 338 inci maddesi sarahatına nazaran Temyiz mahkemesi icra ve iflâs hey'etince ittihaz olunan mukarrerat kat'î olup icra reislerinin ısrar hakkı olmadığından mezkûr kararın keenlemyekün addine 2-10-930 tarihinde müttefikan karar verildi.

* * *

Reddi dava

Mahkemesi: *Amasya Asliye hukuk hâkimliği.*
Kararın: *T. 29-6-930 No. 751*
Müddei: *İsmail Efendi.*
Müddeaaleyh: *Mehmet Efendi.*

Dava: Nafia dairesinde kendisine ait olan 645 liraya müddeaaleyh ahar şahısta olan alacağından dolayı haciz vazettirmiş olduğundan vaki haczin fekki istenmiştir.

Son karar ve müstenidi: İsbatı müddea zımnında noterlikten musaddak 19-8-929 tarihli mübrez mukavelename mündericatından Penah Bey nam zatın taahhüt ettiği inşaattan dolayı Nafia dairesinde mevcut dipozito olarak bulunan 945 lirayı müddeiye devri temlik ettiği anlaşılmış isede temlikin inşaatın kabulü kat'i tarihi olan 31-12-929 tarihinden mukaddem vukuuna binaen bir hak ifade etmiyen davayı kaimenin reddine dair verilen hüküm indettemyiz: Kabulü kat'i muamelesinin ifa edildiği fıkrai hükmiyede gösterilmiş olmasına göre bittetkik: Temlikin hacizden mukaddem vukuu anlaşıldığı takdirde haczin fekkine karar verilmek lâzımgelirken yazılı olduğu üzere reddi davaya hükmolunmasından dolayı bozulmakla yeniden cari muhakeme ve tetkikat neticesin-

de meblâğı müddeabih kabulü kat'iden mütevellit zararu ziyan karşılığı olup kabulü kat'iden mukaddem meblâğı mezkûr mevcut bir milkiyet ifade etmeyeceğinden temlikin hacizden mukaddem veya muahhar olmasının esasa ciheti taallûku olmadığı beyaniyle eski hükümde ısrar edilmiştir.

Temyiz eden: İsmail Efendi.

TEMYİZ KARARI

Hukuk hey'eti umumiyesinde bittetkik: Müddeti içinde temyiz olunan son hükmün ısrarı muhtevi olduğu anlaşıldıktan ve dosyadaki kâatlar okunduktan sonra görüşülüp düşünüldü:

Muhakemenin cereyanına ve kabulü kat'inin vukuuna nazaran bozma kararı varit ve uymak lâzımken ısrar edilmesi kanuna muhalif olmakla temyiz olunan son hükmün dahi bozulmasına ve aşağıda yazılı temyiz harcının sonradan haksız çıkacak taraftan alınmasına 2-10-930 tarihinde müttefikan karar verildi.

* * *

Boşanma

Mahkemesi: *Kayseri Asliye hukuk hkâimliği.*
Kararın: *T. 27-4-930 No. 800*
Müddei: *Leylâ H. Müddeaaleyh*: *Mehmet ef.*

Dava: Kocası olan müddeaaleyh hizmetci sıfatiyle aldığı kadınla münasebatı gayri meşruada bulunmuş ve bu hususta hapis ve cezayı nakdi ile de mahkûm olup aralarında evlilik birliğinin teminine imkân kalmamış ve sulh teşebbüsü de akim kalmış olduğundan boşanmasına ve mehri muacceli olarak evlenmesi sırasında kain validesi tarafından kendisine haricen ferağ olunan malûmul hudut bahçenin tapuca namına tesciline ve 125 lira kıymetinde 15 adet yüzlük altın olan mehri müeccelı ile bir senelik nafaka ve mesken bedeli ve küçük çocuğunun nafakası olmak üzere mahiye otuz lira itası ve rizası hilâfında müddeaaleyh milki bulunan bahçesi mahsulâtını satmış olduğundan 250 lira tazminatla müf-

redatı yazılı 98 lira kıymetinde olan zatî eşyasının tahsili istenmiştir.

Karar ve müstenidi: Müddeiyenin müddeaaleyhten boşanmasına ve küçük çocuğun hakkı velâyeti anası olan müddeiyeye verilmesine ve mahiye takdir olunan 15 lira nafakasının müddeaaleyhten tahsiline ve müddeaaleyh Mehmet efendinin bir sene müddetle evlenmemesine ve davacının mehrine mukabil tescilini talep ettiği bahçe ve diğer mehri muaccel davasının reddine ve diğer davaların işbu davadan tefriki ile ayrıca ikamei davada muhtariyetine dair verilen hüküm indettemyiz:

Müddeabih meyanında mehri müeccel olduğu beyaniyle tahsili talep olunan 125 lira kıymetinde 15 adet yüzlük altın akitte tesmiye edilüp edilmediği hakkında müddeaaleyhe sual tevcih edilmek ve keyfiyet usulü dairesinde tahkik edilüp hallolunmak lâzım gelirken müddeiyenin bu baptaki talebinin esbabı mucibei kanuniye gösterilmeksizin reddine karar verilmesi yolsuz olduğu gibi eşyayı zatiye ve tazminat davaları da usulen tahkik edilmek lâzım gelirken büna müteallık taleplerin kısmen meskût bırakılması ve kısmen de ayrıca davaya muhtariyet beyaniyle tefrikına karar verilmesi usul ve kanuna muhalif olduğundan bozulması üzerine yeniden carî muhakeme ve tetkikat neticesinde:

Mehir olarak arazi verilmesi tarihi akitte mer'î ahkâma göre fasit olduğu gibi kanunu medeni ahkâmı mucebince mehir davası mesmu olamayacağı beyaniyle eski hükümde ısraredilmiştir.

Temyiz eden: Leylâ hanım.

Hukuk hey'eti umumiyesinde bittetkik: Müddeti içinde temyiz olunan son hükmün ısrarı mutazammın olduğu anlaşıldıktan ve dosyadaki kâatlar okunduktan sonra görüşülüp düşünüldü.

Şekli davaya nazaran meskût bırakılmış olan cihetin tetkik ve karara raptedilmesi lüzumunu tazammun eden bozma kararı varit ve uymak lâzım iken ısraredilmesi kanuna muhalif olmakla temyiz olunan son hükmün dahi bozulmasına ve aşağıda yazılı temyiz harcının sonradan haksız çıkacak taraftan alınmasına 26-11-930 tarihinde müttefikan karar verildi.

Resmî kısımdan mabat

Arazi vergisi KANUNU

Verginin mevzuu

Madde 1 — Türkiye Cümhuriyeti hududu dahilinde bulunan umum arazi bu kanun mucibince kıymetleri üzerinden arazi vergisine tâbidir.

Üzerinede bina bulunmıyan ve bina mütemmimatından madut olmıyan arsalar da araziden maduttur.

Etrafı çevrilmiş olsun olmasın ticaret ve san'at işlerinde kullanılmak üzere müstakillen kiralanan arsalar iratlı ve bu suretle kullanılmıyanlar iratsız arsa addolunur.

İstisnalar

Madde 2 — Aşağıda yazılı arazi vergiden muaftır:

A) Devlet ve mülhak veya hususî bütçelerle idare edilen teşekkül lere ve belediyelere ve umumun menfaatine hizmet eden cemiyetlere ait olup mücerret kazanç maksadile tesis edilmiş olmıyan ve icar edilmiyen ziraatin islâh ve inkişafına matuf nümune fidanlıkları, meyvalıklar, nümune tarla ve çiftlikleri, spor sahaları, umuma mahsus meccanî parklar, çocuklara mahsus bahçeler ve oynama mahalleri.

B) Devlete ve mahallî idarelere veya belediyelere ait her nevi yollar, caddeler, sokaklar, meydan ve pazar yerleri, köylerin manevî şahsiyetine ait harman yerleri.

C) Ziraate elverişli olmadığı gibi sair surette de istifade edilmiyen taşlık, bataklık ve fundalık arazi.

Ç) Hususî kanunlar veya mukavelenamelerle muafiyeti kabul edilmiş veya edilecek olan arazi ve arsalar.

Kanunî salâhiyetlerini istimal ederek hükûmet tarafından tasarrufu menedilen arazi ve arsaların vergisi memnuiyetin devamı müddetince alınmaz. Memnuiyetin zeriyat mevsimine tesadüfü halinde vergi muafiyeti o senenin tamamına şamil olur.

Muvakkat Muafiyetler

Madde 3 — Aşağıda yazılı arazi bu kanunla tayin olunan müddetler zarfında vergiden muaftır:

A) Yeniden vücuda getirilecek bağlar, güllükler (6 sene müddetle.)

B) Yeniden vücuda getirilecek meyvalıklar ve incir bahçeleri (8 sene müddetle.)

C) Aşılama suretile vücuda getirilecek zeytinlikler (10 sene müddetle.)

Ç) Yeniden vücuda getirilecek zeytinlikler. (12 sene müddetle.)

D) Hükûmetçe muayyen bir mıntakaya iskân edilen muhacir ve aşiretlere tahsis ve teffiz edilen arazi (3 sene müddetle.)

E) Hususî kanunlarına ve usullerine göre yeniden ziraate elverişli bir hale getirilen arazi (3 sene müddetle.)

F) Hususî kanunlarına göre yeniden vücuda getirilen ormanlar (20 sene müddetle.) dutluklar (10 sene müddetle.)

Madde 4 — Üçüncü maddenin A, B, C, Ç, E, F fıkralarında yazılı muafiyetlerden istifade için arazinin mezkûr maddede yazılı cihetlere tahsis edilmiş olduğunun alâkadar varidat idaresine senesi içinde beyanname ile bildirilmesi meşruttur.

Muafiyetler, arazinin tayin olunan cihetlere tahsis edildiği seneyi takip eden malî seneden başlar. Senesi içinde beyanname verilmezse muafiyet, beyannamenin verildiği malî seneyi takip eden reneden muteber olur. Bu takdirde beyannamenin verildiği malî senenin nihayetine kadar geçen müddetlere ait muafiyet hakkı sukut eder.

Muafiyetleri hitam bulan arazi de muafiyetin hitamını takip eden malî seneden itibaren vergiye tâbi tutulur.

Madde 5 — Her hangi bir köy veya kasaba veya şehir arazisinin tamamının veya muayyen bir mıntakasının mahsulleri sel, dolu, kuralık, yangın, muzir haşarat veya bulaşıcı hastalıklar gibi fevkalâde arızalar dolayısile en az üçte bir derecesinde zayiata uğrarsa bu suretle zarar gördüğü idarî tahkikatla sabit olanların o seneye ait vergileri Maliye Vekâletinin müsaadesile kısmen veya tamamen terkin edilir. İcar edilmiş vaya mahsulâtı sigortalanmış araziye ait vergiler için terkin muamelesi tatbik olunmaz.

Madde 6 — Ziraat arazisinden iken fevkalâde bir arıza neticesi olarak taş, kum veya su altında kalan ve bu suretle zeredilmiyecek bir

675

hale geldiği idarî tahkikatla sabit olan araziden, sahibinin müracaatı tarihinden sonra gelen taksitten başlamak üzere, arızanın devam ettiği müddetçe, vergi alınmaz.

Mükellef ve teklif mahalli

Madde 7 — Arazi vergisi, arazinin mutasarrıfına ve intifa hakkı vaser müteneffiine ve bunlar yoksa araziyi mutasarrıf gibi istimal edene aittir.

Şayi hisse ile araziye mutasarrıf olanlar hisseleri nisbetinde vergi ile mükelleftirler.

Arazi vergisi, arazinin bulunduğu kaza varidat idaresince tarholunur.

Verginin matrahı

Madde 8 — Arazi vergisinin matrahı, arazi ve arsaların tahrir ve hususî tadil usullerile ve bu kanun hükümlerine göre tayin edilmiş veya edilecek kıymetleridir.

Verginin nisbeti

Madde 9 — Arazi vergisi aşağıda yazılı nisbetler üzerinden alınır:

A) Arazi ve iratlı arsalar için kıymetlerinin binde (onu.)

B) İratsız arsalar için kıymetlerinin binde (beşi.)

Tahsilât

Madde 10 — Arazi vergisi iki taksitte alınır. Taksit zamanları her mahallin ziraî ve iktisadî vaziyetine göre vilâyet umumî meclislerinin mütaleası alınarak Maliye Vekâletince tayin olunur.

Hususî tadilât

Madde 11 — Arazi, bağ, meyvalık, fidanlık, güllük, duttuk, zeytinlik ve orman haline giren veya bu halde bulunan arazi, üzerindeki kütükler, fidanlar ve ağaçlar sökülerek veya mahvolarak tarla haline gelirse mükelleflerin veya malmemurlarının talepleri ile bu araziye yeniden kıymet takdir olunur. Tadilen takdir olunan kıymetler tahavvü-

676

lün vuku bulduğu seneyi takip eden malî seneden itibaren vergiye matrah ittihaz edilir.

Üçüncü maddede yazılı muafiyetlerden istifade eden arazinin kıymetleri, muafiyet müddetinin sonuncu senesinde tayin edilerek ertesi malî seneden muteber olur.

Madde 12 — Bir şehir veya kasaba veya köyün tamamındaki arazi veya arsaların veyahut bir mıntaka veya mevkide bulunan arazinin ve ya bir mahalle veya meydan veya sokaktaki arsaların umumiyetle kıymetleri her hangi bir sebeple yüzde yirmi nisbetinde artar veya eksilirse mükelleflerden bir veya dir kaçının veya malmemurlarının talepleri üzerine tadilât yapılır.

Tadilât, mıntaka, mevki, mahalle, sokak ve meydanlıklardaki arazi ve arsalar için belediye hududu dahilinde olan yerlerde belediye ve köy hey'eti mazbataları üzerine idare hey'eti kararile ve bunların haricindeki mahaller için evvelki fıkradaki mazbatalara istinaden idare heyetinin kararı ve maliye vekâletinin mezuniyeti ile yapılır.

Bununla beraber herhangi bir mükellefin kendi arazi ve arsası için vaki olacak tadil talepleri nazarı itibare alınır. Ancak vaki talebin muhik olmadığı nihaî kararla tahakkuk ettiği takdirde tadil heyetinin masarifi müracaat sahibine tazmin ettirilir.

Bu kanunun neşrinden sonra yapılacak umumî tahrir neticelerinin mer'iyete girdiği yerlerde mer'iyet tarihinden itibaren üç sene geçmedikçe münferit tadilât talep edilemez.

Madde 13 — 11 ve 12 inci maddeler mucibince tadilen tesbit olunan kıymetler, tadil taleplerinin müsadif olduğu seneyi takip eden malî seneden muteberdir. Tadil muameleleri, tadil taleplerinin vuku bulduğu sene içinde neticelendirilmemiş bulunursa mukayyet kıymetler üzerinden verginin istifasına devam olunur. Bu takdirde vergi tadilen tesbit olunacak kıymetlere göre fazla alınmışsa fazla farkı ret veya mahsup ve noksan alınmışsa noksan farkı ayrıca tahsil olunur.

Madde 14 — Tahrir kayıtlarına geçmeyip mektum kalmış olan arazi için yalnız, mektumiyetin tahakkuk ettiği seneden evvelki beş sene için vergi aranabilir. Bu senelere ait vergiler de, mektumiyetin tahakkuk ettiği tarihte takdir edilecek kıymet üzerinden hesap edilir ve müteakip beş sene içinde bu senelere ait vergi miktarlarına ilâve edilerek müsavi taksitlerle tahsil olunur.

Bu kanunun mer'iyetinden sonra yapılacak tahrirlerde kayıtlarına miktarı eksik veya fazla geçmiş olan araziye ait kıymetler, kayıtlı kısmın umumî kıymetinden beher dönüme isabet eden miktara göre hesap edilerek vergi noksanı yukarıdaki fıkra mucibince tahsil olunur.

637

Fazlası mükellefin müracaat ettiği malî sene iptidasından itibaren tenzil ve fazla tahsil edilmiş olan vergi ret veya mahsup olunur.

Madde 15 — İratsız arsanın üzerine bina yapılmaksızın ticaret ve san'atta istimale tahsis suretile iratlı arsa halini alması veyahut iratlı arsanın iratlı olarak istimalden sakıt olması, istimal tarzındaki tebeddüle göre nisbetin değişmesini istilzam eder. İratsız arsanın iratlı arsaya tebdili halinde, tebeddülün vuku bulduğu tarihten itibaren iki ay içinde beyanname ile mahallinin vergi idaresine ihbar edilmesi mecburîdir. Yeni istimal tarzına ait vergi nisbeti, bu tebeddülü takip eden malî seneden muteberdir. Şayet tebeddül, ihbar edilmemiş veya ihbar geçikmişse tebeddülün vuku tarihinden ihbar tarihine kadar geçmiş olan senelerin vergileri yüzde on fazlasile tahsil olunur.

İratlı arsanın iratsız arsaya tahvili halinde yeni vaziyete ait vergi nisbeti, mükellefin varidat idaresine tahrirî müracaatının vukuunu takip eden seneden itibaren tatbik olunur.

Madde 16 — Arsalar üzerine bina yapıldığı takdirde arsaya ait vergi, inşaatın başladığı seneyi takip eden seneden ttibaren terkin olunur. Ancak bina iki sene zarfında ikmal edilmezse üçüncü seneden itibaren arsa vergisinin alınmasına devam olunur.

Madde 17 — Tadilât talepleri, salâhiyettar mercilerin mezuniyetine iktıran eylediği takdirde, aşağıda yazılı tadilât komisyonlarınca umumî tahrir için mevzu kaidelere tevfikan tetkik olunur. Ancak ferdî taleplerin tetkiki, salâhiyettar mercilerin mezuniyeti kaydına tabi değildir.

Bu komisyonlar belediye hududu dahilinde bulunan arazi ve arsalar için mahallin en büyük malmemuru tarafından varidat tahakkuk memuru ünvanını haiz olmiyan diğer varidat memurları arasından intihap edilecek bir memurun riyasetinde, biri belediye meclisince diğer ikisi arazi veya arsanın bulunduğu mahalle ihtiyar heyetince müntahap dört kişiden mürekkeptir.

Köylerde yapılacak tadilâtta, tadilât komisyonları köyün tâbi bulunduğu merkezin en büyük malmemuru tarafından ikinci fıkradaki şerait dairesinde intihap edilecek memurun riyasetinde köyün ihtiyar heyeti tarafından köy halkından müntahap iki aza ile beraber üç kişiden mürekkeptir.

İcap eden yerlerde müteaddit kemisyonlar teşkil edilir.

Madde 18 — Tadilât komisyonları, komisyona verilen tadilât taleplerini, verdiği tarihten itibaren iki ay zarfında neticelendirirler.

Kararlar varidat tahakkuk memuruna imza mukabilinde verilir. Bu kararlar ihbarname ile alâkadarlara tebliğ olunur. İhbarname tahmin edilen kıymeti, vergi nisbet ve miktarını ihtiva eder.

Tadil komisyonlarının kararları mükellefler ve varidat idareleri tarafından tebliğ tarihinden itibaren bir ay zarfında temyiz edilebilir.

6748

Tevdi edilen evrak üzerindeki tetkikatı ve muameleyi yukardaki müddet zarfında intaç etmiyen komisyonların reis ve azaları hakkında ihmal ve terahi cürmünden dolayı takibat yapılır.

Madde 19 — Merbut cetvelde isimleri yazılı hükümlerden arazi vergisine müteallik olanlar mefsuhtur.

Merbut cetvel

Tarih	No.	Cinsi	Hulâsa
15 k. sani 295		İrade	Arazi ve arsalardan binde dört, yirmi binden yukarı kıymetli meskenlerden binde sekiz vergi alınmasına dair.
26 eylûl 1300		Şûra kararı	Tadil istidasında bulunan hissedarın vergisince yapılacak tenzilâtın istidada bulnnmıyan hissedarın vergisine de teşmili hakkında
24 temmuz 1302		Emlâk nizamnamesi	Emlâk vergisi nizamnamesi
24 temmuz 1302		Emlâk nizamnamesi	Mezkûr nizamnamenin 9 uncu maddesini muaddil 21 haziran 1317 tarihli nizamname
24 temmuz 1302		Emlâk nizamnamesi	Mezkûr nizamnamenin 12 nci maddesini muaddil 29 ağustos 1304 tarihli nizamname
12 şubat 1310		İrade	Cesim yangınlarda muhterik olan mebani ve arsalar kıymetlerinin eshabının müracaatlarına talik edilmeksizin tadili hakkında
9 mayıs 1314		İrade	Bostanların vergi nisbetleri ve 1314 senesi nihayetine kadar vergilerinin affı hakkında
5 eylül 1314		Şûra kararı	Emlâk ve araziye takdir olunan kıymetlere ait ihbarnamelerin sureti tebliği hakkında

Tarih	No.	Cinsi	Hulâsa
3 k. sani 1315		Talimatneme	Vergi tadilâtı umumiyesine dair
1 ağustos 1318	1695	Şûra kararı	Kıymeti mukayyedesinden fazla bedel ile kat'î ferağı veya bey'i bilvefa muamelesi yapılan emlâk ve arazi kıymetlerinin ferağ veya bey'i bilvefa bedeli nisbetinde tezyidine dair
11 k. sani 1321		İrade	Kıyemi emlâkten bir defaya mahsus olarak alınacak masarifi tahririye hakkında
26 t. evvel 1324	2560	Şûra kararı	Canibi vakfa meşrut bulunan arsaların vergi ile mükellefiyetine dair
20 nisan 1326		Şûra kararı	Vergi tadil istidalarının kânunuevvel nihayetine kadar kabulü, ondan sonra verilenlerin de ertesi senede muameleye konulması hakkında
9 nisan 1327		Şûra kararı	Tahrir esnasında kıt'a ve dönümleri noksan yazıldığı anlaşılan araziden tashihi kayit tarihinden itibaren fazla zuhur eden arazi vergisinin istifası ve tarihi tashihinden evveline ait zararı Hazinenin memurini müteallikasının mesuliyetile telâfisi hakkında
1329	773	Şûra kararı	Kayit harici kalan emlâk ve araziye her beş sene için ayrı ayrı kıymet takdiri caiz olmıyacağına dair
14 ağustos 1330		Kanun	1330 senesi bütçe açığına karşılık olmak üzere arazi vergisinin aslına % 50 zammedildiğine dair
16 nisan 1334	162	Şûra kararı	Beş senede bir tadilâtı umumiye yapılmadıkça

Tarihi	No.	Cinsi	Hulâsa
			şeref ve ktymetlerinin artması vesilesile emlâk ve arazi kıymetlerinin arttırılmıyacağına dair
6 haziran 1334		Şûra kararı	Emlâk ve araziye takdir olunan kıymetlerin, usulü dairesinde itiraz olunduğu takdirde, tezyit ve tenzili tadilât komisyonlarının salâhiyeti dahilinde bulunduğuna dair
29 eylül 1336	878	Şûra kararı	Biliştirak tasarruf olunan emlâk ve araziden bir hissenin kıymeti mukayyedesinden fazla bedel ile satıldığında ferağ bedelinin satılmıyan hisseye de teşmili hakkında
11 k. sani 1339	295	Kanun [ikinci maddesinin fıkrai ulâsı]	[Bilât ve kasabat dahil ve civarında bulunan ve öşre tâbi olmıyan müstakil sebze bahçelerinin tahrir kıymeti 1339 senesi martı iptidasından itibaren altı misle iblâğ olunmuştur.]
17 şubat 1341	553	Kanun	Âşar usulünün ilgasile yerine kaim olan arazi vergisinin nisbetlerinin tezyidi hakkında
10 mart 1926	779	kanun	Âşarın ilgasile yerine kaim olan arazi vergisi hakkındaki 17 şubat 1341 tarih ve 553 numaralı kanunun (D) fıkrasını muaddil
18 mayıs 1929	1454	Kanun	Bilâvasıta vergilere munzam kesirlerin tevhidi ve nisbetlerinin tadiline dair [arazi ve arsalara müteallik altıncı maddesi]

Muvakkat Hükümler

Muvakkat Madde 1 — 1340 senesinden itibaren arazinin umumî tahrirleri icra edilmemiş olan yerlerde, yeniden umumî tahrir yapılıncıya kadar arazi vergilerine 1331 senesinde mukayyet kıymetlerin altı misli matrah ittihaz edilir. 1331 senesinden sonraki senelerde ferağ, ipotek ve vadeli satışlar gibi sebeplerle arttırılmış olan arazi kıymetleri de 1331 kıymetlerine irca edilir.

1331 senesinde mukayyet kıymeti bulunmıyan veya 1331 senesinde tarla olarak kayıtlı iken bağ, meyvalık, fidanlık veya orman haline gelmek gibi bir sebeple hal ve heyeti tebeddül eden ve yahut bunlardan küçük ve ağaçları her hangi bir sebeple sökülerek veya mahvolarak tarla halini almış bulunan araziye 1331 senesinden sonraki senelerde tadilen takdir edilmiş ve edilecek olan kıymetler 6 misli tâbi olmaksızın aynen vergiye matrah ittihaz edilir.

Muvakkat Madde 2 — 26 haziran 1326 tarihli musakkafat vergisi kanunu mucibince musakkafatının tahriri yapılmış olan yerlerde iratlı arsaların vergilerine elyevm matrah ittihaz edilmekte olan gayri safi varidatlarının on misli, bu kanun mucibince vergiye matrah addolunur.

Muvakkat Madde 3 — 1340 senesile onu takip eden senelerde arazisinin umumî tahriri icra kılınmış olan cüz'ü tamlarda mukayyet kıymetlerinin en az yüzde yirmi nisbetinde fazlalığı iddiasile sahiplerinin bu kanunun mer'iyete girdiği tarihden itibaren iki sene içinde vaki olacak tadil talepleri nazarı dikkate alınır.

Bu baptaki talepler 17 inci maddede mevzuubahs tadilât komisyonları tarafından mahallinde tetkik ve yüzde yirmi ve daha ziyade fazlalık olduğu anlaşılan arazinin kıymetleri yeniden takdir olunur.

Ancak mükellef tarafından talep olunan tadil muamelesi talepname tarihinden itibaren bir sene zarfında neticelendirilmezse müteakip senede vergi yüzde yirmi, ikinci sene zarfında neticelendirilmezse müteakip senelerde yüzde elli noksanile tahakkuk ettirilir. Tadil neticesinde verginin fazla alındığı tahakkuk ederse fazlası mahsup suretile ret, noksan alındığı tahakkuk ederse noksan farkı ayrıca tahsil olunur.

Muvakkat Madde 4 — İşbu kanunun neşir ve ilânını müteakip iki ay zarfıada umumî tahrir gören şehir, kasaba, nahiye ve köylerde muvakkat üçüncü madde hükümlerinin bütün arazı sahiplerine ihtiyar heyetleri ve ilân varakaları vasıtasile bildirilmesi temin olunur.
Umum köylere bu kanundan birer nüsha verilmesi mecburidir.

Madde 20 — Bu kanunun tatbik tarzları bir nizamname ile tesbit olunur.

Madde 21 — Bu kanun 1931 malî senesine ait vergilere de şamil olmak üzere 1 haziran 1931 tarihinden muteberdir.

Madde 22 — Bu kanunun icrasına Maliye ve Dahiliye vekilleri memurdur.

Muamele Vergisi Kanunu

Verginin mevzuu

Madde 1 — Türkiye dahilinde:

A - Kuvvei muharrike kullanan sınaî müesseselerin senevî on bin liralık ciro fevkindeki muamelâtı;

B - Ecnebî memleketlerde imal olunup Türkiyeye ithal olunan maddeler;

C - Bilûmum sigorta şirketlerinin, bankaların, bankerlerin yapmış oldukları muameleler dolayısile prim, komisyon, faiz, iskonto ve aciyo gibi her ne nam ile olursa olsun aldıkları meblâğlar;

Bu kanun mucibince muamele vergisine tâbidir.

İstisnalar

Madde 2 — Aşağıda yazılı maddeler ve muameleler muamele vergisinden müstesnadırlar:

A - İmal, ithal, alım satımı veya ihracı veyahut bunlardan yalnız birisi Devlet inhisarı altında bulunan maddeler (imal, ithal, alım ve satım dolayısile);

B - Metre murabbaı 25 liradan yukarı kıymetteki şark halıları (ithal dolayısile)

C - Şeker (imal ve ithal dolayısile);

D - Türkiye mahsulâtını işleyen tâsirhaneler; tâsır fabrikaları ve pirine fabrikaları;

E - Maddei iptidaiyesi ne olursa olsun bilûmum ip ve iplik fabrikaları (imal dolayısile)

F - Kuru yemişleri ve hububatı ve diğer nebatî ve hayvanî mahsulâtı kabuk ve çöplerinden ve pamuğu çekirdeğinden ayıran ve temizleyen ve tasnif eden müesseseler (bu işlerinden dolayı);

G - Gümrük İthalât Tarife kanunu ile ve ya sair kanunlarla gümrük rseminden muaf olan maddeler (ithal dolayısile Gümrük ithalât Tarife Kanunu ve diğer hususî kanunlar mucibince, hususî muamelelere tâbi

665

tutulmak itibarile gümrük resmi teminata raptedilen maddelere ita muamele vergileri hakkında aynı muamele tatbik olunur.)

H - Alelûmum matbaa mamulâtı;

I - Sefarethanelerle siyasî memurlara ve sair zevata ait olup Gümrük Tarife Kanunu ile veya sair kanunlarla gümrük resminden muafiyeti kabul edilen eşya (ithal dolayısile ve mütekabiliyet şartile)

J - Demir sanayiine mensup bilûmum imal ve tamir müesseseleri (imalât dolayısile);

K - Türkiye dahilinde ımal olunup ecnebî memleketlere ihraç olunan bilûmum maddeler (imal dosyası ile yedinci maddedeki şerait dairesinde);

L - Eleksiz un fabrikaları ile ekmek, tuğla, kiremit ve hizar fabrikaları;

M - İthalâl Tarife kanunu veya diğer hususî kanunlarla memlekete gümrük ithalât resminden muafen girmesine müsaade olunan bilûmum emtia ve mevaddın memleket dahilinde imal edilen mümasil ve muadilleri (imal dolayısile);

N - Mükerrer sigorta muameleleri;

O - Hayat sigorta primleri;

P - Her nevi maden cevherlerile yıkanmış veya yıkanmamış maden kömürleri ve kok ve briket (istihraç, tathir, izabe ve atsfiye veya imal dolayısile);

R - Trikotaj, mücevherat, ıtriyat ve sun'î veya tabiî ipek mensucat ve çorap fabrikaları hariç olmak üzere en az beş beygire kadar (beş dahil) kuvvei muharrikesi olan küçük sanayi ve hırfet müesseseleri.

Mükellef ve teklif mahalli

Madde 3 — Sınaî müesseseler, sigorta şirketleri, bankalar, bankerler ile Türkiyeye ithalâtta bulunanlar muamele vergisini vermekle mükelleftirler.

Madde 4 — Sınaî müesseselerin sigorta şirketlerinin, bankaların ve bankerlerin muamele vergisi imal ve muamelenin yapıldığı kaza varidat idaresince, ithalât muamele vergisi de vergiye tâbi maddelerin ithal edildiği gümrük idaresinin bulunduğu kaza varidat idaresince tahakkuk ettirilir.

Verginin matrah ve nisbeti

Madde 5 — Muamele vergisinin matrah ve nisbeti:

A - Sinaî müesseselerde vergiye tâbi her nevi mamulâtın satış kıymetinden aşağıda yazılı tenzilât yapıldıktan sonra kalan miktar vergiye matrah ittihaz edilir. Vergi nisbeti bu suretle bulunacak kıymetin yüzde altısıdır.

Maliye ve İktisat Vekâletlerince müştereken her san'at şubesi için mamul maddeler içerisinde bulunan iptidaî maddelerin nisbetlerini ihtiva eden bir cetvel tanzim ve İcra Vekilleri Hey'etince tasdik olunur. 1931 malî senesinde yapılacak olan tenzilât bu cetvelde yazılı iptidaî maddeler kıymetlerinin ipekli ve debagat mamulâtında yüzde yirmisi ve diğerlerinde yüzde kırkıdır.

Cetvelde maddei iptidaiye nisbeti gösterilmiyen mamualâtla un fabrikaları mamulâtının satış kıymetinden ancak % de yirmisi tenzil olunur.

1932 ve müteakip seneler için maddei iptidaiye tenzilât nisbetleri her senenin bütçe kanunu ile tayin olunur.

B - İthalât mevaddı için bunların orijinal faturadaki kıymetlerine nakliye, sigorta ve gümrükten ihraçlarına kadar ihtiyar olunan bilûmum masarif ve resimler ilâve olunmak suretile elde edilen kıymetin yüzde altısıdır.

C - Sigorta şirketleri, bankalar ve bankerler için birinci maddenin (C) fıkrası mucibince aldıkları bilûmum mebaliğin yüzde iki buçuğudur.

Verginin tahakkuku

Madde 6 — Sınaî müesseseler imal ettikleri mevattan her ay içinde peşin veya veresiye suretile sattıklarının ve satılmak üzere komisyoncuya veya kendi şubelerine gönderdiklerinin nevi ve miktar ve satış fiatlarını ve beşinci madde mucibince bu kıymetlerden tenzili lâzım gelen miktarları bildiren bir beyannameyi ertesi ayın nihayet on beşinci günü akşamına kadar mensup oldukları varidat idaresine vermeğe mecburdurlar.

Bu mamulâttan, sınaî müessesenin deposuna gönderilmiş olanların beyannemeye ithali mecburî olmakla beraber bunların satılmadıkça vergileri tahakkuk ettirilmez.

Madde 7 — Mamulâtını münhasıran harice çıkaran müesseseler için muamele vergisi tahakkuk ettirilmez.

Mamulâtını memleket dahilinde satıp bir kısmını gerek bizzat ve gerek ihracat tacirleri vasıtasile ihraç eden müesseselerin ikinci maddenin (K) fıkrasında mezkûr istisnadan istifade edebilmeleri için alâkadar varidat idaresinden, ihraç edecekleri mamulâtın nev'ini, miktarını, kaplarının nev'ini ve adedini, markalarını ve hangi gümrümten ihraç edileceğini gösterir birnakliye tezkeresi almaları ve bu tezkere tarihinden itibaren altı ay zarfında bu mamulâtın tamamen ihraç edildiğini gösteren gümrük idaresi vesikasını varidat idaresine ibraz etmeleri mecburidir.

Bu mecburiyete riayet etmeyenlerden mamulâtın fabrikadan çıkarıldığı zaman tahakkuk ettirilmiş olan vergisi def'aten tahsil olunur.

Madde 8 — İthalât eshabı veya bunlar namına harekete mezun vekilleri veya komisyoncuları, ithalât maddeleri gümrük ambarından ve ya antrepodan çıkarılmazdan evvel alâ kadar varidat idaresine bir beyanname vermeğe mecburdurlar.

Bu beyannamede eşyanın nev'i, mahiyeti, evsafı, orijinal faturalarındaki kıymeti ile eşyanın gümrükten çıkarılmasına kadar ihtiyar olunan bilûmum maarif ve resimler ve bunların yekûnuna göre tahakkuk etmesi icap eden vergi miktarı gösterilir ve gümrük idaresine verilen ithalât beyannamesile orijinal faturanın gümrükten musaddak bir sureti beaynnameye raptolunur.

Madde 9 — Sigorta şirketleri ile bankalar ve bankerler bir ay zarfında yapmış oldukları muameleler dolayısile aldıkları mebaliği ve bunlara ait vergi miktarını ertesi ayın nihayet onuncu günü akşamına kadar mensup oldukları varidat idaresine bir beyanname ile bildirmek mecburiyetindedirler. Sigorta şirket ve idarelerinin, sigorta muamelelerinden aldıkları mebaliğe ait beyannameler, taallûk ettiği ay zarfında her nevi sigorta muamelelerine mahsus musaddak (kayıt) defterlerine geçirilmiş olan prim ile sigortacıların kendi lehlerine aldıkları diğer meblâğlar yekûnundan yine o ay içinde musaddak (fesih ve iptal) defterlerine geçirilmiş meblâğlar mecmuu indirilmek suretile ve sigorta muameleleri haricindeki muamelâttan aldıkları mebaliğe ait beyannameler de muhasebe kayıtlarından alınarak tanzim olunur.

itiraz

Madde 10 — Sanayi müesseseleri mamulâtına ve ithalât mevaddına ait olup 6 ıncı ve 8 inci maddelerde yazılı beyanname ve faturalarda münderiç kıymet ve miktarların doğruluğuna varidat memurluğunca kanaat hasıl olmadığı takdirde sanayi mamulâtının ve ithal edilmek istenilen mevaddın vergisi hakkında 12 ve 14 üncü maddeler mucibince muamele ifa olunmakla beraber ihtilâflı olan kıymet ve miktar farkına

isabet eden vergi yalnız ithalât mevaddı için müessese veya ticarethanesi olmıyanlar hakkında teminata raptedilerek malın satılmasına veya gümrükten çıkarılmasına müsaade edilir.

Bu gibi ahvalde kıymet ve miktarın tayini beyannamenin verildiği tarihten itibaren on gün zarfında ticaret odası tarafından ve ticaret odasının bulunmadığı yerlerde belediye tarafından intihap olunmuş yeminli üç kişilik ehli vukufa tevdi olunur.

Ehli vukuf, ihtilâflı muamelenin tevdii tarihinden itibaren on gün zarfında karar ittihazına ve kararı alâkadar varidat idaresine tahriren bildirmeğe mecburdur.

Ehli vukuf kararı, beş gün zarfında alâkadar mal sahibine veya vekiline veya komisyoncusuna tahriren ebliğ olunmakla beraber, bir sureti de mahallinin en büyük malmemuruna gönderilir.

Ehli vukuf kararına gerek mükellef, gerek en büyük malmemuru tarafından tebliğ tarihinden itibaren yedi gün zarfında itiraz edilebilir.

Itiraz, mahallin en büyük mülkiye memurunun veya tevkil edeceği zatın riyaseti altında biri en büyük malmemurunca, ikisi ticaret odasınca ve biri belediyece ve ticaret odası bulunmıyan mahallerde üç aza ve belediyelerce müntehap beş kişiden mürekkep itiraz komisyonu tarafından on beş gün zarfında tetkik ve karara raptolunur.

Bu kararlar merkezdeki temyiz komisyonu nezdinde temyiz edilebilir.

Madde 11 — On beşinci maddede yazılı musaddak muamele vergisi defterlerine muamelelerini eksik geçirenlerin veya defterlerinde yazılı muamele ve vergi miktarlarını beyannamelerinde eksik gösterenlerin veyahut musaddak muamele vergisi defteri tutmıyanların vergileri varidat memurluğunca kuyut ve vesaik üzerinden, olmadığı takdirde re'sen tahakkuk ettirilerek esbabı mucibesile beraber ihbarname ile alâkadara tebliğ olunur.

Bu suretle tahakkuk ettirilen vergiye mükelleflerin, tebliğ tarihinden itibaren on beş gün zarfında itiraz hakkı vardır.

Bu takdirde onuncu madde mucibince muamele yapılır.

Verginin tahsili

Madde 12 — Sigorta şirketlerinin, bankalar ve bankerlerin her ay için tahakkuk ettirdikleri verginin ertesi ayın nihayet on beşinci günü akşamına kadar malsandığına tediye olunması mecburidir.

Sınaî müesseseler dahi, vergilerini her ay için tahakkuk ettirmekle beraber vergilerini, tahakkuku takip eden aydan itibaren üç müsavi taksitte ve üç ayda tediye ederler. Mamulâtını veresiye satmış olan

müesseselerin buna tekabül eden vergileri ayrıca üç ay daha tecil olunur.

Vergilerini bu maddede gösterilen müddetler içinde tediye etmeyenlerden yüzde on ceza alınmakla beraber ayrıca geçmiş müddete ait yüzde dokuz faiz hesap olunur.

Onbeşinci maddede yazılı musaddak muamele defterini tuttukları ve muamelelerini bu deftere doğru olarak geçirdikleri halde beyanname vermeyenlerden ceza olarak tahakkuk edecek vergilerinin yüzde onu alındığı gibi geçmiş günler için de, verginin aslına ait olmak üzere yüzde dokuz faiz hesap olunur.

Madde 13 — Vergisini saklıyanlardan 11 inci madde mucibince re'sen tahakkuk ettirilip iktisabı kat'iyet etmiş olan vergiler ve defterlerine vergisini noksan yazanlardan itiraz komisyonlarınca aleyhte karar ile iktisabı kat'iyet ederek noksan yazılmış olduğu anlaşılan miktar üzerinden itiraz komisyonunun kararını müteakip on beş gün zarfında bir misli zam ile tahsil olunur.

Madde 14 — İthalât eşyasının tahakkuk eden vergileri talep vukunda banka teminatına rapten üç müsavi taksitte ve üç ayda müeccelen istifa edilir.

Bu takdirde ilk taksit, mal gümrükten çıkarıldıktan bir ay sonra tahsil olunur.

Vergisini tayin edilen taksitlerde ödememekte tekerrürü görülen mükelleflere bir sene müddetle tecil müsaadesi verilmez.

Onuncu madde mucibince vaki itiraz neticesinde verilecek karar mükellefin aleyhine olursa vergi farkı on gün zarfında ve def'aten tahsil olunur.

Müteferrik hükümler

Madde 15 — Sınaî müesseseler, sigorta şirketleri, bankalar ve bankerler her sene kânunusani iptidasında mahallin en büyük malmemuru tarafından tasdik olunmuş bir veya lüzumuna göre müteaddit muamele vergisi defteri tutmağa ve birinci madde mucibince vergi mevzuuna dahi olan mevat ve muamelâtı ve bunlar için tahakkuk ettirecekleri vergiyi bu defterlere günü gününe kaydetmeğe mecburdurlar.

Madde 16 — 15 inci maddede yazılı muamele vergisi defterlerinin evrakı müsbitelerile birlikte iki sene müddetle muhafazası mecburidir. Tahakkuk senesi geçtikten sonra bu defterler ancak Maliye Müfettişleri veya mahallin en büyük maliye memuru veya en büyük maliye memurunun tahakkuku yapan memurdan maada tevkil edeceği zat tarafından

tetkik olunabilir. Mükellefler bu memurlara, müracaatlarında defterlerini ibraza mecburdurlar. Bu mecburiyete riayet etmeyenler hakkında Sulh Mahkemelerince (elli) liradan (iki yüz) liraya kadar para cezası hükmolunur.

Madde 17 — Bu kanunla uhdelerine mevdu vazifeleri bu kanun ahkâmına göre ifa etmeyen memurlarla ehli vukuf ve komisyon azaları hakkında, Memurin Muhakemat kanununa tâbi olmaksızın Türk Ceza Kanunu hükümleri tatbik olunur.

Madde 18 — İşbu kanun mucibince vergi tarhile mükellef olanlarla ehli vukuf ve itiraz komisyonu reis ve azaları, vazifeleri dolayısile muttali olacakları ticarî esrarı başkalarına ifşa edemezler.

Hilâfında hareketi sabit olanlar, yüz liradan beş yüz liraya kadar para cezasile beraber bir haftadan üç aya kadar hapis ile tecziye olunurlar.

Muvazzaf memurların işbu cürümleri tekerrür ettiği halde bir daha devlet hizmetinde istihdam olunmazlar.

Madde 19 — Ehli vukuf ile memur olmıyan komisyon azalarına verilecek ücret Maliye Vekâletince takdir ve ita olunur.

Madde 20 — Bu kanunda yazılı olan vergi ve cezaları tahsili emval kanununa tevfikan tahsil olunur.

Madde 21 — Muamele Vergisi hakkinda ki 21 Mayıs 1927 tarih ve 1039 numaralı kanun ile üçüncü maddesinin tadiline ve zeyline dair olan 1578 ve 1698 numaralı kanunlar ve bunlara müteallik bilcümle hükümler mülgadır.

Madde 22 — Bu Kanun, neşri tarihinden on beş gün sonra muteberdir.

Madde 23 — Bu Kanunun icrasına Adliye, Dahiliye, Maliye ve İktisat Vekilleri memurdur.

Birinci muvakkat madde: — Bu Kanunun mer'iyeti tarihinden evvel imal edilipte aylık tahakkuk beyannamesi verilmemiş ve vergisi tahakkuk ettirilmemiş bulunan maddeler bu kanun ahkâmınk göre muamele görür.

İkinci muvakkat madde: — Sınaî müesse selerden Teşviki Sanayi Kanunu mucibince prime mustahak olanların 1927, 1928 malî seneleri muamele vergileri borçlarından bu kanunun mer'iyeti tarihine kadar primlerle mahsup edilmek üzere tecil ve henüz tahsil veya mahsup edilmemiş olan miktarları ile hazinenin 1928, 1929 ve 1930 senelerinden sınaî müesseselere olan prim tahsisatları kayıtları mütekabilen terkin olunmuştur.

Sanayi ve Maadin Bankası emrine geçmiş seneler prim mukabili olarak verilmiş olan bir milyon lira mezkûr bankanın sermayesine ilâve edilmiştir.

BİNA VERGİSİ KANUNU

Kanun Numarası: 1837
Kabul tarihi: 4-7-1931

Madde 1 — Türkiye hududu dahilinde bulunan her nevi binalar ister ikamete ister her hangi bir surette istimale tahsis edilmiş olsun, bu kanun ahkâmı dairesinde bina vergisine tâbidir.

Madde 2 — Bu kanundaki bina tabiri, inşa edildiği madde ne olursa olsun, gerek karada gerek su üzerindeki sabit inşaatın umumuna şamildir. Karada nakli kabil binalar da sabit inşaat hükmündedir.

Gemiler, sabih havuzlar vesair sabih binalar, bilûmum arabalar ve çadırlar bina ad dedilmez.

Madde 3 — Aşağıda yazılı binalar, icar ve isticar edilmemek şartile binavergisinden müstesnadır:

1)Devlete, mülhak ve hususî bütçelerle idare edilen teşekküllere ve belediyelere ait olup irat getirmeyecek bir cihete tahsis edilen binalar;

2) Ecnebi devletlere ait olup sefarethane ve konsoloshane ittihaz edilen binalar ve müştemilâtı (mütekabiliyet şartile);

3) Münhasıran dinî hizmetlerin ifasına muhassas ve umuma açık bulunan ibadethaneler ve bunların müştemilâtı;

4) Meccanî olmak şartile hastahane, sanatoryom ve hamamlar ile alelıtlak eytamhane ve darülâcezeler;

5) Umumî maarife ve menafii umumiyeye hadim cemiyetlere ait binalar (kazanç temini gayesi bulunmamak şartile);

6) Zürraın ziraî istihsalâtta kullandığı alât ve edevat depoları, zahire anbarları, samanlıklar, arabalıklar, ağıllar, ahırlar kümesler, kurutma mahalleri, fırınlar, işçi ve bekçi bina, kulübe ve barakalar, köy misafir odaları, balıkçıların deniz istihsalâtında kullandıkları alâtlara mahsus depolar ile kayıkhaneler ve denizlerle göllerdeki işçi ve balıkçı kulübe ve barakaları (icar edilmemek şartile);

7) Sahiplerinin ikametine mahsus olup senelik iradı yirmi beş liradan (yirmi beş lira dahil) aşağı olanlar (iradı altmış liraya kadar

150

olan bu kabil binaların iratlarının yirmi beş lirası vergiden muaf tutulacağı gibi binaların taaddüdü halinde muafiyetten yalnız biri müstefit olur);

Zürraa ait binaların bir kısmı ikamete ve bir kısmı da 6 ıncı fıkrada muafiyetleri muharrer maksatlara tahsis edilmiş bulunduğu takdirde vergi yalnız ikamete muhtas olan kısım üzerinden alınır.

8) Devlete veya mahallî idareler veya menafii umumiyeye hadim veya hükûmetçe musaddak cemiyetler tarafından menafii umumiye için vücude getirilen bilûmum su bentleri, su setleri, suların yükselmesine karşı manialar, kanallar, hendekler, cetveller, batak lıkları kurutma veya kurak yerleri sulama tesisatı, zürraın kendi arazisi için müştereken ve münferiden yapacakları her nevi su bentleri, sulama ve kurutma tesisatı (ticaret kastı olmamak şartile);

9) Yangın feyezan, zelzele, hastalıklar, içtimalar, umumî sergiler ve saire gibi sebepler ve ihtiyaçlar dolayisile inşa edilen muvakkat mahiyetteki binalar (ihtiyacın devamı müddetince) (ihtiyacın devamı müddeti, Maliye ve diğer alâkadar Vekâletlerce müştereken tayin olunur);

10) Hususî kanunlarla muafiyeti kabul edilmiş veya edilecek binalar.

Madde 4 — İşbu kanunun mevkii mer'iyete vaz'ından sonra inşa olunacak binalar inşalarının hitamını takip eden malî seneden itibaren üç sene bu vergiden müstesnadır. Bu muafiyet muhacirin iskânına mahsus inşaatta beş ve seyyar aşiretlere mahsus inşaatta on senedir.

Mevcut binalara vuku bulacak ilâveler inşaat hükmündedir.

Madde 5 — Binanın vergisi, mutasarrıfına, intifa hakkı sahibi varsa müntefiine ve bunlar yoksa binayı sahip gibi istimal veya işgal edene aittir. Şayi hisse ile binaya mutasarrıf olanlar, hisseleri nisbetinde vergi ile mükellef tutulurlar.

Binanın vergisi, binanın bulunduğu kazada tarholunur.

Madde 6 — Muafiyetlerden istifade, mükelleflerin mensup oldukları varidat idaresine inşaatın hitam bulduğu tarihten itibaren iki ay zarfında bir beyanname vermelerile meşruttur. Muafiyetler beyannamelerin müsadif olduğu seneyi takip eden malî seneden itibaren başlar.

(Üçüncü maddenin 1, 2, 3, 6 ve 7 numaralı fıkralarında yazılı binalar ve köylerdeki inşaat için beyanname talep olunmaz.)

681

Madde 7 — Bina vergisi mükellefiyeti aşağıda tayin edilen tarihlerden:

1) Yeniden inşa olunan binalar hakkında altıncı maddede yazılı beyanname verilmek şartile inşaatın hitam senesini takip eden üç malî sene geçtikten sonra,

2) Yeniden inşa olunup inşaatın hitamından evvel kısmen istimal olunan binalar hakkında istimaline başlanan her kısım için ayrı ayrı altıncı maddede yazılı beyanname verilmek şartile istimale mubaşeret senesini takip eden üç malî sene geçtikten sonra,

3) Yeniden inşa olunup ta inşaatı hitam bulduğu veyahut kısmen istimaline başlandığı halde keyfiyet altıncı mddede yazılı beyanname ile bildirilmemiş olan binalar hakkında binanın ikmal edildiği ve kısmen istimal edilmiş ise her kısmının istimaline başlanıldığı seneyi takip eden malî sene bidayetinde,

4) Muafiyeti sukut eden binalar için sukut tarihinden itibaren iki ay zarfında beyanname verildiği takdirde vergi sukutun tesadüf ettiği seneyi takip eden malî seneden başlar.

Beyanname verilmezse haber verilmeyen senelere ait vergi yüzde yirmi fazlasile tahsil olunur.

Madde 8 — Yıkılan, yanan veya ikamet ve istimal edilmez bir hale gelen ve ikamet ve istimali hususî kanunlarına tevfikan hedmedilen binaların vergisi, mükellef tarafından keyfiyeti ihbaren varidat idaresine verilecek beyannamenin tesadüf ettiği taksiti takip eden taksitten itibaren alınmaz.

Madde 9 — Bina vergisi, on beşinci madde mucibince tahrir usulile bulunan irat üzerine müessestir. Bu suretle bulunacak irattan binanın itfa ve idame masrafları mukabili olarak yüzde yirmisi tenzil edildikten sonra bakiyesi, safi irat addile vergiye matrah ittihaz edilir.

Madde 10 — Verginin nisbeti dokuzuncu madde mucibince bulunan safi iradın yüzde on ikisidir.

Madde 11 — Binanın iradı ahvali tabiiye ve sureti umumiyede mahallinde cari olan kiraların nisbetine, ayni neviden bulunan binaların iradına, binanın mevkiine, eb'adına, katların ve her kattaki odalarının adedine, dahilî taksimatı itibarile kullanış ve bakım itibarile vaziyetine, cephe ve methalindeki tezyinatına ve sureti istimaline nazaran tayin olunur.

Yalnız mevsimlik olarak kiraya verilmesi veya ikamet edilmesi mutat olan binaların bu müddete ait iratları senelik addolonur.

Fabrika, imalâthane ve değirmenlerin iratlarının tahmininde içer-

lerindeki sabit imal vesaiti dahi nazarı itibara alınır; ancak senenin muayyen zamanlarında işleyebilen değirmenlerin işleme müddetlerine ait iratları senelik addolunur.

Madde 12 — Belediye teşkilâtı bulunan yerlerde belediye hududu dahilindeki binaların ve belediye teşkilâtı bulunmıyan yerlerde köyü teşkil eden binaların işgal eylediği saha dahilindeki binaların mütemmimatından olan avlu, bahçe ve sair arazi irat takdirinde binaya tâbidir. Mütemmimattan maksat bina ile birlikte hudutlanmış olan yerlerdir. Ticaret ve san'ata tahsis edilmiş olan binaların mütemmimatından olan ve bunlarla birlikte ayni işte istimal edilen arazi her nerede olursa olsun iradın tahmininde binaya tâbidir.

Bir çatı altında bulunup ta istimal tarzı ve kapıları ayrı olan bina kısımları için her kısma ayrı ayrı irat tahmin olunur.

Madde 13 — Bir bina sahipleri arasında resmen ifraz ve taksim edilmiş olduğu takdirde, her kısmının iradı ayrı ayrı tahmin olunur. ifraz olunmayıp şayıan tasarruf olunan binaların iradı, heyeti umumiyesi itibarile tahmin edilir.

Madde 14 — Bir binanın iradını tahmin için kâfi vesait ve karineler bulunmadığı takdirde binanın hakikî kıymeti takdir edilerek bunun yüzde onu safi irat olarak kabul olunur.

İradı malûm olan bir binanın kıymetinin bilinmesini icap ettiren sair hususatta bina iratları vergisine matrah ittihaz edilen safi iradın on misli kıymet addolunur.

Madde 15 — Belediye hududu dahilinde binaların tahriri ve iratlarının tahmini beşer kişilik komisyonlar tarafından yapılır. Bu komisyonlardan her birinin reisile bir azası Maliye Vekili tarafından, bir azası belediye meclisi tarafından, diğer iki azası dahi tahririn icra edildiği şehir veya kasabada her komisyonun tahrir mıntakasını teşkil eden mahalleler ihtiyar heyetlerinin heyeti umumiyesi tarafından intihap olunur.

Köylerde icra olunacak tahrirler için işbu komisyonların Maliye Vekili tarafından müntahap bir reis ve bir azasından maada azaları biri ihtiyar heyeti azasından olmak üzere ihtiyar heyeti tarafından ve diğer ikisi köy halkından olmak üzere köylü tarafından intihap edilir.

Gere k şehirlerde ve gerek köylerde çalışacak komisyonların azası nizamname ile tayin olunacak hususî merasimle tahlif edilir.

Madde 16 — Bina vergisi vermekle mükellef olanlar ve kiracılar

653

tahrir ve iratları tahmin edilecek binaları, on beşinci mddede yazılı komisyona gösterip gezdirmeğe ve müsakka- fatın ahvali umumiyesine ve ciheti istimaline ve kiralarının miktarına müteallik her türlü malûmatı komisyona vermeğe mecburdurlar.

İmtina edenlerden veya kasten yanlış malûmat verenlerden sulh mahkemesi kararile yirmi beş liradan iki yüz liraya kadar hafif para cezası alınır.

Madde 17 — Tahrir ve tahmin cetvelleri her mahalle veya köyün tahriri hitam buldukça, varidat kalemlerine verilir. Varidat kalemlerince bu cetvellerde yazılı tahminler esas tutularak tahmin edilen miktar, vergi nisbeti ve vergi miktarı ihbarname ile alâkadarlara tebliğ olunur. Bu tebliğatın icra tarzı nizamname ile tayin olunur.

Madde 18 — Alâkadarlar, işbu ihbarnamenin alındığı günü takip eden günden ve varidat tahakkuk memurları tahrir ve tahmin cetvellerinin kendilerine iadesi tarihini takip eden günden itibaren, tahmin komisyonunca tetkik edilmek üzere, onbeş gün zarfında (resmî tatil günleri hariç) malmemurlarına makbuz mukabilinde bir itirazname verebilirler. Bu itirazname tahakkuk memurları tarafından verildiği takdirde muhtasar esbabı mucibesile beraber mükellefe tebliğ olunur.

Yukarıda yazılı mühletler zarfında itiraz vuku bulmadığı takdirde itiraz hakkı sakıt olur.

Madde 19 — Tahmin komisyonu malmemuru tarafından gerek kendilerinin ve gerek mükelleflerin itiraznamelerini tetkik ve muterizler tarafından arzu edilir veya komisyonca lüzum görülürse onları bizzat veya ihtiyar heyetleri mazbatalarile veyahut komisyon huzurunda şifahen tevkil edecekleri kimseleri istima ve icabı halinde binayı yeniden muayene ve ahvalini tahkik ile bir ay zarfında kararını verir, Bu karar malmemurları vasıtasile alâkadarlara tebliğ olunur.

Madde 20 — Gerek mükellefler ve gerek tahakkuk memurları, tahmin komisyonu kararlarının kendilerine tebliğ edildiği günü takip eden günden itibaren otuz gün zarfında (resmî tatil günleri hariç) malmemuruna verecekleri bir itirazname ile mezkûr kararları yirmi birinci maddede yazılı komisyon nezdinde istinaf edebilirler.

Bu itiraz varidat tahakkuk memurları tarafından yapıldığı takdirde esbabı mucibesile beraber mükellefe tebliğ olunur. Müh-

leti zarfında itiraz vuku bulmadığı takdirde istinaf hakkı sakıt olur.

Madde 21 — İstinaf komisyonu mahallin en büyük mülkiye memurunun veya tevkil edeceği zatın riyasetinde mahallin en büyük maliye memurile biri belediye meclisince kendi azası arasından ve diğeri mahallî ticaret odası ve bulunmıyan mahallerde yine belediyeler tarafından intihap olunacak üç zattan mürekkeptir. Tahmin komisyonunda bulunan aza istinaf komisyonunda bulunamaz.

Komisyonun muvazzaf memurlardan gayri azası nizamname ile tayin olunacak hususî merasimle tahlif edilir.

Her kaza ve vilâyet merkezinde bir istinaf komisyonu bulunur. Büyük vilâyet merkezlerinde Maliye Vekâletinin müsaadesile müteaddit istinaf komisyonları teşkil edilebilir. Bu takdirde en büyük mal memuru komisyonların birinde bulunarak diğerlerinde varidat tahakkuk memuru sıfatını haiz olmıyanlardan tevkil edeceği bir varidat memuru çalışır.

Madde 22 — İstinaf komisyonları, varidat idarelerinden tevdi edilecek itiraznamelerin tevdileri tarihinden on dokuzuncu maddede tayin edilen şekiller dairesinde azamî üç ay zarfında tetkik ve bir karara raptile varidat dairesine iade eder.

Gerek tahmin ve gerek istinaf komisyonları malmemurları tarafından vaki itirazların muhtasar esbabı mucibesile birlikte mükellefe tebliğ edilmiş olduğunu tetkika mecburdur. Bu cihet taayyün etmedikçe karar veremezler.

İstinaf komisyonlarının salâhiyeti itiraz edilen noktaların tetkikına münhasırdır. Müddeti kanuniyesi zarfında temyiz edilmeyen komisyon kararları kat'iyet kesbeder.

İstinaf komisyonları, muterizler tarafından arzu edilir veya komisyonca lüzum görülürse muterizleri bizzat veyahut ihtiyar hey'etlerinin mazbatalarile veya komisyon huzurunda şifahen tevkil edecekleri zevatı istima eder. Ancak muterizlerin tayin olunan günde komisyonda hazır bulunmaları şarttır.

Madde 23 — İstinaf komisyonlarının kararları alâkadar mükellefler veya varidat dairesi tarafından bir ay zarfında temyiz olunabilir. Temyiz arzuhalleri bunlara müteallik evrak ile beraber merkezde müteşekkil temyiz heyetine gönderilir.

Temyiz komisyonu, Hâkimler Kanunu mucibince ikinci sınıf hâkim evsafını haiz olan zevat arasından Adliye Vekâletince intihap edilecek bir reis ile biri Maliye Vekâleti ve diğeri İktisat

Vekâleti tarafından malî mevzuata vakıf ve tecrübeli zatlardan tayin olunacak iki azadan teşekkül eder.

Temyiz komisyonuna tayin edilecek zatlar bu vazife haricinde diğer hiç bir vazife alamazlar.

Temyiz komisyonu tahrir ve tadil muamelelerinde tatbikatın kanunlarına muvafık olup olmadığına ve tahmin edilen irat miktarlarına itiraz edilmiş ise gerek mevcut vesaikten ve gerek icabında mahallinden sormak suretile elde edeceği malûmattan hasıl olacak kanaatlara göre tahmin edilen iradın hakikate mutabık bulunup bulunmadığına karar verir. Arazi ve arsalar hakkındahi tahrir ve tadil komisyonlarının kararları alâkadarlar tarafından bu komisyon nezdinde temyiz edilebilir.

Madde 24 — İşbu kanun mucibince yeniden tahrir yapılan mahallerde vergi, binaların tahrir ve iratların tahmin ve itiraz muamelesinin hitamını takip eden malî seneden itibaren tahakkuk ettirilir.

Bu muamelâtın hitanı bulduğu Maliye Vekâletince ilân olunur.

Madde 25 — Tekâlif cetvelleri her sene nisan ayından evvel tahsilât idaresine verilir. Ancak gerek esas ve gerek miktar üzerinde yapılan hatalı tahakkuklara istinaden vergi tahsil olunamaz. Tahsil memurları muttali oldukları bu gibi hatalı tahakkukları varidat idaresine bildirmeğe mecburdurlar.

Madde 26 — Bu kanun mucibince yapılacak umumî tahrirlerin her on senede bir tekrarı mecburidir.

Madde 27 — Bir şehir, kasaba veya köyün tamamında veyahut bir mahalle, meydan veya sokağında bulunan binaların iratları her hangi bir sebeple yüzde on beş nisbetinde artar ve eksilirse on senede bir yapılacak umumî tahrirden maada, mükelleflerden bir veya bir kaçının veya varidat memurlarının talepleri üzerine tadilât yapılır.

Bu tadilâtın icrası meydan ve sokaklarda bulunan binalar için belediye hududu dahilinde olan yerlerde belediye ve köylerde köy heyeti mazbatası üzerine vilâyet idare hey'etleri kararile ve bunların haricindeki mahaller için belediye veya yöy heyeti mazbataları üzerine idare heyetinin kararı ve Maliye Vekâletinin mezuniyetile yapılır.

Bununla beraber her hangi bir mükellefin kendi binaları hakkında vaki olacak talepleri nazarı itibara alınır. Vaki talebin muhik olmadığı nihaî karar ile tahakkuk ettiği takdirde tadilât ko-

646

misyonunun bu iş dolayısile yapılmış masrafları müracaat sahibine tazmin ettirilir.

Bu Kanunun neşrinden sonra yapılacak umumî tahrir neticelerinin mer'iyete girdiği yerlerde mer'iyet tarihinden itibaren üç sene geçmedikçe (kuyudat hataları müstesna) münferit tadilât talep edilemez.

Madde 28 — Tadilât talepleri, salâhiyettar mercilerin mezuniyetine iktiran eylediği takdirde, aşağıda yazılı tadilât komisyonlarınca umumî tahrir için mevzu kaidelere tevfikan tetkik olunur. Ancak ferdî taleplerin tetkiki salâhiyettar mercilerin mezuniyeti kaydına tâbi değildir.

Bu komisyonlar belediye hududu dahilinde bulunan binalar için mahallin en büyük malmemuru tarafından varidat tahakkuk memuru unvanını haiz olmıyan diğer varidat memurları arasından intihap edilecek bir memurun riyasetinde biri belediye meclisince, diğer ikisi binanın bulunduğu mahalle ihtiyar heyetince müntahap dört kişiden mürekkeptir. Köylerde yapılacak tadilâta, tadilât komisyonu köyün tâbi bulunduğu merkezin en büyük malmemuru tarafından ikinci fıkradaki şerait dairesinde intihap edilecek memurun riyasetinde köyün ihtiyar heyeti tarafından köy halkından müntahap iki aza ile beraber üç kişiden mürekkeptir. İcap eden yerlerde müteaddit komisyonlar teşkil edilir.

Madde 29 — Bir binanın istimal tarzı kısmen değiştirilirse (kalp ve ifrağ) keyfiyet beyanname ile alâkadar varidat idaresine senesi içinde bildirilir. Varidat idaresi bu beyannameyi tadilât komisyonuna tevdi eder. Komisyon yirmi yedinci madde hükmü dairesinde karar ittihaz eyler.

Madde 30 — Gerek tahrir ve gerek tadil komisyonlarına intihap edilecek azada aranacak evsaf şunlardır.

Hal ve şanı ve dürüstlüğü itibarile ikamet ettiği muhit halkının itimadını kazanmış olmak, hapsi müstelzim hiç bir suçla mahkûm edilmiş bulunmamak, bina işleri sahasındaki vukufu müsellem bulunmak.

Madde 31 — Tadilât komisyonlarının kararları varidat tahakkuk memuruna imza mukabilinde verilir. Bu kararlar, ihbarname ilealâkadarlara tebliğ olunur. İhbarname tahmin edilen iradı, vergi ile nisbet ve miktarını ihtiva eder.

Madde 32 — Tadilât komisyonları kararlarına, alâkadarlar tebliğ tarihinden itibaren ve varidat tahakkuk memurları kararların

682

kendilerine tevdii tarihinden itibaren resmî tatil günleri hariç olmak üzere otuz gün zarfında itiraz edebilirler.

Bu müddet zarfında itiraz edilmediği takdirde itiraz hakkı sakıt olur.

Madde 33 — Tadilât komisyonları kararlarına vaki itirazlar yirmi birinci maddede yazılı istinaf komisyonları tarafından 22 inci madde dahilinde tetkik edilerek karar altına alınır. Bu kararlar da varidat tahakkuk memuruna tevdi ve tahakkuk memuru tarafından alâkadarlara ihbarname ile tebliğ olunur.

Madde 34 — Tadilen tesbit olunan iratlar tadilât taleplerinin müsadif olduğu seneyi takip eden malî seneden itibaren vergiye matrah ittihaz olunur.

Ferdî tadil taleplerinin azamî üç ve semt tadil taleplerinin azamî altı ay zarfında tadilât komisyonları tarafından intaç edilmesi mecburîdir. Şehir ve kasabaların umumuna şamil tadilât bu kuyuda tâbi değildir. Tadil muamelâtı, taleplerin vukuu tarihine ve yukarıdaki müddetlere nazaran malî sene içinde neticelendirilmemiş bulunursa vergi istinaf kararına talik edilir. Temyiz verginin tahsiline mani değilse de neticede verginin fazla alındığı tahakkuk ederse fazlası nakten veya mahsup suretile ret, noksan alındığı tahakkuk ederse farkı ayrıca tahsil olunur.

Madde 35 — Bu kanunda yazılı komisyonlar azanın mürettep adedinin tamamı ile içtima eder. Her hangi bir sebeple içtimada bulunamıyacağı anlaşılan azanın yerine yedek aza davet olunur. Kararlar ekseriyetle verilir.

Reyler müsavi olursa reisin bulunduğu taraf ekseriyet addolunur.

Komisyonların müntahap azasından mücbir bir sebebe müstenit olmıyarak üç müteakıp içtimaa gelmeyenler müstafi sayılarak yerlerine yedek aza asil olarak getirilir. Mücbir bir zaruret veya mezuniyetle devam edemiyecek azanın vazifesini yedekler vekâleten ifa eder. İntihaplarda tahmin komisyonu için müntahap aza adedi kadar, tadil ve istinaf komisyonları için müntahap aza adedinin iki misli kadar yedek aza intihap edilir.

Bu kanunda yazılı temyiz komisyonundan gayri komisyonlara intihap edilen azayı selâhiyettar daire ve meclisler, mahallin en büyük mülkiye memuru tarafından tebliğ vukuu tarihinden itibaren resmî tatil günleri hariç olmak üzere nihayet yirmi bir gün içinde intihap ile isimlerini bildirmeğe mecbur ve teahhurdan mes'uldürler.

Madde 36 — Tahrir heyetlerinin vazifeleri tahririn hitamına kadar ve hususî tadilât komisyonlarının vazifesi intihap tarihinden itibaren iki sene devam eder.

Madde 37 — Tevdi edilen evrak üzerindeki tetkikatını kanunun yirmi iki ve otuz dördüncü maddelerinde münderiç müddetlerde intaç etmiyen komisyonlar reis ve azaları hakkında ihmal ve terahi cürmünden dolayı takibat yapılır.

Madde 38 — Umumî tahrirde unutularak yazılmamış olan binaların vergisini tediye ile mükellef olanlar, keyfiyeti tahririn hitamile verginin alınmağa başlandığı malî senenin nihayetine kadar, bir beyanname ile ihbar etmeğe mecburdurlar. Bu suretle haber vermedikleri takdirde o mahalde bu kanunun tatbikatında, mektumiyetin meydana çıkarıldığı tarihin müsadif olduğu tasdik müddeti hitamına kadar tahakkuk edecek vergi yüzde yirmi beş fazlasile alınır.

Mektum olarak tahakkuk ettirilen vergilerle zamları beş senede ve asıl vergiye ilâveten tahsil olunur.

Madde 39 — 14 haziran 1326 tarihli kanun ile 1454 numaralı kanunun 4 üncü maddesinin ilk fıkrası mucibince tayin kılınmış ve bina iratları vergisine matrah ittihaz edilmekte bulunmuş olan gayri safi iratlar bu kanun ahkâmı dairesinde yeniden iratlar tahmin edilinceye kadar dokuzuncu madde mucibince safi irada tahvil edildikten sonra verğiye matrah ittihaz olunur.

Bu kanunun üçüncü maddesine göre tamamı muaf olan ziraî binaların vergi kayıtları re'sen malmemurları tarafından terkin, kısmî muafiyetten istifade edenlerin muaf kısımları dahi tadilât komisyonu kararile tesbit edilir.

Madde 40 — 1302 tarihli emlâk nizamnamesile ona müteferri hükümlerin cari olduğu yerlerde bu kanun mucibince tahrir yapılıncıya kadar eski hükümler cereyan eder.

Madde 41 — Bu kanun mucibince umumî tahrirler, şehir, kasaba ve köy cüzütamlarına göre meriyet konur.

Kazalarda umumî tahrir icrasına Maliye Vekâletince karar verilir.

Kanunun umumî tahrire müteallik hükümleri kararın mahallinde ilânından itibaren tatbik olunur,

Madde 42 — 14 haziran 1326 tarihli musakkafat vergisi kanunu ile bu kanunun bilcümle tadilleri ve zeyilleri,

659

Temettü vergisi ile ferağ ve intikal harçlarının istifasında ve hususatı sairede müsakkafat kiymetlerinin sureti takdiri hakkındaki 14 kânunuevvel 1330 tarihli kanun,

Tahriri umumî nizamnamesinin 58 inci maddesinde tadilât icrasına dair 23 Mayıs 1927 tarih ve 1040 numaralı kanun,

Bazı müessesat muafiyetleri hakkında ahkâmın ilgasına dair olan 24 Mayıs 1928 tarih ve 1301 numaralı kanunun 3 üncü maddesi,

Bilâvasıa vergiler munzam kesirlerin tevhit ve nisbetlerin tadiline dair 24 Mayıs 1929 tarih ve 1454 numaralı kanunun 2 inci maddesi hükümleri mülgadır.

Madde 43 — Bu kanunun hükümlerinden umumî tahrire mütealllik olanları kırkbirinci madde ahkâmı dairesinde meriyete girmek ve diğerleri 1931 malî senesi bina iratları vergisine de şamil olmak üzere 1 Haziran 1931 tarihinden muteberdir.

Madde 44 — İşbu kanvunun sureti tatbikı hakkında bir nizamname takzim olunacaktır.

Birinci Muvakkat Madde — İşbu kanunun 3 üncü maddesi mucibince muaf tutulan zürra binalarının 1930 Malî senesi nihayetine kadar olan vergileri bakayasının kesirler de dahil olmak üzre kayıtları terkin olunur ve bu müddete ait yeniden tahakkuk muamelesi yapılamaz.

İkinci Muvakkat Madde — Bilûmum tahrir ve tadil hakkında vaki olup henüz nihaî karara iktiran etmemiş bulunan bilcümle muamelât, bu kanunda yazılı hükümlere göre intaç edilir,

11 / 7 / 1931

660

VII

Bir yangın işinde hazırlık tahkikatı

(...)Mahal müddei umumiliğine(....)Jandarma karakol kumandanlığından gönderilen ihbarnamede dün akşam (...) Köyünde bir yangın çıktığı ve köylülerden Ahmet ağanın evi ile samanlığının kâmilen yandığını bildiriyor. İhbarnamede yangında Ahmet ağanın iki küçük çocuğu da kurtarılamıyarak yanmış olduğu; bizzat Ahmet ağanın yanmakta bulunan ahırında bağlı iki ineğini kurtarmıya çalışırken tavanı tutan kütüklerden yanmakta olan birinin başına düşmesile ağır surette yaralanmış bulunduğu ve yangının sebebi zuhuru henüz malûm olmamakla beraber işte bir kast bulunduğu da zikredilmektedir.

Kendisinde şaibei kast bulunan her yangın ceza makamlarının en ince tetkikine mazhar olmalıdır. Bahusus ki misalimizde arzettiğimiz veçhile yangında insanca da telefat olmuş bulunursa artık o yangın tahkikatı büyük ve tam bir dikkat ve ihtimamla yapılmalıdır.

Tahkikatın teferrüatına girişmeden evvel ceza kanunumuzun cürmünü, bihakkın ammenin selâmeti aleyhinde yapılmış cürümler yanına ithal edilmiş olduğunu hatırlamakla iktifa edelim. (Yedinci bap, madde 369 ve sonra gelen maddeler).

Müddei umumînin ilk yapacağı iş âzamî bir süratle yangın mahallini görmek ve cürüm unsurlarını mahallinde tesbit etmektir. Bunu yapmakla beraber en kısa yoldan da salâhiyetli sulh hâkiminin iktiza eden taleplerini gönderir. Çünkü ceza muhakemeleri usulü kanununun 155 inci maddesi mucibince hazırlık tahkikatı esnasında hâkim tarafından yapılabilecek olan bir tahkikat muamelesini ancak muamelenin cereyan edeceği mahallin sulh hâkimi yapabilir. Müddei umumî hemen o gün yangın mahalline gitmelidir ve yangın yerine gelince dosyanın tamam olması için lâzım olan ve binaenaleyh yazı ile yapması lâzım gelen talep ve kararları mümkün olddğu kadar kısa yazmalıdır. Dosya için lâzım olmıyan emirlerini şifahen ve derhal vermelidir. İsticalin lüzumu bizatihî anlaşılabilen hakikatlerdendir. Çünkü ekseriya yangında kast varsa bu irtikâp edilmiş cürmün izleri ancak cürmün vukuu akabinde elde edile-

661

bilir. Yoksa vakıt geçerse izler karışır ve kaybolur. Salâhiyetli sulh hâkimi de yanına bir kâtip alarak mümkün mertebe süratle yangın yerine gelmelidir. Hadisede ölmüş ve yaralanmış kimseler bulunmasından ölüm ve yaralanma hadisesile yangın hadisesi arasındaki ceza kanunu noktai nazarından mühim olan illiyeti tesbit için adliye tabibini celbetmeli ve cesetlerin derhal adlî muayenesi yapılacak ise münasip ikinci bir hekimin bulunabilmesi için lâzım gelen tedbirler alınmalıdır (madde 79) cesetlerin kömür halini alıp almamış veya ateşten bozulup Bozulmamış, baş, göğüs ve karnın açılmasına yani otopsi yapılmasına müsait olmıyacak derecede oldukları sorulmalıdır ve jandarma ve polislere yazacakları raporda bu ciheti tasrih eylemeleri öğretilmelidir. Bazen ölümün yangından husule geldiği otopsi yapılmasına lüzum olmıyacak kadar da aşikâr olur.

Yangın mahalline gelen müddei umumî, sulh hâkimi ve kâtibi kendilerini ekseriya bir yığın harabe karşısında bulurlar. Çok kere ev temellere kadar yanmıştır, enkazı kül ve kömür olmuş, direkler karma karışık bir tarzda yeri kaplamıştır. Ve bu harabe yığınından arada sırada duman çıkar.

Hâkimin yapacağı iş yangını görmüş ve yangın hakkında lâzım gelen malûmatı verebilecek kadar zeki gözüken insanları celbetmek, yangın köyde ise muhtar ve heyeti ihtiyariyeyi, kasabalarda ise gene mahalle heyeti ihtiyariyesini çağırtmak ve mahalli iyice tetkik eylemektir. Hâkimi bu saydığımız adamları çağırtmaktan meneden bir hükmü kanunî yoktur; halbuki çağrılmaları tahkikatın icap ettirdiği tedbirlerdendir. Yangın mahalline yangından mutazarrır olan kimse de çağrılmalıdır. Hadisemizde yangından mutazarrır olan kimseyi çağırtmağa imkân yoktur, ağır yaralanmış olduğundan dolayı mutlaka sığındığı bir komşu evinde — şehirde olsa idi kaldırıldığı bir hastahanede — yatmaktadır. Bunun için hâkim yangından mutazarrır olan kimse ile birlikte oturanları elde etmekle iktifa eylemeğe mecbur kalırlar. Hadisemizde yangından mutazarrır olanın karısı ile 14 yaşında bir hizmetçisi bulunduğunu farzedelim.

Hâkimin yangın mahallini tetkik tarzı hakkında umumî bir kaide konamaz. Hâkim salim bir dımağın ve hadisenin icabı dairesinde hareket eyler. Fakat tecrübelere nazaran berveçhiâti vesayada bulunabilir:

Evvelâ yangın merkezini yâni yangının hangi noktadan, hangi yerden çıkmış olduğunu mümkün mertebe tâyin eylemelidir. Çünkü yangının çıktığı yeri tâyin etmek ve ekseriya yangının nasıl çıktığını tesbit ve tâyine yarar. Yangının çıktığı nokta bahusus şahitlerin yangını ilk nasıl görmüş oldukları hakkındaki ifadeleri ile rüzgâr istikametine ait tahkikat ile alâkadar olan mahalli, hali tesbite yarar.

Sâniyen yanan yerin sahip vaya sahiplerini, yangın çıktığı zaman

kimlerin sakin olmakta bulunduklarını doğru olarak tesbit eylemelidir. Yangının şumulünü, yanan yerin vaziyetini bahusus yangının hangi binalara zarar verebilmek tehlikesini göstermiş olduğu cihetten tesbit ve tâyin etmek te lâzım gelir. Çünkü bu tesbitten yalnız yangının ammenin selâmetini tehdidi derecesi anlaşılmakla kalmaz, fail tarafından takip edilen kastı da netice olarak izhar eyler.

Salisen. — Yangın çıkartmak için kullanılmış olan (kibrit, çıra, gaz, benzin, gaza veya benzine bulaştırılmış paçavralar ile yapılmış kundak vesaire gibi) şeyleri iyiden iyiye araştırmalıdır. Araştırmayı yalnız yangın mahalline hasreyleməməlidir. Bu şeyleri yangın yerinin civarlarında da aramalıdır. Çünkü kundakçı ekseriya ateş çıkartmak için kullandığı vasıtayı cürmün mahallinin civarına atar.

Faile izafe edilebilecek her eşya tabiatile emniyet altına alınmalıdır.

Rabian. — Sahibin (veya sahiplerin) malî vaziyeti, maişet vasıtaları ve malını sigorta ettirip ettirmemiş olduğu doğru olarak tesbit olunmalıdır.

Ekseriya sigortayı aldatmak şüphesiz yangın cürmünün faili olmak zannını mal sahibine isnat ettirtir.

Bir gün bir zat büyük bir sigorta kumpanyası müdürü ile konuşurken ona ikram eylediği cıgara kutusunu göstererek ve lâtife olarak demiş ki:

— Bu kutuyu yangına karşı sigorta etmeği kabul eyler misiniz?

— Ne için sigorta etmiyelim?

— Size muhteviyatının birbirini tâkibeden kısmı yanmalar tesirile mahvolduğunu söylersem bedelini verir misiniz?

— Belki veririz. Fakat ondan evvel aleyhinize kasten yaktığınızdan dolayı şikâyette bulunurum ve cıgaralarınız size pek pahalıya mal olur.

Kasten yangın her zaman böyle kolayca isbat edilemez. Halbuki yangın bir çok sıkışık vaziyetleri temizliyebilir. Bahusus buhran zamanlarında fiyatı düşük ve satılamıyan malları yakmak ve sigorta bedellerini almak çok kere tavassut edilen çarelerden biridir.

Yangına kin ve düşmanlık ta sebep olabilir.

Memleketimizde hiç tetkik edilmemiş, düşünülmemiş, mevzuubahs olmamış sebeplerden biri de hizmetçi kızların âdetlerini görmeğe başladıkları zaman Hysterie tesirile ve ağır gelmiye başlıyan hizmetten kurtulmak gibi düşünceler ile yangın yapmalarıdır. Bu sebepten misal olarak aldığımız hadisede hizmetçi kızı 14 yaşında farzeyledik. Bu hallerde çocuklar da oynarlarken yangın çıkartırlar. Adam öldürmek için yangın yapmak nadirdir. Çünkü kundak evde oturan kimsenin yangın-

663

da boğulup öleceği o kadar iyi bir şey değildir. Fakat yapılmış bir cinayeti örtmek ve cesedi yok etmek için cinayetin yapıldığı evi yakmak çok vakidir. Yangında nüfusca zayiat olmuş ise ölüm sebebini indeliktiza cesedin adlî muayenesi ianesile tesbit etmek cürmün unsurlarını toplarken dikkat edilecek en büyük vazifedir.

Sulh hâkimi bütün muameleler hakkında tanzim edecek, tahkikatın esaslı kısmını dercedecektir. Misalimize göre hadise mahalline gelen sulh hâkimi aşağı yukarı böyle bir zabıtname tanzim eyler:

(Filân) mahal sulh hâkimi

Filân mahalde ve 25 Eylûl 1931 tarihinde ifayı muamele ederek

Hazır:

Sulh hâkimi Rıdvan bey
Hâkim olarak

Mahkeme kâtibi Hüseyin bey
Zabıt kâtibi olarak

Müddei umumiliğin talebi üzerine zabıtname zirinde imzaları bulunan hâkim ve zabıt kâtibi, müddei umumî ... ve tabibi adlî doktor ... beylerin refakatinde 24 Eylûl 1931 tarihinde Ahmet ağanın evinden çıkan yangının unsurlarını tesbit için buraya gelmişlerdir. Yangın mahallinde aşağıda isimleri yazılan kimseleri bulmuşlardır:

1 — Ahmet ağanın karısı Zeynep hanım

2 — Beslemesi 14 yaşlarında Hatice hanım

3 — Muhtar Selim ağa

4 — Jandarma Ali efendi

5 — Bekçi Osman ağa

Evvel emirde isimleri yazılı zevatın huzurile yangın mahallinin keşfi yapılmıştır. Yanan ev takriben köyün ortasına ve camiin yanına düşmektedir. Ahşaptan bina edilmiş olan ev iki katlıdır. Alt hat zahire anbarı olarak kullanılmaktadır. Ahır eve bitişiktir, kerpiçten inşa edilmiştir. Ahırın damı topraktır. Evin damı kiremittir. Evin aksami ve diğer evlerle olan vaziyeti melfuf krokide gösterilmiştir. [1]

Zahire anbarları ile ev tamamile yanmıştır. Ahırının dıvarlarının bir kısmı durmaktadır. Ortada bir harabeden başka bir şey bulunmamaktadır. Bu harabe islenmiş tuğla parçaları, kırılmış tuğla parçaları, kömür olmuş direk ve havale tahtaları ile yanmış ev eşya bakıyesi birbirine karışmış olarak durmaktadır.

[1] Her yangın tahkikatında mutlaka bir kroki çizilmelidir ve zapta raptedilmelidir. Çünkü krokinin mutlaka zabıtnamede tersim edilmiş olması şart değildir. Fakat ben buraya bir kroki koymıyacağım.

Yangını yapmak için kullanılmış hiç bir şeye tesadüf edilememiştir ve mahallî hal yangının çıktığı yeri ve çıkması tarzını istidlâle imkân vermiyor.

Yanan evin yanındaki ev, yangını söndürmek için gelenler tarafından tahribe uğramıştır. Yangını yapmış olması muhtemel bir suçlu izine dahi tesadüf edilememiştir.

Bunu müteakıp Ahmet ağanın komşusu Hamdi ağanın evine gidilmiştir. Evin toprak odasında ateşten kısmen kömür olmuş ve tamamen kurumuş bir çocuk cesedi görülmüştür. Hamdi ağanın evine gelmiş olan bütün köy halkı cesedin Ahmet ağanın yangında yanmış olan 14 yaşındaki Gülsümün cesedi olduğunu söylemişlerdir. Ahmet ağanın üç yaşındaki oğlu İbrahimin cesedi yok gibi olmuştu. Ateş çocuğu kemiklerine kadar yakmıştı. Adliye tabibi ... Bey Gülsümün cesedinde otopsi yapılamıyacağını ve ölümün haline nazaren yangından husule geldiği temin edilebileceğini söylemesi üzerine Gülsümün cesedinin ve İbrahimin yanık kemiklerinden bakaya kalanların gömülmesine müsaade edilmiştir [1].

Cesetlerin bulunduğu odanın yanındaki odada Ahmet ağa baygın yatıyordu ve ağır yaralı idi. Adliye tabibi ifade vermeğe muktedir olmadığını söyledi. Bunun üzerine ifadesinin alınmasından vaz geçildi.

Bundan sonra şahitler — dinlenecekleri husus kendilerine anlatıldıktan sonra — ayrı ayrı ve sonra dinlenecek şahitler yanında bulunmaksızın dinlenilmiştir:

1 — Ahmet ağanın karısı Zeynep hanım.

Kim olduğu hakkında berveçhiâti ifadede bulunmuştur:

İsmim Zeynep, yaşım 35, yalan yere şahadet ve yeminden dolayı mahkûmiyetim yoktur. Zatı mesele hakkında:

Dün gece (24 Eylül) kocamın dürtmesile uyandım. Kocam yanıyoruz dedi. Odanın içi dumanla dolmuştu. Etrafı göremiyordum. Kafam sersem gibi idi. Kalkup kapıya koştum. Çocukların odasına çıkmak isteyordum. Fakat duman ve ateşten gidemiyordum, düşmüşüm, beni gelip kurtarmışlar.

Merdivenden çıkılınca sağa gelen odada yatıyorduk, çocuklar tavan arasındaki odada yatıyorlardı. Yataklardan biri kapının karşısında pencerenin önünde, öteki kapıya nazaran sol tarafa gelen dıvarın yanında idi. Hizmetçi de çocukların yanında yatar.

---

[1] Ceza muhakemeleri usulü kanununun 152 nci maddesi ikinci fıkrası ölümün tabiî sebeplerden ileri gelmediği şüphesinin bulunduğu halde defnin ancak Sulh hâkiminin yazılı ruhset üzerine yapılacağını amirdir. Mezkûr hüküm yangında yananların defni hususunda mer'idir.

(Bütün bu tasvirler hâkim tarafından plan tarzında da gösterilmeli ve şahide doğruluğu tasdik ettirmelidir. Hadisemize göre isticvap ettirdiğim Zeynepte bir planı anlayabilmek kudretini tanımağı çok gördüm) çocukların niçin kendi odalarında veya hiç olmazsa kendi odalarının yanındaki odada yatırılmadığı sorulması üzerine şahit:

— Kızım Gülsüm büyümüştü, yanımızda yatamazdı. Küçük İbrahimi de onun yanına verdim, kardeşine o bakardı, Yanımızdaki odanın damı aktığı için sol tarafta merdivenin yanına gelen odada yatıyorduk. Bayıldığım zaman beni gelip kurtarmışlar; evin dışarısına çıkarıldığım zaman kendime geldim. Hemen çocukları aradım. Tekrar eve girmek ve çocuklarımı aramak istedim. Beni tuttular ve eve sokmadılar. Çünkü ev büyük bir duman ve kocaman bir kordan başka bir şey değildi ve tutuşmuş tahta parçaları ve direkler düşüyordu. Aklım çocuklarda idi. Bağrıyordum, ağlıyordum fakat beni yanmakta olan evlerden içeri sokmıyorlardı. Sonra işittim ki çocuklar ölmüş. Hizmetciyi evvelâ görmemiştim, sonra halkın içinde gördüm. Ondan evvel ne yapıyordu, görmedim. Kocamın hayvanları kurtarır iken başına bir direk düşmüş olduğunu söylediler. Kocamı Hamdi ağanın evine götürmüşler. Gidip gördüm, başından kan akıyordu ve konuşamıyordu.

Ev iki bin lira sigortalı idi. Bu para ile yanan evi tekrar yaptırtmağa imkân yoktur. Ev 4 senedenberi sigortalıdır. Katiyen yangın olmamıştır.

Sorulan sual üzerine şahit ilâveten berveçhi âti ifadede bulundu:

Ateşin nasıl çıkmış olduğunu bilmiyorum. Öyle zannederim ki birisinin ihanetine kurban olduk. Biz yatsıdan sonra uyumağa gittik. Kocam beni uyandırdığı zaman sabah ezanı vakti yaklaşmıştı. Sonra halk da yangının sabaha doğru çıktığını teyit etti [1]. Evde birisi yatmağa giderken lâmba taşır fakat yangın lâmbadan çıksa idi daha evvel çıkardı. Çocukların odasında hiç lâmba yanmaz. Hizmetçinin odasında da lâmba yakdırtmam. Bizim odadaki lâmba da daima bir fenerin içinde durur ve yatmadan evvel daima söndürürüm. Zannederim yangın tavan arasından çıktı, çünkü merdivende o kadar duman yardı ki bir türlü çıkamadım. Eğer ateş aşağıdan çıkmış olsa idi daha evvel farkına varırdık. Sonra aşağı katta kimse yoktur. Yangın bizim odadan da çıkamazdı. Çünkü lâmba yanmıyordu ve sonra sofadaki duman odanın içindeki dumandan daha fazla idi.

Tabiî evde daima kibrit bulunur. Çocukların ve hizmetçinin kibrit kutusunu alıp almamış olduklarını bilemem. Çocukların yanında kibrit bulunsa dahi yangın bundan çıkamaz, çünkü çocuklar yatar

[1] Hâkim daima şahidin menbaı malûmatını araştırmalıdır, ceza muhakemeleri usulü kanununun 62 nci maddesinin ikinci fıkrasında mevcut «malûmatının müstenit olduğu halleri lâyıkile takdir edebilmek için şahide sual sorulabilir.» Cümlesi bu lâzimeye işarettir.

666

yatmaz uyurlardı ve deliksiz uyurlardı. Hizmetçi Hatiçe yanında kibrit olmadığını ve yatar yatmaz uyuduğunu söylemiştir.

Yangının kimin tarafından yapılmış olduğunu bilemem. Bir düşmanımız olduğunu da hiç işitmedim. Doğrusu hizmetçi Haticeden şüphelendim; belki gece uyanmış ve etrafı görmek için kibrit yakmış ve kibritle dolaşmıştır. Fakat çok ağladı ve gece uyanmadığını, kibrit yakmadığını ve dolaşmadığını yeminler ederek söyledi.

Arada sırada eve dilenciler gelir, onlara daima ekmek ve yiyecek veririm. Kapıları her akşam gibi kocam yatmadan kitledi.

Mesele hakkında fazla bir şey söyliyemem [1].

2— Hizmetci Hatice:

Kim olduğu hakkında.

— İsmim Hatice, babamın ismi..., 14 yaşındayım. Okuma yazmam yoktur [2].

Zatı mesele hakkında:

— Odamda uyandığım zaman duman her tarafı kaplamıştı ve her tarafta çıtırdı vardı. Büyük bir yangın çıkmış olduğunu gördüm ve hemen can havlile dışarı fırladım. Tabiî korkudan çocukları düşünemedim. Odadan çıkıp merdivenleri inmeğe başladığım zaman gözlerim bir şey görmüyordu, aşağıdan o kadar çok duman çıkıyordu. Trabzanlara tutunarak aşağı indim ve dışarı fırladım; evin önünde halk toplanmış, yangın var diye bağrışıyorlardı. Yangının sönmesine çalıştım ve kova ile su taşıdım.

Evin kapısını kilitli bulup bulmamış olduğu şahide sorulması üzerine şahit Hatice berveçhiâti cevabı vermiştir:

— Hayır, kapı kilitli değildi. Fakat sürmelenmiş olup olmadığını hatırlıyamıyorum. Bundan sonra derhal şu ifadede bulunmuştur:

Yangının nasıl çıktığını bilmiyorum. Odada ne lâmba, ne mum, nede kibrit vardı, ve kibrit veya lâmba ile de dolaşmadım. Akşam efendiler yatmadan ben çocukları alıp yatmağa gittim.

İşimden, hizmetimden, efendilerimden çok memnunum. Küçük çocu-

[1] Dinlenen şahit okumuş, yazmış akıllı bir şey degil ise bildiklerini saklamamak hususundaki mecburiyetini kendisine tekrar hatırlatmak için ifadelerinin sonuna bu cümlenin yazılması Almanyada adettir.

[2] Şahidin okuma, yazma bilmediğini sormak mecburî değildir, fakat caizdir. Haticenin dinlenmesi lüzumu daha ziyade yangından mutazarrır olan Zeynebin ondan yangının müsebbibi olarak şüphelenmiş bulunmasındandır. Binaenaleyh bu mevzide Haticenin dimağî inkişafını anlamak için okuma yazma bilip bilmediğini sormak münasip ve muvafık olur.

ğa bakarım, su taşırım. Mutbakta hanıma yardım ederim. Ortalığı süpürürüm ve muhacerette annemi, babamı kaybettiğim zaman efendilerim beni almışlar, bana bakıp büyütüyorlar.

Sorulan sual üzerine:

— Merdivenlerden inerken ev halkından kimseye rastgelmedim, hatta hanımı da ne ayakta ne yatakta gördüm, belki dumandan görememişimdir. Can korkusundan kimseyi uyandıramadım. Şaşkınlığımdan «yangın var!» diye de bağıramadım. Allah kimseyi şaşırtmasın, tehlikede insan nefsinden başka bir şey düşünemiyor.

3 — Bekçi Osman ağa.

Kim olduğu hakkında:

— İsmim Yaşar oğlu Osmandır, elli yaşındayım, yalan yere şahadet ve yeminden dolayı mahkûmiyetim yoktur.

Zatı mesele hakkında:

— Evvelâ ateşi ben gördüm. Gece camiye doğru giderken Dursun ağanın evinin önünden geçerken Ahmet ağanın evinin çatısından parlak bir ziyanın çıkmakta olduğunu gördüm. Dikkat ettim. Çatı arasından dil gibi bir alevin çıkmakta olduğunu gördüm. Hemen «yangın var!» diye bağırmağa ve evlerin kapılarına vurarak halkı uyandırmağa başladım. Ondan sonra Ahmet ağanın evine doğru koştum. Kapı ya sürmeli, ya kilitli idi. Her halde kapalı idi.

Alev damın cami tarafına gelen köşesinden bir iki arşın öteden çıkıyordu. [Şahit krokiden anlayorsa mutlaka yapılması lâzımgelen kroki kendisine gösterilir ve alevin çıktığı nokta krokinin üzerine işaret olunur. Zapta da Şahide kroki gösterilmiştir. Şahit alevin takriben A noktasından veya A ve B noktalarından çıkmakta olduğunu söylemiştir diye yazılır].

Şahit bekçi Osman dinlenirken Şahit Hatice tekrar çağırılmıştır ve kendisine bekçi Osmanın evinin kapısının kilitli veya sürmeli olduğunu söylediği bildirildi ve Şahit Osman ifadeleri Haticenin muvacehesinde tekrar ettirildi. Hatice:

— Kapıyı ben açmadım açık, buldum», demekte ısrar eyledi.

Bunun üzerine Şahit Ahmet ağanın karısı Zeynep tekrar çağırıldı. Osman ve Haticenin ifadeleri kendilerine bildirildi. Zeynep:

— Ben kapıyı açmadım. Kocamın da açmadığına eminim. Kapıyı açık bulduk. Eğer Hatice açıp dışarıya çıkmamış ise dışardan adamlar açıp içeriye girmiş olacaklardır.

Şahit Zeynep kendisine sorulan sual üzerine:

Aşağıki katta arka odada muhtelif eşyalar vardır, fakat en çoğu tar-

669

laya ait şeylerdir. Eski çuvallar vardı. O odaya bir şey almak ve aramak için girdik, öğleden sonra girmedim öğleyin gidip iki çuval almıştım ve tavan arasındaki deliği souk girmemesi için tıkadım.

4 — Muhtar Cafer oğlu Selim ağa.

Kim olduğu hakkında:

— İsmim Cafer oğlu Selim, 53 yaşındayım. Yalan yere yemin ve şahadetten dolayı mahkûmiyetim yoktur.

Zatı mesele hakkında:

— Dün gece bekçi Osman ağa evime gelip kapıyı çalarak beni uyandırdı ve Ahmet ağanın evinin yanmakta olduğunu haber verdi Hemen giyinip yangın yerine gittim. Geldiğim zaman ev adamakıllı tutuşmuştu, iki çocukların evde kaldıkları söyleniyordu fakat artık eve girmeğe imkân yoktu. Ahmet ağa başından yaralanmış, yerde baygın yatıyordu. Halk yanmakta olan bir tavan kütüğünün başına düşmüş olduğunu söylüyordu. Ev tamamile yandı. Elimizde ıtfaiye vesaiti olmadığı için yangını söndüremiyorduk. Yangın yerini araştırırken Ahmet ağanın kızının yanmış cesedi ile bir takım kemikler bulduk ki küçük oğlu İbrahimin kemikleri olacaktır.

«Ahmet ağa da, karısı Zeynep hanım da çok iyi insanlardır. Ve benim kanaatıma göre kasten yangın yapmazlar. Ama yangının da kasten olduğunu zannederim. Başka türlü yangın nasıl çıkar? Fakat bunu kim yapabilir bilemiyorum. Ahmet ağaların bildiğime göre düşmanları yoktur; onları söylediğim gibi herkes sever ve köy halkından hiç birinden de şüphelenmiyorum. Yangın tavan arasından çıkmış. Bunu ya Ahmet ağanın yatan kızı ve yahut hizmetci Hatice yapmış olabilir. Hizmetci Hatice bir kaç defa benim hizmetciye Ahmet ağalarda oturmak istemediğini, çocuklara bakmak ve iş yapmanın güç olduğunu, kaçmak istediğini söylemiş..

Muamelenin burasında Müddei umumî... Bey söz alarak dedi ki: [1]

Hizmetci Hatice hakkında Türk Ceza Kanununun 369, 370, 382, 54 üncü maddeleri mucibince tevkif müzekkeresi kesilmesini talep eylerim.

Yangın tavan arasından çıkmıştır. Tavan arasına en son defa olarak Zeynep hanım dün öğleyin çıkmıştır. Demek ki oraya aşağı yukarı 24 saattenberi Ahmet ağanın iki çocuğu ile hizmetçisi Haticeden başka kimse gitmemiştir. Yangın da kendiliğinden çıkmaz. Binaenaleyh bu iki çocukla hizmetçiden birisi bu yangını yapmıştır. Ahmet ağanın iki ço-

[1] Ceza Muhakemeleri Usulü Kanununun 162, 186 ncı maddeleri mucibince müddei umuminin şahitlerin dinlenmesi esnasında hazır bulunmağı talebe hakkı yoktur, fakat keşif esnasında müddei umumî hazır bulunabilir, madde 186 birinci fıkra.

669

cuğu yatsı zamanında yatmağa çıkmışlar ve aglebi ihtimal hemen derin bir uykuya dalmışlardır. Eğer bu çocuklar yatmağa giderken dikkatsizlik ve tedbirsizlikle yangına sebebiyet vermiş olsalardı yangın çok daha evvel çıkardı. Binaenaleyh yangını yalnız maznun hizmetçi Hatice yapmıştır. Gece uyandığını ve tavan arasında dolaştığını ve bu esnada kazaen yangın çıktığını kabul ettirtebilecek her hangi bir sebep te dermeyan eylemedikten başka gece uyanmamış ve elinde ve yanında kibrit, mum gibi yangına sebebiyet verecek birisinin de bulunmamış olduğunu iddia eyledi. Binaenaleyh Hatice yangını kasten yapmıştır. Bunu da tavan arasında bulunan ve yanmağa müstait paçavraları bir kirbit veya ona benzer bir şey ile yakmıştır. Herkesten evvel uyanmış ve çocukları düşünmemiş olması, hanımı uyandırmamış bulunması ve kilitli kapıyı kendi açıp çıktığı halde kapıyı açık bulmuş olduğunu iddia eylemesi yangının tarafından kasten yapılmış olduğu hakkında kuvvetli zan emareleridir.

Muhtar Selim ağanın ifadelerinden anlaşıldığı üzere Hatice işinin çokluğundan dolayı bulunduğu yerden memnun değildir. Bunun için yapmıştır.

Binaenaleyh Hatice hakkındaki zan sebepleri kuvvetlidir. Kaçmak ve suçun izlerini yok etmek şüphesinin bulunmasından dolayı tevkifi lâzımdır. Tahkikatın mevzuu olan suçun ağır cezalı cürümlerden olması dolayısile kaçmak şüphesini uyandıracak vak'aların gösterilmesine lüzum yoktur.

Zabıtta imzası bulunan sulh hâkimi balâda gösterilen sebepler dolayısile hizmetçi Haticenin tevkifine karar verir; tevkif tezkeresi kesilmiş ve icra edilmek üzere jandarma Ali efendiye verilmiştir. Jandarma Ali efendi maznun Haticeyi derhal tevkif etmiş ve tevkif tezkeresini Haticeye teblig etmiştir. [1] Jandarma Ali Haticeyi zabıtta imzaları bulunan hey'eti adliyenin huzuruna sevkederek hapishaneye götüreceğini söylemiştir.

Hatice ağlıyarak demiştir ki :

Doğrusunu söyliyeceğim. Yangını ben yaktım, hizmetimden memnun değildim, çok eziliyordum. Kaçmak istiyordum. Herkes bana «sonra jandarmalar seni yakalayıp getirirler.» diyordu. Evi yakmakla kurtulurum zannediyordum. Evi nasıl yakabileceğimi çok düşündüm. Tavan arasında duran paçavra ve çuvalları bir kirbit ile yakabileceğimi düşündüm. Daima yatağımın arasında bir kirbit kutusu sakladım ve dün gece evi yaktım. Ben de efendilerim ile beraber yatsıdan sonra yatmağa gittim. Gece uyandım, yavaşça dışarıya çıktım ve paçavraları tutuşturdum tekrar yatağa girdim. Yangın çıkıncıya kadar bekledim. Odaya duman dolmağa başlayınca aşağıya koştum, çok korkuyordum. Korkum arasında çocukları düşünemedim. Çocukların

[1] Ceza Muhakemeleri Usulü Kanunu madde 181 fıkra 3.

670

diri diri yandığını istemezdim. Kurtarırlar zannediyordum. Halk evin önüne toplanmağa başladığını işittiğim gürültü ve bağırmalardan anlıyordum. Ben de kilitli kapıyı açıp dışarıya çıktım. Çocukların yanması ciğerimi yakmıştır. Bir daha böyle bir şey yapmam.

Söyledikleri Haticeye okundu. Münderecatını kafasını sallamak suretile teyit etti. Okuma yazma bilmediğinden imza atamadı. Fevkalâde titremesinden parmak ta basamıyordu. Hatice tevkifhaneye götürülmek üzere jandarma Ali efendiye teslim edildi.

İmza
Zabıt kâtibi

İmza
Sulh hâkimi

***

Müteakıp yapılacak muameleleri yazmak fazladır. Bir yangın tahkikatında esaslı olarak cihet arzedilmiştir. Eksik olan yalnız bir plândır. Şehir içindeki yangınlarda plânı yapmak daha kolaydır. Yanan mahallin kâin olduğu sokak ve hemcıvar bulunduğu evlerle birlikte bir plânı yapıldıktan sonra ayrıca mimarî plânı şeklinde kat, kat plânını yapmak ve plân üzerinde yangının çıktığı yeri göstermek lâzımdır. Adliyede tetkik ettiğim yangın dosyalarının hiçbirinde hâkimi tenvir edebilecek ve raporlarındaki izahatın anlaşılmağa hizmet edecek değil, plâna, tek bir çizgiye bile tesadüf edemedim. Ehli hibre olmak üzere bir yangın keşfine çağırılmış olan ve «makine mühendisi» ismini taşıyan bir zat en hayalperest bir romancı ile müsabaka edercesine yazdığı ve garabetle dolu raporuna yanan yerin plânını ilâve eylemiştir.

Yangın meseleleri gibi meseleler lâzım gelen şiddet ve metanetle takip ve tahkik edilirse ekseriya hailevî bir cereyan alır ve müddei umumiyi hedefine çabuk sevkeyler. Yazdığım zabıt nümunesinde yalnız üslûba verilmesi lâzım gelen ehemmiyeti veremedim; şu mânadaki okuma yazma bilmiyen adamların istimaında zabıt o adamların tamamile anlayabileceği pek sade, pek basit bir üslûpla yazılmalıdır. Ademi muvaffakiyetim bu noktadadır. Tamamile halkın lisanını belki kullanamadım. Söyledikleri şahide okunduğu zaman şahit cüm-

671

lelerin manasını tamamile anlamalıdır. Sui tefehhüm başka türlü izale edilemiyeceği gibi her hangi şahit aleyhine de yapmak istemediği yalan şahadetten dolayı muhtemel bir tâkibe de mahal verdirilmemiş olur.

Tevkif edilmiş olan hizmetçi Hatice hakkında müteakiben yapılacak muamelelerin de burada zikri zaittir. Çünkü Ankara hukuk fakültesinde Cumhuriyet Müddei umumilerine verilmiş olan kurslarda izah edilen başlangıç tahkikatının tabiî cereyanına tâbi olacaktır. Yalnız meselenin ilk tahkikatın açılmasını talep ettirecek kadar tenevvü etmiş olduğu da iddia olunabilir.

VIII

Yakalama müzekkeresi

Mektup ve telgrafların zabıtları

Muhaberat ve müraselâtın mektumiyeti ve masuniyeti esası idareye hâkim olan prensiplerin üssülesasıdır. Muhaberat ve müraselâtın mektumiyeti yalnız gönderilen mektup ve telgrafları kimsenin açıp okuyamaması ve telgrafnameler muhteviyatının telgraf memurları tarafından kimseye ifşa edilmemesi ile kalmaz, muayyen bir kimsenin her hangi bir kimse ile telgraf teati edip etmemiş olduğunun ve kiminle teati etmiş bulunduğunun tahkikini bile meneyler.

Fakat Ceza Muhakemeleri Usulü kanununun 91 - 93 maddeleri maznuna gönderilen mektublar vesair mersule ve telgrafların posta ve telgrafhanede zaptını caiz kılar ve böylece muhaberatının mektumiyet ve mahsuniyeti aslına bir istisna kabul eyler.

Ceza Muhakemeleri Usulü kanununun mektup ve telgraf müsaderesine müsaade eyliyen hükümleri, eski devirlerin (karanlık kabine) tabirile ifade edilen lâalettayin her mektubu açık okumak hususundaki itiyadının aslâ bir bakıyesi değildir. Bahusus memleket haricine kaçmış mücrimlerin izlerini bulabilmek ve ehemmiyetli bir tarzda tahkikatı yürütebilmek için memleketleri ile münasebetlerini idame edebilmek için postadan başka bir vasıtaları olmıyan mücrimlerin mektup ve telgraflarının zapt ve müsaaderesine müsade eylemek takibatı cezaiyenin zaruretlerindendir.

Tüccardan .... Efendi hiyleli iflâs eyledikten ve bir çok ticaret senetlerinde sahtekârlık yaptıktan sonra kaçmıştır. Bulunduğu yerin izi elde edilememiştir. İsticvap edilen karısı, kocasının bulunduğu yeri bilmediğini ve firarından sonra kendisinden bir haber alamamış olduğunu bildirmiştir. Vaziyet firar eden tüccarın taksiratlı ve hiyleli bir halde iflâs eylemiş olduğunda şüphe bırakmıyor. Fazla ve ağır bir tarzda zarardide olan alacaklıları müddei umumiliğe bir şikâyetname vermişler ve firarî tüccar... nın yanında külliyetli miktarda para bu-

647

lunmasının pek galip bir ihtimal olmasından ve bu da zararlarının ehemmiyetli bir tarzda tazminine medar olacağından merkumun bir an evvel elde edilmesi için muktezi tedbirlerin alınmasını talep eylemişlerdir.

Bu talep karşısında müddei umumî ne yapacaktır?

İlk yapacağı iş bir yakalama müzekkeresi vermektir. Yakalama müzekkeresi Ceza Muhakemeleri Usulü kanununun 131 inci maddesi mucibince yalnız bir tevkif müzekkeresine müsteniden verilebilir.

Müddei umumî ve zaruret halinde hâkim tarafından verilir. Salâhiyetli hâkim tahkikatın vaziyetine göre sulh hâkimi ve müstantik, karar hâkimi ve mahkemedir. Fakat müddei umumî ile hâkimin yakalama müzekkeresi verebilmeleri maznunun kaçak bulunması veya saklanmış olmasile mukayyet ve meşruttur.

Bir tevkif müzekkeresi olmaksızın yakalama müzekkeresi ancak maznunun hapishaneden, yahut yakalanmış iken muhafızların elinden kaçması halinde verilebilir. Bu hususî vaziyette zabıta makam ve memurları dahi yakalama müzekkeresi vermeğe salâhiyetlidir.

Binaenaleyh müddei umumî derhal salâhiyetli sulh hâkiminden tüccar . . . efendi aleyhine hiyleli iflâstan ve ticaret senetlerinde sahtekârlık yapmasından dolayı İcra ve İflâs kanununun 302 inci ve İcra kanununun 506 ıncı ve Ceza kanununun 349 uncu maddesinin 2 inci fıkrası delâletiyle 342 inci ve 69 uncu maddeleri [1] mucibince tevkif müzekkeresi kesilmesini talep eyliyecektir. Ve müddei umumî icabına göre ya tevkif müzekkeresi kesilmesi hususundaki talebine bir de yakalama müzekkeresi verilmesi talebini rapteyliyecektir, yahut tevkif müzekkeresinin eline varmasını müteakip bizzat kendisi yakalama müzekkeresini verecektir. Tabiî bu iki usulden birini tâyin eyliyeceği sür'at noktai nazarından intihap eyliyecektir.

Tevkif müzekkeresinin kesilebilmesi için bulunması lâzım gelen şartlar hakkında müddei umumîlere verilen matbu kurslarda lâzım gelen tafsilât verilmiştir; biz sulh hâkiminin tevkif müzekkeresini kesmiş olduğunu ve kesilen tevkif müzekkeresinin müddei umumiliğe gelmiş olduğunu farzeyliyeceğiz. Müddei umumî aşağıda yazılı olan yakalama müzekkeresini verir:

Yakalama Müzekkeresi [2]

Aşağıda şekli yazılmış olan ve kaçak bulunan İstanbul tüccarların-

[1] 69 uncu madde cürümlerin içtimaını daha bidayette göstermesi itibarile yazılmalıdır.

[2] Ceza Muhakemeleri Usulü kanununun yakalama müzekkeresinin şekli hakkında yalnız tevkif edilen şahsın mümkün olduğu kadar açık-

dan .... aleyhine hiyleli iflâs ve ticaret senetlerinde sahtekârlıktan dolayı tevkif müzekkeresi verilmiştir.

Merkumun tevkif edilmesi ve İstanbul tevkifhanesine teslim edilmesi ve derhal $\frac{931}{3460}$ esas kayıt numarasile bura müddei umumiliğine verilmesi talep olunur

2 Teşrinevvel 1930
İstanbul müddei umumisi
(İmza)

Şekli: Yaşı: 40. Kalıbı: Orta. Gözleri: Kara. Ağzı: Tabiî. Çehre: Toparlak. Konuştuğu dil: Türkçe konuşması peltekçe. Boyu: 1, 70. Saçı: Siyah. Burun: Tabiî. Sakal: Traşlı. Bıyık: Traşlı. Çehresinin rengi: Sıhhatta. Alâmeti farikası: Alnında derin bir yara nişanesi vardır. Elbisesi: Koyu kurşunî temiz ve zarif bir elbise; Kestane renginde fötr bir şapka.

Yakalama müzekkeresi bervechiati şekilde de (Ceza Muhakemeleri Usulü kanununun şerhinde arzeylediğimiz nümune veçhile de) yazılabilir:

Yakalama müzekkeresi

1. Aile ismi (Kadınlarda babasının ismi): Fincancı zade.
2. Küçük isim: Ahmet Mehmet.
3. Lakap: Yoktur.
4. Meslek ve sanati (Kadınlarda kocalarının mesleği): Tüccar.
5. Hangi yaşta gözüktüğü [Doğum tarihinin bilinmemesi halinde doldurulur.]
6. Doğum tarihi (rakkamla) doğum yeri [bir şehir değil ise hangi mahal mahkemesi kazası dairesinde bulunduğu da kaydedilmelidir] 1307. İstanbul.
7. Son oturduğu yer: İstanbul; Pangalti; Hayret apartımanı.
8. Şimdi bulunduğu [zannedilen] yer.
9. Boyu: 1,70 10. Cüssesi: Orta.
11. Saçları: Siyah
12. Sakal bıyık: Traşlı.
13. Yüz: Toparlak
14. Alın: Yüksek
15. Göz: Siyah
16. Kaş: siyah.
17. Burun: Adeta
18. Kulak.
19. Ağız:
20. Dişler: Ön yukarı dişler altın.
21. Çene:

---

ca kendini ve şeklini, saniyen tevkif edilen şahsa atfedilen suçu; salisen tevkif edilen şahsın daha nereye gönderileceğini muhtevi olmasını âmir bulunuyor (madde 131 fıkra 3).

22. El ve ayak:
23. Etvar ve evza:
24. Dili [yalnız Türkce ise tasriha lüzum yoktur] peltek.
25. Vücudunun bir yerinde yapılmış nakışlar.
26. Alâmeti farika [varsa tasrih edilir.] alnında derin bir yara nişanesi.
27. Giyinmesi: Zarif, koyu kurşunî bir elbise; koyu kestane fötr şapka.
28. Neden takip edildiği: Hiyleli iflâs, ticaret senetlerinde sahtekârlık.
29. [Aranılan şahıs en yakın hapishaneye teslim edilmiyecekse] nereye gönderileceği: İstanbul hapishanesine.
30. Dosya numarası: 931/3460 müddei umumilik.
31. Mahal, tarih [rakkamla]. Makam. İstanbul 2. Teşrini evvel 1931

Müddei umumilik.

Müddei umumî veya hâkim bu sakkin altını imzalamakla iktifa edebileceği gibi isterse şu ibareyi de yazabilir:

Yukarıda yazılmış olan ve kaçak — saklanmış — bulunan İstanbul tüccarlarından ... n aleyhine 28 numarada yazılı olduğu üzere hiyleli iflâstan ve ticaret senetlerinde sahtekârlıktan dolayı tevkif müzekkeresi verilmiştir.

Merkum tevkif edilerek zikredilen (numara 29) mahalle gönderilmesi ve derhal haber verilmesi talep olunur.

Yakalama tezkeresinin neşir ve ilânı hakkında hiçbir hüküm yoktur. Yalnız yakalama tezkeresi veren makam icabı hale göre hareket eylemelidir. Yakalama tezkeresi hangi gazete ile ilân edilmelidir? Hükûmetin resmî gazetesi ile mi? Ecnebî memlekete kaçmış bir adam hakkında verilmiş yakalama tezkeresinin gerek resmî gazetede, gerek diğer millî ve mahallî gazetelerde neşredilmiş olmasının ne faidesi olur? Hangi beynelmilel polis gazetesine vermelidir?

Almanyada «İnternationale Kriminalpolizeibelatt» çıkar. Fransada «Bulletin hebdomadaire de police Criminelle» çıkar. Bu memleketler dahiliye nezaretleri nezdinde yapılacak bir teşebbüs ile yakalama tezkerelerinin bu gazetelerde basılması temin edilebilir. Her halde bu cihetler bizde bir talimat ile tasrih edilmemiştir.

Bir yakalama müzekkeresinin verilmesi başlı başına gayeyi istihsale kâfi gelmez. Çünkü hakkında yakalama müzekkeresi verilmiş olan şahıs müzekkerenin verildiği zaman zaten nisbî bir emniyete mazhar olmuştur. Binaenaleyh mahallî postahanede yapılacak bir müsadere ile takip edilen şahsın bulunduğu yeri keşfe çalışmak lâzımdır.

Müddei umumî evvel emirde posta ve telgrafların zabıt ve müsaderesi hususundaki salâhiyetinin hudut ve şumulü ve işe ne suretle tevessül eylemesi hakkında vazıh bir fikir edinmeğe çalışmalıdır. Bina-

T. C.
ADLİYE VEKALETİ
İs. ve Neşriyat müdürlüğü

Matbuat Kanunu Şerhi

Vasfi Raşit

İstanbul 1931

627

Türk matbuatına hizmeti yarım asıra yaklaşan ve Türk matbuatının çok kıymetli ve çok şerefli rüknü ve hakikî mümessili bulunan "Cümhuriyet„ ve "Yenigün„ gazetelerinin müessisi ve Başmuharriri büyük üstadım Muğla Meb'usu Yunus Nadi Beyefendiye en derin bir hürmet nişanesi olmak üzere ithaf edilmiştir. *V. R.*

609

1-146 numaralı Matbuat kanunu esbabı mucibe lâyihası ve Adliye ve Dahiliye Encümenlerinden mürekkep Muhtelit Encümen mazbatası

B. M. M. Yüksek Reisliğine

Adliye Vekâletince hazırlanan ve İcra Vekilleri Heyetince 15/VII/ 1931 tarihinde Yüksek Meclise arzı kararlaştırılan matbuat kanunu lâyihası esbabı mucibesile birlikte takdim olunmuştur.

Muktazasının ifasına müsaade buyrulmasını rica ederim efendim.

Başvekil
İsmet

Matbuat kanununun esbabı mucibe lâyihası

Medenî devletlerin içtimaî ve siyasî hayatlarında matbuatın oynadığı rolün kudret ve nüfuzu bugünkü kadar hiçbir zaman kendini hissettirmemişti.

Matbuatın vazifesi, memleketin ihtiyaçlarını anlıyarak bu hususta umumî efkârı temsil ve tenvir etmektir.

Matbuat, hüsnü niyetle yapıldığı halde memleketin ihtiyaçlarına muvafık olmıyan icraatı taşhib ve hüsnü istimal edilmiyen iktidarların memleketin selâmet ve menfaatlerile telif edilecek bir şekilde kullanılmasını temin edecek en iyi vasıtalardan biridir.

Medenî âlem ile memleket arasında rabıta tesis ederek efkâr ve irfanın inkişafına hizmet eden en kuvvetli vasıtalardan birinin matbuat olduğuna şüphe yoktur. Fakat bir memleketin hayatı siyasiye ve içtimaiye ve ahlâkıyesinde bu kadar nafiz ve feyizli vazifeleri ifaya müvekkel olan matbuatın, zaman zaman bu vazifesinden ayrılarak memleketin bu yaşayışlarında nizamsızlık ve hatta tehlike teşkil edecek bir âmil olduğu da görülmüştür.

Bu tecrübelerden mülhem olan medenî devletlerin matbuat kanunları matbuatın bu şekilde tecelli eden muzur tesiratından memleketi korumak ihtiyacını hissetmişlerdir. Bu devletlerin yeni yeni ihtiyaçlara tekabül etmek üzere çıkardıkları kanunlara mukabil bizde meri olan 16 temmuz 1325 tarihli matbuat kanunu o zamanki ihtiyaçlara

göre tanzim edilmiş ve üstünden geçen 22 senelik bir zaman içinde hasıl olan tecrübelere nazaran kanunun çerçevesine dahil olması lâzım gelen bir çok hadiselerin bu kanunun şümul ve hükümleri haricinde kaldığı anlaşılmıştır.

Matbuat, kanun yani milletin menfaatlerinin müeyyideleri dairesinde serbesttir diyen teşkilâtı esasiyemizin de işaret ettiği veçhile matbuat, kendisinden beklenilen yüksek vazifeleri hakkile ifa edebilmek için bazı teminata ihtiyaç olduğu derkârdır. İşte bu ihtiyacın sevkiledir ki, ihzar edilen matbuat kanunu lâyihasının ihtiva etmekte olduğu kuyudu, matbuatın hürriyetine mukabil kabul etmek mecburiyeti hasıl olmuş bulunmaktadır.

Bu lâyihanın tanziminde matbuatımızın tarihi tekâmül ve bugünkü vaziyeti nazarı dikkate alınarak memlekette gazete çıkarmak istiyenler için bazı teminat aranmasına lüzum görülerek bu yolda hükümler konmuş olduğu gibi matbuatın memlekete karşı ifasile mükellef olduğu âli vazifelerden inhiraf edebileceği vaziyetler de düşünülerek matbuatı bu vaziyete düşürmemek için bazı müeyyideler tesbit edilmiştir.

Halkın efkârı üzerinde tesiri müsellem olan matbuatın bir suç irtikâbına vasıta olması halinde ise bu suçların takibini alelâde suretlerle irtikâp edilen suçların tabi olduğu muhakeme usulüne bırakmak tecviz edilemiyeceği içindir ki kanunun son faslını teşikl eden maddelerde matbuat davaları için teminatlı, fakat seri bir usulü muhakeme tarzı kabul edilmiştir.

Adliye ve Dahiliye Encümenlerinden mürekkep Muhtelit Encümen mazbatası

YÜKSEK REİSLİĞE

Lâyiha matbuat hürriyetinin sui istimalinden doğan ve Türk cemiyetini ahlakî ve içtimaî bir tereddiye sevkedebilecek vahamette gözüken vaziyetin memleket ve onun efkâr ve ihtiyacının ifadesi olan Mecliste uyandırdığı ciddî endişeleri acilen tatmin etmeyi istihdaf etmiştir. Lâyiha, ceza kanununun hapis ve para cezalarından birile cezalandırılmasını emreylediği suçların matbuat vasıtasile irtikâp edildiği takdirde her iki ceza ile birlikte cezalandırılmasını emreden bazı matbuat kanunları kadar şiddette ileri gitmemiştir. Buna mukabil Heyeti Vekilenin gazete kapatabilmek hususundaki mevcut salâhiyetini ipka eylemiştir.

Lâyiha, matbuat hürriyetinin sui istimalini tenkil vasıta ve çarelerini araştırırken bulduğu vasıta ve çarelerin matbuatı, lâzım ve muhik vazifelerini ifada müşkülâta uğratmamasını temine de fazla bik dikkat

ve itina göstermiştir. Bununla beraber lâyihanın, sui istimallerine mani olmak istediği matbuatın bugünkü halini bir hakikat olarak nazarda bulundurmak ve bulduğu vasıta ve çarelerin bu hakikate uygun düşmesine çalışmak vazifesi olduğu kolaylıkla teslim edilecek hakikatlerdendir.

Matbuatın ahkâmı umumiyeye tâbi olmayıp bu kanun ile vaz ve tesis edilen hususî bir rejime tâbi kılması matbuatın hürriyetini tesis eden teşkilâtı esasiyemiz ahkâmı muktezasındadır.

Teşkilâtı esasiye kanunu ile müeyyet olan bu hürriyet, tahrir esrarının kabulünü bir neticei mantıkiye olarak iktiza ettirir. Fakat matbuat hürriyetinin budü mücerrette mütesavver bir noktai hendesiye değildir. Bir taraftan devletin, otorite ismini taşıyan hürriyeti ile daima temas ve taâruzda bulunmakta, diğer taraftan da ferdin namus ve haysiyet tabirile ifade edilen hürriyeti ile tahdide uğramaktadır. Matbuat hürriyeti ferdin hürriyetine takaddüm ettirilebilirsede asla Devletin hürriyetine yani otoritesine karşı tercih edilemez ve gazete sahiplerinin vilâyeti âmme müesseseleri üzerinde sulta ve tahakkümleri tecviz olunamaz. Bu itibarladır ki lâyiha Devletin emniyeti dahiliye ve hariciyesine karşı yapılan suçlarla esrarı askeriyeyi faş cürümlerine mahremiyeti tahriri kabul etmemiş ve muharriri sormak ve öğrenebilmek hakkını Devlete temin etmiştir. Mahremiyeti tahrir esası gerek eşhasın ve gerek Devletin hürriyetine karşı irtikâp edilen suçların meçhul kalmasını temine medar bir melce teşkil etmesi bizzat hürriyeti matbuatın aleyhindedir. Çünkü mesuliyete istinat etmiyen bir hürriyet hürriyetin inkârını ve kavi ile şerririn zayiflerle afifler üzerinde tahakkümü ifade eyler.

Hürriyet ile mesuliyet ezdattan değildir, belki mesuliyet hürriyetin teminatıdır, tevsikıdır. Bir hak olan tahrir mahremiyetile bir lâzime olan mesuliyetin telifi için mülga 26 temmuz 1325 kanunu müdürü mesullük faraziyesini kabul etmiştir. Müdürü mesul ise hakikî mücrim değildir. Hakikî mücrimler namına niyabeten cezaya çarpılan bir adamdır. Hukukan müdafaası güç olan, hattâ mümkün olmıyan bu sistem filiyatta da iyi bir netice vermedi. Filhakika müdürü mesullük sistemi matbuat erkânında hissi mesuliyeti azaltmış, bu da devlet ve milleti meşrutiyetin bidayetinden beri büyük zarar ve tehlikelere maruz kılmış ve hukuku amme mesullerinin nüfuz ve kudretini kıracak ve Hükûmetin cümlei vezaifinden olan kanunî velâyet ve vesayetini ifa ve umumî asayişi muhafaza hususunda gösterdiği ve göstereceği faaliyeti semeresiz kılacak hale getirmiştir. Lâyiha mesuliyeti, ilga eylediği mesul müdürler yerine adalete daha ziyade tekarrüp için gazetenin sahiplerile gazetenin neşriyatına filen ve hakikaten hâkim olan zatlara müştereken tahmil etmiştir ve bu zatlarda bir takım ilmî ve ahlakî şartlar aramıştır.

687

Filhakika matbuat cürümlerinde suç teşkil eden yazının muharriri münferiden mücrim değildir. O yazının neşrini temin eden gazete sahibi veya gazetenin neşriyatını filen ve hâkikaten idare eden zat ta muharrir kadar mücrim ve mesuldür. Muharrir malûm ise lâyihanın sistemi mucibince hakikî mücrimlerin hepsi ceza görmüş olacaklardır. Muharririn meçhul ve suçun da devletin otoritisine karşı irtikâp edilmemiş bulunması halinde de mesuliyet yine hakikî mücrimlerin bir kısmına teveccüh etmiş bulunuyor. Lâyiha, matbuat cürümlerinin filhal tenkilini temin için mesul olacak kimselerin heyeti umumiyesinin masuniyeti teşriiyeyi haiz zatlardan olmamasını da temin etmiştir. Lâyiha, sui istimallere mani olmak için gazetenin neşriyatını filen ve hakikaten idare eden zatların malûm olmasını temine çalışmış ve beyannamede gösterilmelerini emretmiştir. Beyannamede gazetenin neşriyatını filen ve hakikaten idare eden zat olarak gazeteyi gerek idarehanesinde, gerek hariçte bihakkın temsil edemiyen zatlardan birinin gösterilmesine ağır bir mueyyide ile mani olmuştur. Baş muharrir veya yazı işleri müdürü olarak ancak gazetenin neşriyatına bihakkın hâkim olan ve gazeteyi hariçte temsil edebilecek olan zatlar gösterilebilir. Çünkü müşterek bir sây mahsulü olan gazetenin mesuliyeti ancak o iştirakin nazımına tahmil edilebilir,

Memleketimizin teamülüne göre gazeteler, ancak sahip ve başmuharrirlerinin şahsiyeti fikriye ve ahlâkiyelerinin makesidir. Gazetelere istikametini veren bunlardır. Yazı işleri müdürlerinin de gazetelere gönderilen haber ve makalelerde tasarruf kudretleri olduğundan onlar da sahip ve başmuharririn mesuliyetlerine iştirak ettirilmişlerdir.

Beyannamenin tetkikında en büyük mülkiye memuruna verilen salâhiyet beyannamede gösterilen eşhası ret olmayıp ahkâmı kanuniyenin tatbikını temindir. Bu itibarla beyannamede yanlış isimler verilmiş olduğuna yaptığı tahkikat ile muttali olan en büyük mülkiye memuru sadece gazeteyi kapatır.

Lâyıha, matbuat haricinde ve matbuat vasıtasile olmıyarak irtikâbı memnu suçların matbuat vasıtasile de irtikâplarını menetmeyi istihdaftan başka bir gaye gözetmemiştir. Yalnız lâyıhada Türk milletine hitap eden gazetelerin muhatabın emsalsiz azameti, terbiye ve vakarı ile mütenasip düşmiyen bir lisan kullanmaları menedilmiş ve bu hususta cümhuriyet müddei umumilerine salâhiyetler verilmiştir.

Lâyiha, matbuat cürümlerinden mururu zaman esasını kabul eylemiş ve matbuat cürümlerinin takip ve muhakemelerinde hususî bir sür'ati temine uğraşmıştır.

Casus teşkilâtlarının bir milletin iradesini, ordusunu ve heyeti içtimaiyesini izmihlâle sevketmek, mektep sıralarında bulunan gençlerini vakitsiz mezara sokmak veya nevi beşerin sukutu olan fuhşa salik

kılmak için bulduğu en büyük çare müstehçen neşriyatı kullanmak ve tamim etmektir. Bir kısım matbuatımızı düşdüğü bu tarzı neşirde durdurmak için mevzu kanunlarımızın hükümlerinin tatbikatını teshil ve tesri ettirecek hükümler lâyihaya dercedilmiştir.

Bir kanun ne kadar mükemmel olursa olsun hedefini başlı başına istihsal edemez, milletin müşterek müzaheretine dayanır. Bunun içindir ki, yeni matbuat kanunu da müessir olabilmek için Türk milleti efradının şerirler kadar cesur olmasına ihtiyaç gösteriyor.

Hâkim ruhunu hulâsatan arzeylediğimiz bu lâyihanın bütün müzakeresinde Adliye, Dahiliye Vekilleri Beyefendiler hazır bulundukları gibi Hariciye vekili Beyefendi de bazı maddelerinin müzakeresine iştirak eylemiştir. Arzolunur efendim.

Kâ. Âza

Muhtelit En. Reisi — *Cemil*

M. M. — *Vasfi Raşit*

Lâyiha matbuat suçlarında hakikî mesulleri cezalandırmak imkânı vermediğinden mesuliyet esaslarına muhalifim. *M. Faik* *Sait Azmi*

Âza Ordu *A. İhsan*	Âza Antalya *Rasih*	Âza Antalya *Haydar*	Âza Çanakkale *Osman Niyazi*
Âza Çorum *Münir*	Âza Eskişehir *Y. Ziya*	Âza Manisa *Mustafa Fevzi*	Âza Zonguldak *Halil*
Âza Konya *T. Fikret*	Âza Çorum *İ. Kemal*	Âza Çanakkale *Şükrü*	Âza Malatya *Abdülmuttalip*
Âza Kars *Baha Tali*	Âza Yozgat *A. Hamdi*	Âza Muş *Hasan Reşit*	

085

FASIL 1

Umumî hükümler

Methal

Söz ve yazı hürriyeti düşünmek hürriyetinin neticesidir. İnsanın fikri ittılaa arzedilmedikce cemiyeti alâkadar etmez. Fakat fikirlerin her hangi bir tarzda izhar ve ifadesi nizamı âmme ve fertlerin emniyeti üzerinde müessir olabilecek bir fiili haricî ve zahirî teşkil eylemesinden kanun mevzuu olabilir.

Binaenaleyh insan fikir ve düşüncesini neşredince, yani fikir ve düşüncesini üçüncü bir şahsa bildirince cemiyete karşı mes'ul olur. Biraz daha izah edelim: Fikir beşerin hassai tefekkürüdür. «Düşünüyorum, demek ki varım» sözü meşhurdur. Olmak var olmak ve düşünmek aynı bir şey ise fikir zarurî bir tarzda beşerin cevheri olur. Eğer insana, fikrin kudret ve harikalarını ifşa ve izhar edecek bir uzuv verilmeseydi tefekkür dimağın karanlık bir ameliyesi olarak kalırdı. Tabiat fikre ifade aleti, vasıtası olarak söz ve vaz'ı vermiştir, fikir ise kendine münceli olarak yazı ve basmayı (tabı) ibda eylemiştir.

Fikir, dimağda, tefekkürün meşimesinde kaldıkca taaddisi mümkün olmıyan bir melce'de bulunuyor demektir, fakat fikir dimağ gibi emin melceini bırakıp da içtimaî fiiller sahasına ayak basar basmaz serbestîi zuhurunu cemiyetin kanunlarına, o kanunların zaruretlerine uydurmağa mecbur kalır. Çünkü aksini iddia etmek, fikirde hudutsuz bir neşir serbestîsi tanımak cemiyette baka hakkını tanımamak olur.

Cemiyetin, nizam ve ahlâkına taaddi eyliyen fikirlere karşı da istihfazı nefse hakkı vardır. Cemiyetin fikrin sui kastlerine ve entrikalarına karşı koymağa hakkı vardır. Aksini iddia etmek cemiyetten, ona gaye olarak tâyin edilen hedefe varmasını mümkün kılacak vasıtaları esirgemek olur

Dedık ki tabiat fikre ifâde âleti olarak söz ve vaz'ı vermiştir. Söz fikrin en tabiî bir âletidir. Söz ya bir çığlık (feryat), yahut nutuk halinde tecelli eyler.

Çığlık (feryat) sesin, artık göğüse sığmıyan, kabını patlatan bir hissi ânî bir tarzda ifade eden şiddetli çıkışıdır. Çığlığı teşkil eden kelime-

088

lerin sayısı zarureten pek azdır. Bienaleyh çığlık kederi, kini, neş'eyi hayranlığı ifade eyliyen pek kısa ve pek şiddetli bir cümledir; çığlık icazda kuvvet alır ve kuvvetli bir icazdır.

Nutka gelince; hiddetsiz ve şiddetsiz, heyecansız söylenen sözdür. Nutuk bazan yavaş sesle tamamile gizli (mahrem) bir tarzda söylenir. Bazan da berakis olarak nisbeten yüksek bir sesle, etraftan ve etraftakilerden çekinilmediğini gösterir bir eda ile söylenir. Hulâsa lisanın şekli ve edası nasıl olursa olsun her söz, her konuşma, her okuma (kıraat) nutuktur. Bir nutuk evvelâ yazılır ve sonra muharriri tarafından okunursa gene nutuk telâkki olunur, bir mektubun okunması da nutuktur.

Nutuk, çığlığın işitenler tarafından zaptedilebilecek kadar anlaşılır olması lâzımdır.

Gene dedik ki fikir kendisine ifade âleti olarak yazı ve basmayı (matbaa) ibda eylemiştir. Binaenaleyh yazı fikrin ifade ve neşri için kullanılan sözden başka bir vasıtadır. Matbaa yazının mütekâmil bir şeklidir. Yazmak, basmak tabirleri sözü başka bir türlü ifade eyliyen kelimelerdir. Söz ise fikrin ifadesinden başka bir şekil değildir. Mecelle «mükâtebe muhatabe gibidir» derdi, biz de kitap hıtaptır diyebiliriz. Kanun yazı ve basma ile neşri fikrin söz ile neşrinden daha ağır bulmaktadır. Çünkü yazı kasdı daha bariz gösterir; çünkü yazı ile söylemek daha ziyade düşünerekten söylemektir. Yazı ile ifade daha ziyade kabili neşirdir ve yazıda neşir müstakir ve sabittir; binaenaleyh daha ziyade bir tehlike arzeyler.

Gerek Avrupada, «gazete»lerin ilk zamanı zuhuru olan 17 nci asrın başındanberi [1] gerekse bizde [2] takvimi vakayıın zamanı neşri olan

[1] Hakikî gazete 17 nci asrın başlangıcında çıkmağa başlamıştır. O zamanlar Venedik her taraftan sürülen hürriyetin ilticagâhı bulunuyordu; binaenaleyh gazeteler de orada inkişaf eyledi. Gazete diye Venediğin ufak bir parasına (sikkesine) ıtlak olunurdu.

[2] Ermenice intişar etmiş olan Ceridei Şarkiye gazetesinin sahibi Paris hukuk takültesinden doktor Civelekyan beyin mülga Türk matbuat kanununa dair mehazi olan Fransız matbuat kanunu ile mukayeseli olarak yazmış olduşu çok kıymetli eserinde gazeteciliğin Türkiyede tesisi hakkında şu malûmatı vermektedir: «Türkiyede ilk gazeteciliğin tecrübeleri İkinci Mahmut zamanında başlar. 1795 tarihinde Üçüncü Selim devrinde Fransız cumhuriyetinin fevkalâde elçisi *Verninhac* kısa bir zaman Fransızca bir nevi ufak bir gazete çıkartmıştır Gazete sefarethanede basılırdı. Bundan başka Napoleonun Rusya seferi esnasında «büyük ordu» nun tebligleri aynı sefarethane tarafından dağıtılırdı. Fakat hakikî siyasî bir gazete ilk defa İzmirde 1825 tarihinde *Alexandre Blacque* bey isminde bir Fransız tarafından

1832 (Cemaziyülevvel 1247) den yahut Fransız fevkalâde elçisi Verninhac ın üçüncü Selim devrinde 1795 tarihinde Fransızca olarak neşrettiği bir nevi küçük gazetenin çıkmağa başladığı zamandanberi gazetecilerin vilâyeti âmme tarafından nüfuz ve salâhiyetin hakikî bir sui istimali ile maruz bırakıldıkları sıkıntı ve işkencelerin plânçosunu yapmak oldukca müşküldür. Gazeteler hükûmetlerde meşrutî usullerin teessüse başlamasile milletlerin siyasî ananelerine göre değişen nisbî bir hürriyete mazhar olmuşlardır. Hemen her memlekette bir matbuat kanunu vardır. Hali hazırda matbuat kanunlarına hemen hepsi de «matbuat hürdür, fakat mesuldür» esasına istinat eyler.

***

Teşkilâtı esasiye kanunumuzda maddesinde yazı yazmak hürriyetini yazı yazanın mesuliyetine iptina ettiriyor.

Teşkilâtı esasiye kanunumuzun ifade eylediği bu prensipler hukuku beşer beyannamesinde ve Fransız büyük ihtilâlinin vücut verdiği teşkilâtı esasiye kanunlarında zikredilmiş olan prensiplerin tekrarından başka bir şey değildir. Bu prensipleri ilham eylemiş olan Sieges raporunda şöyle yazmıştı: «Eğer kanunun, vatandaşların hürriyetini müda a eylemesi isteniyorsa o hürriyete vaki olabilecek taaddileri tenkil eyleyebilmesi icap eder. Demek ki kanun, insanların tabiatile serbest olan fiillerinin varabileceği inhita noktasını işaret eylemesi, tecavüzü aharın haklarına zarar verebilecek olan hudutlar göstermesi lâzımdır. Kanun o noktaya işaretler koymalıdır, setler çekmelidir, o noktaya geçmeği meneylemelidir ve itaatsizliğe cesaret

---

çıkartılmıştır. (D'Aubignosc — La Tuguie Nouvelle: ikinci cilt) gazetenin ilk ismi Spectateur de l'orient idi. Ondan sonra gazete Courrier de Smyrne, daha sonra da Journal de Smyrne isimlerini almıştır. İkinci Mahmut 1831 tarihinde Blacque Beyi İstanbulda resmî bir gazete çıkartmağa memur etmişti. Resmî gazetenin ismi Moniteur Ottoman idi. Gazete Fransız resmî gazetesi olan Moniteur officiel de la France'a müşabih olmak üzere Fransızca intişar eylerdi.

1832 tarihinde (1 cemaziyülevvel 1247) İstanbulda Türkce intişar eden Takvimi vekayi gazetesi tesis edildi. Takvtmi vekayi Moniteur Ottomon gazetesinin resmî kısmının Türkce tercümesinden başka bir şey değildi.

İkinci Mahmut zamanında iki gazete daha tesis edilmiştir. Birini Toscane ceneral konsülü olan Bargisgli 1838 tarihinde tesis eylemişti; ismi Echo de l' Orient idi. Diğeri de Edwards tarafından tesis edilen L' İmpartial de Smyrne idi.

688

edebilecek cür'etkârları cezalandırmalıdır. Kanunun kendisine has vazifeleri bunlardan ibarettir. Matbuat hürriyetinin de bütün hürriyetler gibi kanunî hudutları olmalıdır.»

Fakat «Matbuat mesul olmak şartile hürdür» demek bütün meselelerin halline kâfi gelemez. Matbuat kanunu en zıt menfaatleri telif ile mükkellef olduğu gibi serbestî ile başı boşluk arasındaki veya Fazıl Ahmet beyin tabiri veçhile «Matbuat serbestisi ile Matbuat sermestisi» arasındaki haddı fasılı da en büyük bir vuzuh ile ayırt etmeğe mecburdur. Matbuat meşhur Yunan hâkimi Esope'ın dili gibi en iyi ve en fena bir şey olabilir. Başvekil İsmet paşa Matbuatı bombaya teşbih etmişlerdir. Bomba öyle bir silâhdır ki kendisine tevcih edileni öldürdüğü gibi kullananı da öldürebilir. Matbuat şiddetli hücumlarile büyük fikir ceryanları yaratabilir ve içtimaî inkılâplar husule getirebilir. Mücrim sükûtu ile de efkârı umumiyeyi cehalette ve hatada bırakabilir. Efrada karşı müthiş bir aleti iftira ve hakaret olabileceği gibi şantaj vasitası da olabilir.

Matbuatın kudreti bugün çok büyüktür. Avrupada, — devlet kuvvetlerinin teşri, icra ve kaza diye üçe ayrılmış olmasına nazaren — Matbuat çoktanberi dördüncü kuvvet olarak görülmektedir. Mösyö Esmein hukuku esasiyesinde «Matbuat gerçi taazuv etmemiştir, fakat bundan dolayı kudretine de bir eksiklik gelmemiştir» diyor. Fransız gazetesi olan Matin gazetesinin Başmuharriri bulunan ve «Türkiyenin yatağının başı ucunda» ismile balkan harplerindeki hezimetimize dair yazdığı eserle memleketimizde tanınmış olan Stephane Lauzanne Matbuata dair yazdığı bir esere onun kuvvet ve kudretini ifade edecek bir tabir olmak üzere «Şevketmeap Matbuat» ismini vermiştir. Matbuatın kuvvet ve kudretinin büyüklüğü nisbetinde ifratlarının tenkil edilmesi zaruret teşkil eder. Matbuatın lâzım olan hürriyetini zarurî olan tenkil ile telif edebilmek, hürriyeti mahvetmeksizin tenkili temin edebilmek bütün Matbuat kanunlarının hallini derühte eyledikleri müşkil bir iştir.

Türk Matbuat kanunu bu meseleyi halledebilmiş, bu müşkülü yenebilmiş midir? Bu suale cevap vermek isteyeceklerden yegâne ricam kanunu tedkik ederlerken gözlerinin önüne ideal bir matbuat getirmesinler. Bu kanun ile sui istimaller gene mani olunmak istenilmiş olan kanundan evvel memleketimizde çıkmış, isimleri malûm veya meçhul bütün gazeteleri göz önünde bulundursunlar. Filhakika hiç bir memleket kendi matbuat kanunundan memnun olmamıştır, fakat her memlekette de matbuat kanununun tenkidinde ayni hata irtikâp edilmiştir: Tedkik ve tenkit edilen matbuat kanununun taallûk eylediği matbuat olduğu gibi nazara alınamamıştır; olması lâzim geldiği şekilde — yani ideal şeklinde — nazara alınmıştır. Türk Matbuat kanunu da her hukukî

689

mevzua gibi Türk cemiyetinin şeraiti vücudiyesinin icap ettirdiği münasebatı zaruriyenin ifadesidir; binaenaleyh nisbîdir; yani şeraiti içtimaiyemizle, adât ve tebayiimizle ve siyasî zaruretlerimizle bağlıdır.

Neşredilmiş, hatta izhar ve ifade edilmiş bir fikrin bizatihi ehemmiyeti vardır ve ekseriya da yapacağımız şeyler üzerinde müessirdir. Eğer fikir bir suç teşkil ediyorsa bu suçun hudut ve şumulünü tayin etmeğe imkân yoktur; suçlu bir fikir, içinde karanlıklar ve yıldırımlar taşıyan bir buluta benzer; tepemizin üzerinde dolaşan ve uçan bu karanlık bulutlar nerede duracak ve nerede boşanacaktır? Bunu kim tayin edebilir? Mütemadî bir çarpışma yerinden başka bir şey olmıyan bu cihanda neşredilmiş bir fikir, şuursuz ve gayri mes'ul bir halde ve tesadüflere bağlı bir tarzda fikirleri yolundan azdırarak, kalpleri şımartarak, fena ihtirasları besliyerek, binlerce cinayetler yaratarak, binlerce facialar ve yıkılışlar vücude getirerek yoluna devam eder. Mücrim bir fikrin tenkil edilmesi, vücude getireceği felâketlerin ölçülememesinden dolayı istenmektedir.

Ortaya bir fikir atan kimsenin o fikrin neticeleri ile mütesanit olamıyacağı iddiası bir veçhile doğru olamaz. Tatbiki cürüm teşkil edecek fikirlerin neşrinin hürriyet namına caiz olacağı ve binaenaleyh neşredilmiş fikrin serbest ve cürüm teşkil edecek olan tatbikının memnu kılınması nazariyesi müdafaası mümkün olmıyan bir içtihattır. Hırsızlık ve adam öldürmek fiilleri suç oldukça fennin en son terakkiyatına göre kapı ve baca kırmak ve adam öldürmek usullerinin serbestçe neşrine müsaade etmek kadar garabet olamaz. Hakaret bir suç olarak kaldıkça efradın şeref ve haysiyetini ayaklar altında çiğnetmek kadar hata olamaz.

Yukarıda da arzeylediğimiz gibi cemiyetin muhafazası ve emniyeti endişesini fikrin hak ve salâhiyetleri ile telif eylemek kadar müşkül bir şey yoktur. Vahşi Enkizisyon usulü ile meşru olan manevî vesayet arasında bir arpa boyu bile mesafe yoktur; arada, eni ve boyu olmıyan bir mesaha arzetmeyen hendesî bir nokta vardır. Hatta sırfen fikir cürmü olan cürümler ile (d'elits d'opinion) diğer cürümler arasındaki fark pek incedir. Bütün cezacılar, vazıı kanunun cezalandırılması icap eden suçları tayin edecek farikaları, mantıkî hukuku âdiye noktai nazarından tesbit ve tasrih etmekteki müşkülâtı kabul eylemekte müttehittirler. Suçların ve cezaların tayini keyfiyetinin hususî ve umumî hukuku tabiiyeye ait ve tarzı halleri zamana, ahlâk ve tabayie, itikadatı diniyeye ve diğer sebeplere nazaran değişen mes'elelerden bulunduğu inkâr kabul etmez. Çünkü şu veya bu fiili suç olarak kabul edip etmemek hususu daima kuvvetle münakaşa edilebilir. Bahusus fikir cürümlerinde...

Fikrin fiil üzerindeki tesiri nasıl inkâr edilebilir? Meşhur İngiliz feylesofu Hobbes, Olbah, J. - J. Rousseau, Diderot, Helvetius, doktor

ve feylesof La Mettrie gibi bir çok büyük kafalar, Lombrozo gibi büyük bir cezacı fikrin muzır olabileceğini kabul eylemezler. Meselâ Olbah der ki «insan diğer insanlara fikirlerini, hatta tecrübeye ve hissi selime aşikâr bir tarzda muhalif ve zıt olan prensibleri ihtiva eden fikirlerini arz ve teklif eylemekle o insanlara hiç bir fenalık yapamaz. Bir kitabın bize bugün, baba katilliğinin meşru, hırsızlığın mübah olduğunu, zinanın asla bir cürüm olmadığını söylemesinden ne çıkabilir?» Lombrozo da, isimlerini yukarıda saydığım diğer edip, felesof ve doktorlar gibi fikrin, cereyan eyliyen hadisat üzerinde müessir olmadığını bildirmek için «doktrinler (ilmî içtihatlar) kitaplarda kalır, hadiseler cereyanlarını takip eder. Bu, heyhat ki çok sabit olmuş bir keyfiyettir.» der.

Proal cürüm ve ceza «Le crime et la peine» adlı eserinde bu iddialara şöyle bir cevap verir: «Yanlış fikir ve nazariyelerin ne kadar çok cürüm ve cinayet tahrik ve tevlit eylemiş olduğunu görmek için tarihe seri bir göz atmak kâfidir. Din muharebeleri esnasında, jezvitlerin «istihdaf edilen gaye kullanılan vasıtaları meşru kılar» diyen sahte ve yanlış düsturları bir çok cinayetlere sebep olmamış mıdır? Holbach'ın Helvetius'un, La Mettrie'nin, Diderot'nun, J. - J. Rousseau'nun safsataları 1793 un, meclisi müessesanının iyi eserlerini tehlikeye düşürmüş olan insanları üzerinde şayanı teessüf ve nefret bir tesir icra etmemiş midir?.. Bu nazariyecilerin Terreur un cinayetleri üzerindeki tesirleri o kadar aşikârdır ki La Harpe nin doğru olarak yaptığı müşahade vechile her nevi safsatanın her nevi cinayete daima ve tamamı tamamına tatbiki mümkün olacağı iddia edilebilir. İlâhî vazifeyi ve mülkiyeti inkâr eden nazariyelerin tehlikelerini müşahade eylemedik mi?.. Nazariyelerin ziyansızlığına inanmış olan feylesoflar ile avukatlar hatalarını itirafa mecbur kalmamışlar mıdır? Jules Favre dememiş midir ki: «Ben daima bu nazariyelerin bir nutuk mevzuu olmak üzere kalacaklarını ve cemiyete zarar vermiyeceklerini zannetmiştim. Aldanmışım.»

Byron demiştir ki: «Kelimeler birer eşyadır. Bir fikrin üstüne şebnem gibi düşen bir katre gibi mürekkep o fikri neşvünema ettirir, bereketleştirir, bu da bilâhare ve yüzlerce belki milyonlarca insanı düşündürür»

Şimdilik içtimalarda, mecmualarda, kitaplarda, gazetelerde insanın arasındaki muhtariyeti reddetmek, iyi ve fenalığı inkâr etmek, cinayetin tabiî bir hadise olduğunu söylemek, cinayetlerin birer mukadder hadise olduğunu iddia etmek çok tehlikelidir. Bunlara La Mettrie gibi «birer masum nazariyedir ve sırf bir merak mevzuudur.» diyemeyiz. Çünkü bu nazariyeleri insanların ef'al ve harekâtını alâkadar etmiyen hendese davalarına benzetmeğe imkân yoktur. Bir âlim iradei cüziyeyi inkâr ile cebriye mezhebini ve mesleğini müdafaa edebilir ve sonra fikir ve itikadının yanlışlığını ispat eden bir mantıksızlıkla iradei cüziyeye inanıyormuş gibi hareket edebilir. Fakat bir

çok kimselerin cebriye mezhep ve mesleğinde ihtiras ve fenalıklarının mazeretini aramağa kalkışacaklarından, vicdanlarını teskin için bu mesleğe malik olacaklarından korkulmaz mı ?

Proal «Cürüm ve ceza» atlı eserinde Poul Bourget in şakirt «Le Disciple» atlı eserinden de bir parçayı nakil ile diyor ki: « Vazife ile ihtiras arasında çırpınan bir kimse ihtirasın mukavemetsiz, vazifenin bir bir serap olduğunu, ef'alimizin, mizaç ve tabiatımızın ecdattan tevarüs eylediğimiz kusurların bir neticei zaruriyesi bulunduğunu ilân ve talim eden bir nazariyeyi ne büyük bir inşirah ile kabul eyler! Cinayetler ile fenalıkların fisyolojik mukadderliğine imanda yani hayatımızın ve hayatın meclası olan uzuvlarımızın bize cinayetler ile fenalıkları mukadder ve mecburî bir tarzda yaptırdıklarına dair itikatta seyyiat ve fenalıkların mazeret ve meşruiyetlerini bulacaklarını anlamak için felsefede mütebahhir olmağa asla lüzum yoktur. Binaenaley bu kadar tehlikeli bir nazariye neşir ve tamim eden bir muharrir ne büyük bir mesuliyet taşıyordur. Eğer bir maznun o muharrire «senin kitabın, senin yazdıkların beni mizacın mukadder bir şey olduğuna, ihtirasın kendisine mukavemet edilemiyen bir kuvvet bulunduğuna inandırdığı için fenalığa mukavemetim kırıldı. Beni sen safsataların ile mahvettin!» derse muharrir ne cevap verebilir? Fenalıklarla cinayetleri, onları mazur göstermek suretile teşci eylemek korkusu ahlâkın ve ceza kanununun temellerini sarsan muharrirlerini titretmemeli midir?»

«İnsan vücudu bahusus bir hep ve bir hiç olan insan dımağı, bu pek eksik bir surette tetkik edilmiş olan insan dımağı vücudumuzdan dağılan vücudumuzun reşrettiği şeylerin, ihtizazların, mevcelerin en şayanı hayret bir kaynağı değil midir? Bir telsiz telgrafın en acayip bir nakıli değil midir? Nihayetsiz bir inkısama uğramış madenlerle yüklü kalan, bir fosfor kaynaması halinde olan dımağ âlemşumul bir tatbika mazhar olan ve aynı zamanda tamamile meçhul bir şey bulunan telsiz telgrafın şayanı hayret birer ahizesi değil midir?»

Herkes felsefede ülûhiyeti münkir, ruha mümin veya maddiyundan olduğunu söyliyebilmelidir. Din sahasında bütün mezheplerin aynı derecede iyi veya aynı derecede kötü olduğunu iddia edebilmelidir. Musevî, İsevî, Muhammedî yahut dinlere lâkayt veya hür düşünceli olduğnnu ifşa edebilmelidir. Hangi ehli sünnet mezhebi yani dinî noktai nazardan en doğrusu telâkki edilen hangi fikir bütün din salikleri tarafından kabul edilmiştir? Hangi bedahet bütün rey ve kanaatleri etrafında toplayabilir?

Milâdın 55 nci senesinde doğmuş ve 120 nci senesinde ölmüş olan Lâtin müverrih Taciti hıristiyanlığı «nevi beşerin düşmanı bir mezhep» olmak üzere tavsif eylemişti. 3 asır süren bir cidalden sonra putperestliğe «veseniyet»e galebe çalmış olan hıristiyanlık itizali alev-

lerle yakmak ve kül etmek istedi ve diri diri yanmalara ve yakmalara rağmen lüter (Luther) in hıristiyanlıkta yaptığı ıslâhatlar vücut buldu. Fransada Sain Barthelemy katliamı protestanlığı imha edemedi. Sultan Selimin şiddeti şiîliği yok edemedi. Yemen seferleri Zeydiye mezhebini ortadan kaldıramadı. Müsevîler, Avrupanın her yerinde Ghetto ismi verilmiş ve ikametlerine tahsis edilmiş olan mahallelerden çıkmağa ve hatta hükûmmet başına geçmeğe muvaffak oldu. [1]

Doktrin sahasında her türlü tenkit, acı veya müstehzi tenkit hatta tahkır edici bir tenkit serbest olmalıdır. Sırf tefekkür sahasına ait olan şeyler insan adaletinin elinin altına girememelidir. Fakat yukarıda da arzettiğimiz veçhile neşredilen bir fikrin muhakkak bir tesiri olduğundan bazı fikirlerin neşir ve tamimi menedilmiştir. Matbuat kanunumuz inkılâp ve cumhuriyetin haklarını korumak için 40 ncı maddesinde «Padişahlık ve hılâfetçilik yolunda» neşriyatı menediyor; teşkilâtı esasiyenin prensiplerini korumak için de gene 40 ncı maddesinde «komünistlik ve anarşistliğe tahrik eden» neşriyata müsaade etmiyor. Komünistliğe ait olan neşriyatın memnuiyeti mülkiyet aleyhinde yazı yazmayı da meneder mi? Bu suale 40 ncı maddenin şerhinde cevap vereceğiz. Her halde matbuat kanunu aileyi de masun bulundurmak istiyor ve 41 nci maddesinde «aile mevcudiyetini ve aile korumak esasını sarsacak» mahiyette her türlü neşriyatı yasak ediyor ve ırkın âtisini korumak için de «kadınlığın ana olmak hususundaki fikri temayülünü zayıflatacak mahiyette» ki neşriyatı menediyor.

Matbuat kanunu dinî ahlâkın muhafızlığını yapmıyorsa da ahlâkı umumiyeyi himayesi altına almaktadır.

Ahlâk ve tabayi iki türlü tetkika esas olabilir: Birincisi insanların âdet ve yaşayış tarzlarını hiçbir gaye ve emel istihraç etmek kastî olmaksızın, tıpkı hayvanların âdet ve yaşayış tarzlarını tetkik eder gibi tetkik etmektir. Bu takdirde yapılan iş bir ressamlıktan ibaret kalır. İkinci tetkik tarzı ahlâk ve âdata hüsnü ahlâk diyebilmek, iyidir diyebilmek için ahlâkın kendisine intibak eylemesi, uyması lâzım gelen kaide ve zabıtaları mantıkan tayin etmekten ibarettir. Halbuki ahlâkın zabıta ve kaidelerini tayin etmek fiile vücut veren iradenin zabıta ve kaidesini tayin etmek demektir, yani iradenin istihdaf edeceği gayeyi tayin etmektir, o gayede iyiden nâmusluluktan başka bir şey değildir. Filhakika ahlâk; âdat ve tabayiin, efali beşeriyenin, iyilik ve na-

[1] Serbestîi edyan insana taşıdığı dini ifşa ve izhar etmek o dini neşir ve müdafa eylemek ve binaenaleyh muhasım dinleri tenkit etmek hakkını verirsede saliklerine, hemdin olmadığı insana taarruz etmek ve onları kasten izrar eylemek salâhiyet ve kudretini de verebileceği iddi olunamaz.

musluluğun, vazife ve vazifelerin ilmidir. Malûm olduğu üzere ahlâk iki büyük kısma ayrılır: Birincisi nazarî ahlâktır ki vazifeden, mahiyetinden, şartlarından bahistir. İkincisi amelî ahlâktır ki bize vazifelerimizi öğretir.

Lauvent beynelmilel hukuku medeniyesinde (sekizinci cilt, numara 108) «ahlâkı umumiye müteallik kanunların daima «ayni» telâkki edildiğini» söyler. Fouillée de kanunların tesirine tamir edici bir tesir demekte haklıdır. «Bir cemiyetin ahlâkı tevsi ve takviye etmekte haklı olduğu bedihîdir. Çünkü bu, cemiyet için hayatî menfaattır, binaenaleyh cemiyetin ahlâkı tevsi ve takviye etmekteki hakkına karşı hiç bir kimse hiç bir mukabil hak dermiyan edemez... Dinlerin hasımları vardır, fakat ahlâkın hiç bir düşmanı yoktur ve ahlâk prensipine muarezede bulunan hiç bir hukukşinas yoktur.» Her insan mutlaka bir şeyin mevcut olması ve mutlaka bir şeyin yapılması kanaatındadır. Vazife hissinin esrarengiz ve mukaddes mahiyeti bu kanaatta mündemiçtir. Bütün kanunu medenîler ahlâka (adaba) mugayir akitleri iptal eder, borçlar kanunumuzda 20 nci maddesinde «bir akdin mevzuu... Ahlâka (adaba) mugayir olursa o akit batıldır.» Der. Ahlâk tabirine burada çok geniş bir mana vermek lâzımdır. Eski Roma hukukşinasları şefkat, şeref ve hicabı rencide eden şeyleri hassaten ahlâka tabiaten mugayir addederlerdi. Roma hukukşinasları bilfarz düşman elinde esir bulunan babanın fidyeyi necatını vermemek şartını, ana ve babasına nafaka vermekten feragat şartını ahlâha mugayir addederdi. Zamanımız hukukşinasları metreslik, igfal, fuhüş, umumhane kiralamak veya devretmek meselelerini kolaylıkla hallediyorlar. Evlenmek veya evlenmemek şartlarının muteber olup olmadığını, velâyeti altında bulunan bir kimseyi evlendirmemek veya tekrar evlenmek şartının sahih olup olmadığını da mahkemeler tayin etmiştir, Mahkemeler filân ırk veya filân dine mensup bir kimse ile evlenebilmek yahut kendisinden bir çocuğu olduğu kimse ile evlenebilmek şartı hakkında da hükmünü vermiştir. Muayyen bir mahalde oturmak veya muayyen bir kimse ile oturmak; muayyen bir mesleğe sülûk etmek, yahut hiç bir meslek ve sanata sülûk etmemek, namuslu bir kız olarak kalmak, muayyen bir dini muhafaza etmek gibi ilh... Şartlarda davaların mevzuunu teşkil etmiştir. Mahkemeler bu gibi şartları iptal eylemekle, lagv talâkkı eylemekle cemiyetin kanunî esaslarına hürmet ve muraatı temin ediyorlar. Bir ahlâkcı gibi hareket ediyorlar. Malûmdurki medenî borçlar alacaklıya dava hakkı verir. Tabiî borçlar «obligations naturelles» ismi verilmekte olan nakız tamam olmıyan medenî borçlarda ise alacaklıya tabiî icra yollarına müracaat edebilmek hakkı verilmemiştir. bununla beraber tabiî borçlar alacaklıya istirdat talebini reddedebilecek bir def temin eder (borçlar kanunu

madde 62, 2 nci cümle). Borçlar kauunumuz ahlâkî bir vazifeyi ifa için verilen şeyin geri alınmayacağını söylemekle vicdanının tahmil ettiği şeref ve rikkati icap ettirdiği borçları yahut kan rabıtalarının, evlât şefkatinin, vade sedakatin, minnet ve şükran hislerinin tahmil eylediği borçları tabiî borçlar olarak telâkki eylediğini ihsas etmiş oluyor. Verilen şeyin ahlâkî bir vazifeyi ifa için verilüp verilmemiş olduğu taktirde hâkimler mutlak bir kudreti haizdirler.

Filhakika Alman feylesofu Leibnitz in dediği gibi hak ahlâkî bir kudretten, vazife de ahlâkî bir mecburiyetten başka bir şey değildir. Ahlâk her şeyi idare ettiği içindir ki vazıı kanun ahlâkla meşgul olmağa mecburdur. Kanunu ceza ahlâkın tatbikinden başka bir şey midir? Bununla beraber Bentham ın cezaî kanunları dairesinin merkezi ile ahlâk dairesinin merkezi aynı değildir diyen sözü de doğrudur ve hatırdan çıkartılmamalıdır. Ahlâkı umumiyeye taaddi cürmü çok lâstikli bir cürümdür, çok müphem bir cürümdür. Meselâ kız kaçırmak, kızlığı bozmak, fuhşa teşvik etmek gibi doğrudan doğruya âdet ve tabayie karşı, ahlâka mugayir olarak irtikâp edilen suç ile müstehcenlik gibi âdaba mugayir suç arasında Ceza Kanununda «âdabı umumiye aleyhinde» ünvanı müştereki altında toplanmış olmalarına rağmen bir fark vardır.

Gerçi bazı feylesof, edip ve san'atkârlar sözün, yazının âdabı umumiye üzerinde doğrudan doğruya bir tesiri olmadığını iddia ederler. Onların iddiasınca söz ve yazı ancak mevcut ahlâkın mücellasıdır, aynasıdır. yoksa ahlâktaki fesadın mesulü değildir. Bu iddia doğru bir iddia değildir. Şüphesizki adap ve ahlâk tabiî ve fizik sebeplerden tevellüt eder fakat edebiyat sanat ve matbuat âdap ve ahlâka bir biçim (şekil) verir ve tagyir eyler. Eğer edebiyat, sanat ve matbuat tarafından ahlâka verilen istikamet iyi ise kanunlara lüzum kalmaz, yok fena ise kanunlar zarurî olur ve tatbikında çok hırçın davranır.

Matbuatı yaratan cemiyet midir yoksa cemiyete bir piçim veren matbuat mıdır? sualine ise cevap vermek pek kolaydır. Hakikat şudurki cemiyet ile matbuat bu iki kuvvet birbirinin üzerinde mütekabilen müessirdir. Büyük devlet adamları bunu çok iyi anlarlar. Matbuat millî bir kuvvet olmalıdır; ordu gibi, diplomasi gibi, kredi gibi millî bir kuvvet olmalıdı. Matbuatın millî bir kuvvet olduğu anlaşıldığı gibi matbuat kelimenin manayı hakikîsile bir devlet kuvveti olur. Matbuat bazıları için de bir dahilî harp bombasıdır. Hükûmet ile matbuatın münasebeti kadar nazik hiçbir şey yoktur. Matbuat efkârı umumiyenin ona izafe ettiği kuvveti haiz değildir. Fakat neşrettiği yanlış haberler büyük bir maharetle ortaya attığı iftiralar hükûmetleri iyice sarsar. Bu itibarla hükûmetler matbuat ile uyuşmak mecburiyetindedir. Bunun için de para vermek kâfi gelmez.

Çünkü para faidesiz gazeteler için faidelidir. (hükûmetin esbabı mucibe lâyıhasına üçüncü cümleye bakınız) Bir cemiyet daima lâyık oldu-

695

ğu matbuata maliktir düsturuna Fouillée Fransız Maarif nazırının 1886 da vaki beyanatını zikrile cevap vermiştir. Marrülârz beyanata nazaren her gün mekteplerin kapısı önünde 30 bin ahlâksız gazete tevzi olunmaktadır. Zikudret feylesof «çocuklarımızın bu gazetelere lâyık oldukları iddia mı edilecektir? yoksa bu şayanı nefret ticaretin mesuliyeti kazanç kastile bu menhus ticareti yapanlara tahmil edilmeyüpte talebelerimize veya onların ana babalarına mı yükletilecektir?» sualini irat eylemektedir. Demek ki matbuatta hudutsuz bir serbesti tezi kabili mudafaa değildir; binaenaleyh:

Madde 1 — Matbuat hürriyeti ve matbu eserler neşri bu kanunda yazılı hükümlere bağlıdır. Bu kanunun hükümleri gerek matbaa gerek başka türlü mihanikî ve kimevî vasıtalarla veya el ile çoğaltılarak neşredilen yazı, resim güfteli güftetesiz musiki eserleri ve gramofon plâkları gibi eserlere şamildir, bu kanunda bu gibi eserlere matbua denilir. Sinamatoğrafa mütaalik hususlar bu kanuna tâbi değildir.

Fik. 1 Matbuat Hürriyeti

Matbuat rejimi üç muhtelif asla istinat ettirilebilir:

1 — Mutlak ve hudutsuz bir hürriyet.

2 — Hürriyetsizlik rejimi.

3 — Nisbî bir hürriyet, yani mesuliyet rejimi.

a) Matbuatta hürriyeti mutlaka taraftarı olanlar hürriyet ile hürriyetin müfrit bir şekli olan başı boşluk arasında bir hattı mutavassıtın bulunamıyacağını iddia ederler. Fransız muharrir ve siyasiyonundan A. de Tocqueville daha ileri gider ve der ki: «Matbuat meselelerinde esaret ile başı boşluk arasında bir hattı mutavassıt muhakkak ki yoktur. Matbuat hürriyetinin paha biçilemiyen iyiliklerini iktitaf edebilmek için tevlit eylediği gayrikabili izale elemlerine inkiyat eylemeği bilmek lâzımdır. Garametinden kaçup ganimetine mazhar olmağı, mazarratını bertaraf edip menfaatını elde etmeği istemek ekseriya hasta milletlerin kendilerini avutmak için tevessül eyledikleri hayal ve seraplardan birine koyulmaktan başka bir şey değildir..»

Matbuatta bürriyeti mutlaka taraftarı olanlar için hakimane bir tarzda tahdit edilmiş bir hürriyet bir efsaneden ibarettir. Matbuat meselelerinde hürriyet sui istimalden, azamî nisbette suiistimalden başka bir şey değildir; matbuatta müfrit bir sui istimal hürriyetin ta kendisidir.

De Trocqueville «La Democratie en Amerique» adlı eserinde Ame-

rika Cemahiri Müttehidesine gelir gelmez eline geçen ilk gazetenin Reisi Cumhur Jackson hakkında çok hakaretâmiz bir makaleyi ihtiva eylediğini görmüş olduğunu anlatıyor. Bu makaleyi okuyanların gösterdikleri o mükemmel sükûnet ve sekineti görerek ve muharririnin hiç bir ceza tahdidi altında bulunmadığını öğrenerek bir demokrasyada matbuatın işliyebilmesi için içinde bulunması iktiza eden şeraiti tetkika koyuluyor ve diyor ki: «Eğer birisi çıkıpta bana fikrin mutlak bir istiklâli ile tam bir esareti arasında tutunabileceğimi ümit eylediğim bir mutavassıt vaziyet gösterebilir ise belki o vaziyette tutunurum. Fakat bu mutavassıt vaziyeti kim keşfedecektir? Matbuatın başı boşluğundan bahsediyorsunuz ve bir nizam ve intizama doğru gidiyorsunuz: Yaptığınız nedir? Müharrirleri Jüriye tevdi eylemek değil mi? Jüriler de onları beraat ettiriyor ve böylece münferit bir adamın fikri olan şey memleketin fikir ve kanaatı oluyor. Demek ya çok yahutta çok az bir şey yapmış oldunuz; daha ilerlemek lâzımdır. Bunun için de muharrirleri Jürisiz mahkemelerin önüne sevkediyorsunuz fakat hâkimler mahkûm etmeden evvel dinlemek mecburiyetindedirler, binaenaleyh bir kitapta yazmaktan korkulan şeyler müdafaada korkusuzca söyleniyor... âzamî bir istiklâlden âzamî bir esarete gitmiş ve bu uzun yolda tek tutunabilecek bir nokta olmaksızın gitmiş oluyorsunuz.»

De Tracqueville in marülârz fikrine göre cellât kemendi ile başı boşluk arasında bir hattı mutavassıt yoktur. Matbuat meselelerinde ya esareti mutlakaya, ya hürriyeti mulakaya düşülür.

Matbuatın mutlak hürriyeti davasının en kudretli müdafii 19 ncu asrın en büyük gazetecilerinden biri olan Emile De Girardin dir. 1881 tarihli ve elân mer'i olan Franız matbuat kanunu encümeni riyasetinde bulunmuş ve La Presse gazetesini tesis etmiş olan E. De Girardin matbuatın cezadan tam ve mutlak bir tarzda muafiyeti temin eylemek ve matbuatı her türlü maniî ve tenkilî kayit ve tedbirlerden kurtarmak istiyordu.

Matbuatın aczi «L' İmpuissance de la presse» ismi altında yazdığı eserde «matbuat fenalık işliyemez, fenalık yapamaz» tezini müdafaa ederek diyor ki:«Bir gazete hata işliyebilir, mübalegaya düşebilir. Fakat hiç bir zaman hiyanet ve cürüm işliyemez.» Başka yerinde de «gazete efkârı umumiyeyi yaratmaz bilâkis efkârı umumiyenin tesirine tabi kalır. Bir gazete muayyen bir zamanda âmili müesser olabilmiş ise bu muvaffakiyeti kudretli olmasından ileri gelmez. Belki efradı milletin kendisile hemfikir olmasından husule gelir. E. de Girardin daha eserinin ilk satırlarında matbuatın aczini tebarüz ettirmek için diyor ki: «Çalışkan gazeteci hayatımın, bütün ömrümün eseri bu aczin gayri kabili ret bir şahadetidir,» muazzam bir delilidir.....

1836 Tarihinden 1879 a kadar 43 sene geçmiştir. Bu uzun müddet

697

esnasında ileri sürdüğüm fikirlerden hangisi bugün artık tükenmiş olan münakaşa sahasından yapılmış vücuda getirilmiş icraat sahasına intikal eylemiştir?... Eğer matbuatta, dost ve düşmanlarının ona izafe eylediği kuvvet bulunsaydı o kuvveti, kudreti ile isbat eylerdi: Hür olurdu. Hür müdür? Hayır; demek ki âcizdir..»

de Giardin matbuat kanunundaki tenkilî tedbirler ve cezalar aleyhinde bulunurken diyordu ki:«... Cezasız bir matbuat hür bir matbuat demek değildir. Müsamaha edilmiş matbuat demektir. Hâkimi keyfilik, cehalet ve salâhiyetsizlik olan matbuat demektir. Nasıl ki keyfilik, cehalet ve salâhiyetsizlik asırlarca sihir ve itizalin alemşumul ve mutlak hâkimleri olmuştur; nasıl ki barbar memleketlerde hâkim olmakta devam ediyorlar...» Bunlar zamanımızda bir müdafii bulunamıyacak nazariyelerdir. Çünkü bir takım suçların matbuat serbestîsi namına cezasız kalmasını intaç eyliyecek ve o zaman ortada hüriyet bulunamıyacaktır.

De Girardin diyodu ki « Ret ve cerheylemek mümkün iken ne için tenkil eylemeli? Bir ceryanın sürüklemekte olduğu siyasî rejimler gazeteler tarafından sürüklenmekte olduklarını zannediyorlar. Çocuklar da, içinde olarak gezinti yaptıklari arabalar hareket ettiği zaman ağaçlar yürüyor zannederler... Matbuat bedmestlerinin iftiralarına istihzar ile mukabele etmek ve daima hakikatla beraber bulunmak kâfi gelir. Çünkü fenalık edebilmek kudreti yalnız - eğer sizinle muaraza halinde ise - hakikatta mevcuttur.»

Bu fikirlere Jules Simon şu fikri ilâve ediyordu: «Eğer hürriyeti anlamak ve tatbik etmek istiyorsanız hakarete karşı vilâyeti ammeyi elinde tutanlar tarafından müdafaa edilmek hakkını kaldırmanız lâzımdır. Hatta memurun tahkir edilmeğe ve dostları ile istikameti tarafından müdafaa edilmeğe hakkı olduhunu memnuniyetle söyliyeceğim, fakat memurun kanunun kuvveti tarafından müdafaa edilmeğe hakkı yoktur. Ben uzun zamandanberi gazeteciyim. Matbuat kanunlarını tecrübe ederek öğrendim ve zannederim ki iki rejim arasında bir tercih yapmak zarureti vardır: Mutlak bir esaret ya tam bir azat! bunun ne biri ne diğeri iyidir. Fakat bu iki rejim arasındaki mutavrssıt rejimlerin hepsi de hürriyetin bütün tehlikelerini ve esaretin hicabını taşır.»

Eugene Pelletan da ayan meclisinde raporunda diyordu ki: «Bir zekâ diğer bir zekâya hitap edince ona fikrini zorla kabul ettirtiyor mu? Hayır! arz ve tekliften başka bir şey yapmıyor; insan fikri kabul veya reddetmekte daima serbesttir. Söylemek ve ikna etmek ayrı ayrı şeylerdir. Söyliyen adam dinlerieni ikna etmemiş ise ne için cezalandırıyorsunuz? ikna eylemiş ise muhatabın o fikre iltihakı hakikata bir karine ve emare teşkil eylemez mi? bu mefruz hakikat bir hata olabilir, bu takdirde kim fikri beşerin dımağında zabitalık vazifesini deruhte

698

edebilecektir?.. Efkârı hususiye hakkında tek bir mahkeme mümkündür, o mahkemede halkın hisselimidir.»

b) . — Bugün artık matbuatın esareti fikrini kabul edecek bir sisteteme taraftar kimse bulunamaz. Herkes Chateaubriand ın matbuat için temenni ettiği şiddetli bir kanun, vazifesinden sui niyet veya menfaat saikasile vaki itiraflara, harap etmekle yapacağı iftiralara müfteriyi alçaltmakla mukabele edecek isyankâr yazıları hapis, nefi ve bazen ölüm ile cezalandıracak şiddetli bir kanun taraftarı olamaz. Şüphesiz ki kimse, gazateci de elinde tuttuğu alet ianesile insan hürriyetinin ve insanın kanunî bir tarzda kazandığı hakların esasına, rüknüne taarruz edebilmek imtiyazını haiz bulunduğunu iddia edemez. Bununla beraber hakikî bir Lese majeste (Zatı haşmet ve şevkete, şevketpenahe taaddi) kanunu istarına dr cevaz verilemez.

C) — Montaskiyonun taksimi kuva nazariyesi Avrupada elân cari olmasına ve devlet kuvveti teşri, kaza ve icra olmak üzere üçe ayrılmış bulunmasına binaen matbuata dördüncü kuvvet diyorlar. Bizde matbuatı devlette dördüncü kuvvet olarak kabul edelim. Diğer kuvvetler kendilerine ait sahada kalmağı bildikleri halde matbuat neden kendi sahası ve kabı içinde kalmıyacaktır. Binaenaleyh matbuat sahasının, tecavüzler sui istimal ve zulüm teşkil edecek olan hududu tayin edilmeli, selâbet ve metanetle o hudut muhafaza olunmalıdır. Matbuatta çalışanlar efkâri umumiye üzerinde müessir olduklarını iddia eyledikleri nisbette bir enerji ile o hududa riayet ettirilmelidir.

Matpuatın, efkârı ifade etmek serbestisini ifade ve temsil eylemesi itibarile mukaddes ve gayri mes'ul tutulması lâzım geleceği iddiası felsefei hukuk noktai nazarından bir veçhile kabili müdafaa değildir. Çünkü böyle bir iddia, bir insan cemiyete taarruz etmek için dört kişinin başına geçerse sui kast töhmetile tecrim edilir. Fakat birkaç bin karie veya abonenin başına geçerse cemiyetin ona bir şey söylemek hakkı yoktur demiye müncer olur.

Matbuatın mes'uliyeti bir hakikattır ve bir lâzimedir. Çünkü matbuatı kendisine verilmek istenilen hürriyete lâyık kılmak için cezaî ve medenî mes'uliyetini iddia eylemek lâzımdır. Mes'uliyetsiz bir hüriyet tasavvur bile edilemez. Gerek ahlâkiyatta ve gerek şerayide hürriyet yalnız mes'uliyeti intaç eylemz. Hürriyet mes'uliyet bahasına elde edilir ve mesuliyet ile muhafaza edilir. Hürriyet ile mes'uliyet ezdattan, birbirile telifi kabil olmıyan zıtlardan değildir. Herkes mes'ul olduğu için hür bulunuvor. Hakikat böyle iken nasıl olurda yazan hakkında bir gayrı mes'ullük iddia edilebilir? Kanun matbuatı gayrı mes'ul kılmak istese bile matbuat şeref ve haysiyeti namına bunu istememelidir; mes'uliyetsizlik kendisine teklif edilse bile şeref ve haysiyeti namına reddeylemelidir.

699

1849 Kanununun müzakeresinde Thiers diyordı ki: « Fikrimce ve ümit ederim ki beni dinliyenlerin fikrince gayrı mahdut hiçbir hürriyet bulunmadığı muhakkaktır. Hudutsuz hürriyet!. Barbar bir cemiyet demektir. O cemiyette herkesi ezen bir kuvvetli vardır; bu kuvvetli diğerlerinin zararına olarak bir hürriyete maliktir. Bu kuvvetli de kendisini ezecek ve hudutsuz bir hürriyete mazhar olan diğer bir kuvvetli bulur. İnsanlar böylece cemiyetlerin bir şiddet ve zulüm mübadelesi olduğunu görünce herkesin hürriyetine bir had koydular.

Bir şahsın hürriyetini diğer şahsın hürriyeti ile tahdit eylediler... Matbuat meselesinde gayrı mahdut bir hürriyet olabilir mi? Böyle iddiayı müdfaa edebilmek için bir insan kolları ile yaptığı fenalık derecesinde bir fenalığı fikri ile sözü ile yazı ile yapamıyacağını iddia eylemek lâzımgelir. Bir insan hakaret eylediği zaman ona vurulduğu zaman kadar fenalık edilmediği ancak hakir ve kaba cemiyetlerde tasavvur edilebilir ».

Matbuatın hudutsuz serbestisi yani herhangi bir mes'uliyet ve cezaya maruz kalmaksızın her şeyi söyliyebilmek ve yazmak müsaadesi bir Utopie (gayrı mümkün bir hayal) değildir, hiçbir medenî milldtte mevcut olmıyacak bir hamakattir.

Mösyö De Serres de 1819 kanununun münakaşası esnasında «Gazete istimal eden her şahıs, hukuku adiye dairesinde, bu istimalin taallûk edebileceği faaliyetteten dolayı mes'uldür... Matbuatta her faaliyet aleti gibi hukuku adiye sahasına dahildir ve hukuku adiye sahasına girerken kendisine has bir imtiyaz elde edemediği gibi kendisine has olacak bir husumetle de karşılaşmaz. » Demiştir.

Matbuatın mes'uliyeti ahlâk ve kanunun, hak ve kudretlerine malik her insana tahmil eylediği mes'uliyetin eşidir. Hattâ matbuatın mes'uliyeti ferdin mes'uliyetinden daha ziyadedır. Matbuatın mes'uliyeti Forrillee nin tabiri veçhile heyeti içtimaiyeye hitap eden içtimaî ve kollektif (toplanmış, toplu, fikirde bir kolleksiyon fikri ifade eden) bir kuvvetin mes'uliyetidir. Binaenaleyh bir gazeteci yazdıklarından dolayı herhangi bir şahıs kadar eksik ve fazla olmıyarak mes'uldür demek « koca bir şehri katliam ettirten bir zalim bir tek adam öldüren bir katil kadar, eksik ve fazla olmıyarak mes'uldür » demek kadar yanlış olur. Matbuatın mes'uliyeti ile ferdin mes'uliyeti arasında azim bir tefavüt vardır.

Docteur Nordau « Paradoxes psychologipues » adlı eserinde matbuatın hususî mes'uliyeti hakkında bu arzeylediğimiz teze muhalif bir tez tutuyor ve diyor ki: « ... Matbuatın hususî bir mes'uliyeti olduğunu, kanun ve ahlâkın reşit ve kuvvetlerine malik her insana tahmil eylediği mes'uliyetten başka bir mes'uliyeti olduğunu inkâr eylerim. Gazeteci

söylediklerinden ve yaptıklarından her insan kadar eksik ve fazla olmıyarak mes'uldür. Eğer gazeteci iftira ediyorsa kendisini apartımanda oturanlar hakkında dedikodu yapan kapıcı ile bir tutarım. Etrafı eğlendirmek için yalan söylüyorsa kendisine bir ehemmiyet verdirmek veya zeki gözükmek için eşkiya hikâyeleri anlatan efendiye benzetirim. Eğer para almış olduğundan dolayı fena bir iş tavsiye ediyorsa müşterisine yalan olduğunu bilerek mali malûmat veren ve tavsiyede bulunan dolandırıcı simsardan farklı görmem. Gazetecinin fenalıkları takibata mahal verecek kadar vazıh ise gazetecinin mes'uliyeti ceza ile teyit edilir; kanunun pençesine düşemiyecek kadar müphem ise yâni şayanı takbih olacak bir vaziyeti ahlâkiye almış olmasından ibaret ise gazetecinin mes'uliyeti içtimaî bir müeyyide altına konur yâni suçlu — veya suçlu olması lâzım olan — gazeteci namuslu adamların istihzarına uğrar.» Yunan baş vekili mösyö Venizelos 9 Haziran 1931 tarihinde Atina meclisi meb'usanında yeni Yunan matbuat kanununu müdafaa ederken demiştir ki: « Kullandığımız delilleri bize karşı tevcih ederek dediler ki gazeteci her gün gazetesini satın alan karilerinden itimat re'yi almaktadır. Bu söz safsatadan başka bir şey değildir. Eğer ortada yalnız sırf siyasî gazeteler bulunsaydı kari adedini gazetenin efkârı umumiyeyi temsil eylemekte bulunduğunun delili addedebilirdik. Fakat gazeteler çoktanberi siyasî organ olmaktan farig olmuşlardır. Büyük bir müessesei sınaiye olmuşlardır. O derece ki İngiliz amele fırkasının organı (naşiri efkârı) hükûmet fırkasının organı sürümünün azlığı ve kifayetsizliği dolaysile müessesesini fırkanın prensiplerine riayet eylemek şartile bir iş adamına satmıştır; bu vakayı bana mösyö Papanastassiou anlattı, kendisine bundan dolayı müteşekkirim.

Binaenaleyh bir gazetenin efkârı umumiyedeki tesirini o gazeteyi okuyanların adedile ölçmek bir safsatadır. Bizim memleketimizde müstehcen neşriyat ve Yunanlıların şeni iftiraları, şayiaları hakikat diye kabul etmekteki fıtrî zaafları gazetelerin sürümüne çok tesir etmektedir. Her önüne gelenin bir gazete çıkartabileceği ve bir meb'us ekseriya büyük hizmetler ifa eyledikten sonra intihap edilebilen bir me'bus kuvvet ve kudretile söz söyliyebileceğini iddia eylemekte bir safsatadır. Yalnız meb'uslarda masuniyet vardır; intihabat döneği intihabatta top atmış meb'us namzetlerinin masuniyetleri yoktur.

Demek ki meb'usun ancak bir had dahilinde haiz olduğu masuniyeti siz muhalif efendiler! Gazetecilere daha geniş bir tarzda meb'us temin edilen masuniyetten daha tehlikeli bir tarzda temin eylemek istiyorsunuz? Bir adam meb'us intihap edilebilmek için, hukuku medeniye ve siyasiyesinden mahrum edilmemiş ve mahkûm olmamış bulunması dolaysile namuslu bir adam olmak ıztırarındadır, bu zarureti hesaba katmıyorsunuz. Gazeteciler hakkında da hukuku siyasiye ve medeniyelerine malik bulunmak lâzım olmadığını,

701

gazetecinin bir sürgün ve kürek kaçkını olabileceğini, bir gazetede yazı yazabileceğini, her şey hakkında hüküm verebileceğini ve herkese iftira ve hakaret edebileceğini ve kimsenin bundan dolayı bir şikâyete hakkı olamıyacağını iddia eylemek gidi şayanı hayret bir cesaret gösteriyorsunuz. Çünkü diyorsunuzki memleketin menfaatı gazete kürsüsünün mutlak bir masuniyete mazhar olmasını icabettirir.

Muhalif fırka, matbuat kanunu lâyihasının prensiplerini reddeylemekle salim efkârı umumiyenin çoktanberi aleyhine vaziyet almış olduğu bir hali idame ettirmeğe uğraşıyor. En garibi muhalif fırka raporunda hayatı hususiyenın himaya edilmesini bile kabul etmiyordu, fakat nihayet hayatı hususiyeye taarruzun masuniyetten istisna edilmesini kabul eylediler. Lâyihayı müdafaa için İngilterede yapılan şeyleri naklederken muhalif fırkanın matbuat encümeni azasından olan hatibi «İngilizlerde hürriyet hissi bizdeki kadar tekemmül etmemiştir!» cevabile ağzımı kapattı... Fransada bugün Meuse ayanı bulunan gazeteci Humbert dolandırıcılıktan dolayı tevkif edilmiş olan maliyeci Rochette ın mülevves işlerine karışmış olduğunu yazan Matin gazetesi 3000 altın frank para cezasile 50000 altın frank tazminata mahkûm edildikten başka mahkeme müştekiye ilâmı, Matin gazetesi hesabına olarak 50 Paris 100 Vilâyet ve 50 ecnebi memleketler gazetelerinde neşrettirmek hakkını da verdi. Fransızların menafii umumiye ve siyasî adamlarının haysiyeti hakkındaki muhaliflerimize garip gözüken telâkkileri işte böyledir. Zannederim ki Fransızlar da, muhaliflerimize göre dünyanın en ahrar milletlerinden madut değildir. Muhalefet lâyihaya taarrüz etmekle milletin hürriyetini müdafaa eylediğini zannediyor. Ben bu hareketleri ile müdafaa eylemek istedikleri hürriyetin aleyhine çalışmakta olduklarını söylüyorum. Çünkü hürriyet beşeriyetin en kıymettar tecellisi arasında insanın yalnzı tamamiyeti cismiyesi, hayat ve serveti gözükmez, bilhassa şeref ve haysiyeti de vardır. Bu şeref ve haysiyet muhalif fırkanın telâkkisine göre hapishane misafirlerinin masuniyetleri sayesinde mütemadi bir taaddi ve taarruza maruz kalır ise Yunanistanda hakikî bir hürriyet vardır mı dersiniz?...

Belki bana diyeceksiniz ki hakkınızda böyle bir hakaret, böyle bir iftira var iken ne için istifa etmezsin? Ne için nâzırların istifasını kabul etmezsin? Efendiler! Sizlere açık ve resmî bir tarzda soruvorum: böyle bir prensip kabili müdafaa mıdır? Bir gazeteci hatta hapishane kaçkını bir gazeteci bir nazır aleyhine bir iftira veya hakaret savurursa o nazır istifa etmelidir iddiası bir veçhile kabili müdafaa mıdır? İstiyormusunuz ki bu memlekette nazırların iktidar mevkiine milletin, devlet reisinın itimadile çıkmayıp bir hapishane misafiri olabilen bir gazetecinin fikrile, ne diyorum nazıra karşı olan hissiyatile çıkmasını temin edecek bir zulüm ve bir anarşi

tesis etsin? Efendiler size Manchester Guardian gazetesinden bir makale okumak istiyorum. Bu gazetenin gazetecilik âleminde Times gazetesi ile birlikte işgal eylemekte olduğu büyük ve yüksek mevkii bilirsiniz. Malûmunuz olduğu üzere İngilterede muhafazakârlar reisi Baldwin ile iki matbuat lordu olan Lord Beanerbrooke ile Lord Rothermere arasında bir ihtilâf çıkmıştır.

İngiliz matbuatının büyük bir kısmının bu lordların elinde bulunmasından lordlar mensup oldukları fırkaya ve o fırkanın reisi bulunan baş vekil Baldwin e takip edeceği siyaseti imlâ etmek istediler. Böylece ikiye ayrılmış olan muhafazakâr fırkanın her iki parçasının namzetleri Saint—George de yapılan kısmî intihabatta karşılaştılar. Bunun üzerine muhafazakârlara karşı çok sert davranan ve liberal olan Manchester Guardian gazetesi Baldvvin nin müdafaasını alarak şunları yazmıya mecbur kalmıştır: «Baldvvin ile Lord Rothermere arasındaki cidal haddi zatında mühim bir şey değildir. Fakat bu cidali intaç eyliyen siyasî noktai nazarlar hususî bir alâkaya değer. Eğer iş matbuat lordunun baş vekâlet makamını elde etmek arzusundan ibaret olsaydı lorda emeline muvaffak olması hususunda yardım etmemekle beraber hırsına hürmet ederdik. Muazzam bir ilân ve neşir makinesinin yaptığı hizmetlere mukabil bu gazete lordlarına baş vekiller üzerinde tahakküm edebilmek ve nazırların intihabında müessir olabilmek hususunda yapılan azîm gayret tetkika değer. Filiyatta bu mes'uliyetsiz bir kuvvete müncer olacaktır. Ve lordların iddia eylediği prensip kabul edilirse demokrasinin temelleri yıkılırdı. En müstebit hükümdarların bile muayyen bir mes'uliyetleri vardı. Halbuki matbuat lordları ellerinde kukla gibi idare edecekleri bir hükûmet ile bütün İngiliz milletini ökçelerinin altında mes'uliyetsiz olarak tutmuş olacaklar»...

***

Matbuatın mes'uliyetinde şüphe yoktur. Mes'ele yukarıda da arzedildiği veçhile o mes'uliyetin hududunu tayin etmektedir. O hududu tayin ederken şunu unutmamalıdır ki matbuatı hürriyeti Millet Meclisi kürsüsünün serbestisi kadar lâzımdır. Matbuat hür olmıyan bir devlet hür bir devlet değildir. Chateaubriand «La monarchie selon la charte» nam yazısında «meşrutî bir hükûmet efkârı umumiyeye istinet eder: Efkârı umumiyenin tecelli edeceği bir organı olmaz ise hükûmet efkârı umumiyeye nasıl vukuf peyda edebilir.» Demek suretile matbuat serbestisinin mantıkî menşeini bildirmiştir.

709

Fransız siyasiyunundan olup Louis — Philippe (Lui Filip) hükûmetine karşı taarruzlarile meşhur Cormenin «Kanunu esasî müsait olmasa bile bir kaç sene için kürsüden (Meclisi Meb'usan demektir) sureti katiyede vaz geçilebilir, fakat hiç bir veçhile bir gün bile gazeteden vaz geçilemez» demekle matbuatın marülârz ehemmiyet ve lüzumuna işaret etmiştir.

A. Desjardins (De la liberte politique) adlı eserinde (sahife 116) der ki: «Gazetelerin neşriyatı yalnız siyasî adamlara yaramaz, çalışanlar için de iyidir. Fransız sansörü bir zamanlar yalnız büyük siyasî ve edebî haberleri çıkartmıyordu, sırf tüccarî olan bilfarz una, şekere, bibere ait olan haberleri de çıkartıyordu. Efradı millet hariçte ve dahilde cereyan eden şeyler hakkında doğru bir malûmat almaz ise muamelâtı umumiyenin idaresine iştiraktan aciz kalır: Fabrikacı, erbabı sanayi, tüccar pazarın ve mahsulâtın halini, eşya fiatlarının terfi ve tenzilini, iktisadî buhranları, dünyanın bütün köşelerinde işlenmemiş veya işlenmiş mevadın mübadelesini kolaylaştıran yahut güçleştiren kanunların hazırlanmakta olduğnnu veya kabul edilmiş bulunduğunu en son bir vuzuh ile bilmez ise boşluk içinde çırpınmaktan başka bir şey yapamaz.

Sözü tesbit ve muhafaza eden dil ve yazının keşfindenberi insan yazı ve dili kullanmak hakkını haiz olmuştur. Yazının taklit ve teksiri sanatı harikulâdesinden başka bir şey olmıyan matbaa hakkındada böyledir; aynile elektirik, buhar, şömendüfer ilh.. de olduğu gibi insanın hizmetindedir. Bunu ilân etmiş olmak 1789 ihtilâlinin şerefidir. Her müntehibin reyini ifade etmek hakkını haiz olduğu arayı umumiye, medenî musavat memleketinde her müntehibin reyini bastırmak hakkı da vardır.

Matbuat hürriyeti bütün medenî ve siyasî hürriyetlerin muhafızıdır.»

Spuller de: «Matbuat, kürsünün (Millet Meclisinin) tabiî ve zarurî bir muttefikidir. Matbuat zencire vurulmuş olur ise kimse için hatta kürsüde (Millet Meclisinde) her şeyi söyliyebilmek kudretini haiz olan için bile hürriyet yoktur. Matbuat hürriyeti hürriyetlerin birincisidir; çünkü diğer hürriyetlerin şartı, teminatı, kalkanı ve kalesidir.»

Binaenaleyh vazı kanunun vazifesini tayin için Sieges in 20 Kânunuevvel 1790 tarihinde matbuat hürriyeti hakkında verdiği raporda serdeylediği ve yukarda (sahife....) zikreylediğimiz fikrine ittiba eylemek kâfi gelir.

Hülâsa matbuatın hürriyeti tahdit ve takyit edilmemelidir, yalnız matbuat vasıtasile yapılan cürümler, matbuat vasıtasile olmıyarak irtikâp edildikleri zaman tenkil olunduğu gibi tenkil edilmelidir.

Binaenaleyh tenkilî tedbirler matbuat hürriyetine müteveccih bir tedbir değildir. Matbuat hürriyetine müteveccih olan tedbirler maniî

olan tedbirlerdir. Unutmamalıdır ki maniî tedbirler ikiye ayrılır: Birisi hakikaten maniî olan gazetenin çıkmasına mani olan dafiî tedbirler dir. Gazete çıkartmak için ruhsat istihsali, sansör usulü dafiî tedbirdir. Diğeri matbuat cürümlerinin hudusü ihtimalini haddiasgariye indirmiye matuf ve mücrimlerin cezadan kurtulmalarına mani olacak tedbirlerdir ki inzibatî mahiyettedir. Mes'uliyeti ve mes'ulleri tayin eden beyannamenin verilmesi; gazetecilerden aranılan ilmî ve ahlâkî şartlar bu kabildendir. Kefalet akçasına gelince, maniî tedbirlerin her iki kısmına da dahil olabilir.

1325 Kanununun müzakeresi esnasında (meclisi meb'usan müzakeratı 20 rebiülâhır 1327) encümen mazbata muharriri encümenin kefalet akçasını reddettiğini söylemiş ve kefalet akçasının aleyhinde bulunmuştur. Kefalet akçasının, maliyecilerin matbuata vaziyet eylemelerini intaç eyliyeceğini ve muharriri. liyakatini sermayedara satmak mecburiyetinde bırakmak suretile alçaltacağını iddia eylemiştir.

Ermeni meb'uslardan Vartkes te kefalet akçasının aleyhinde bulunmuştur.

Kefalet akçasını maniî bir tedbir olarak kabul etmiyenler gazetelerin mahkûm olacakları tazminatın teminatı olduğunu iddia eylemişlerdir. Hükûmet te meclise verdiği son matbuat kanunu lâyihasında kefalet akçasını tanzimat teminatı olmak üzere ifa ve muhafaza eylemiştir. Filhakika lâyiha 14 ncü maddesinde gerek devlet işleri hakkında gerek şahıslar hakkındaki neşriyata karşı cevap vermek hakkı olanların verdikleri cevabı basmıyan gazetelerin muhakeme hükmüne rağmen de basmamakta ısrar eyledikleri takdirde cevap «tabı ücreti depo edilmiş paradan tesviye edilmek üzere başka gazetelerle ilân olunur» diyordu.

Kefalet akçasının bu telâkkisine karşı en kuvvetli cevabı Benjamin Constant vermiştir: «Hukuku adiye her hangi bir aleti—meselâ ekmek bıçağını—sui istimal ederek bir cinayet veya cünha irtikâp etmiş olan kimseyi cezalandırıyor fakat vatandaşlardan, ellerindeki aleti sui istimal ile işliyebilecekleri cürümler hakkında bir teminat istemiyor, çünkü kanuna muhalif hareket etmiyeceğine dair kimseden kefalet ve teminat alınamaz» demiştir.

Türk ve—matbuat rejimi hakkında cok güzel, pek çok güzel bir eser yazmış olan M. Potulicki fikrince ahrarlıkta ifrat ile malûl bulunan — Fransız matbuat kanunlarında ilga edilmiş olan kefalet akçası bazı devletler ezcümle Mısır, Macaristan ve Japon kanunlarında ipka edilmiştir.

İngilterede kefalet akçası depozito etmek usulü yoktur. Fakat iki itibarı malîye malik şahsı, gazetecinin mahkûm olabileceği masarif ve atzminatın itasına kefil gösterilmelidir.

Bu yeni matbuat kanunu ile ilga edilen 16 Temmuz 1325 tarihli matbuat kanunundan evvel yâni meşrutiyetten evvel mer'i bulunmakta olan 2 Şaban 1281 tarihli matbuat nizamnamesinin (eski düstur cilt 2 sahife 220) birinci maddesi gazete ve mecmuaların neşredilebilmesini hükûmetin müsaadesine muallâk kılıyordu. [1] Müsaade verilmesi hiç bir esas ve şarta muallâk olmadığından tamamile keyfî idi, verilmiş olan müsaade geride alınabilirdi. Kanunun 5 nci maddesi de gazete sahibinin gazetesini ahare nakletmek istemesi halinde dahi müsaadenin tecdit edilmesini icap ittiriyordu. [2] 16 Temmuz 1325 tarihli ve bu kanun ile mülga bulunan matbuat kanunu ise 3 ncü maddesinde gazete çıkartmak için müsaade istihsal eylemek lüzumunu ilga ile yerine beyanname verilmesini ikame eylemişti. Müsaade yerine beyannameyi meclisi ayan ikame eylemişti. Meclisi meb'usan ayana gönderdiği lâyihada müsaade usulünü ipka eyliyor, yalnız idaryi, müsaade istidasına 21 gün zarfında cevap mermiye mecbur kılıyordu. (Takvimi vakayı: meclisi meb'usan ve ayan müzakere zabıtları Hicrî sene 1327 Malî 1325. Yeni matbuat kanunu 15 nci maddesinde yalnız ecnebilerin Türkiyede gazete çıkartmalarını müsaade almaları ile mukayyet ve meşrut kıldığı gibi bu gazetelerin cumhuriyetin dahilî ve haricî siyaseti aleyhinde neşriyat yapmaları halinde verilmiş olan müsaadenin istirdadını lâzım kılıyor.

2 Şaban 1281 tarihli nizamname maniî bir tedbir olmak üzere ihtar, muvakkaten tatil ve büsbütün kapatma yahut kanunun tabiri veçhile kat'iyen tatil usullerini de kabul ediyordu. Muvakkaten ve kat'iyen tatil cezaları kazaî bir karar ile verilmeyip idarî bir karar ile verilirdi. Böyle bir rejim tahtında matbuat idarenin müdahalelerine karşı hiçbir teminat haiz olamaz. Bahusus ki tatil edilen bir gazete yerine yenisini çıkartmak için gazeteyi tatil etmiş olan makamdan müsaade almak zarureti hasıl olur. Matbuat hürriyeti rejiminde bir gazete bir beyanname vermekle çıkabileceğinden ve gazetesi kapatılan kimse bir beyanname

[1] Birinci madde — Her kangi lisanda olur ise olsun mevadı politikiye ve mülkiyeyi şamil olmak üzere gerek sureti muntazamada ve evkatı muayyenede gerek cüz cüz ve evkatı gayrı muayyenede gazete vesair evrakı mürettebe istihsali ruhsat olunmaksızın ihdas ve neşir olunmıyacaktır.

Tebada olanlar maarif nezaretinden ve ecnebiler hariciye nezaretinden istihsali ruhsat eylerlerdi.

[2] Beşinci madde — Gazete vesair evrakı mürettebenin müdür veya sahipleri istihsal eylediği ruhsatı resmiyeyi müahharan başka kimseye terk ve feragat edecek olduğu halde merciine beyanı keyfiyet edecek ve ol gazeteyi deruhte eyliyecek kemesne dahi birinci, ikinci ve üçüncü maddeler ahkâmına tatbikan istihsali ruhsatı resmiyeye mecbur olacaktır.

vermek suretile yenisini çıkartabileceğinden, hatta kapatılan gazetenin ismine benzer bir isim altında (misal: Tanin — Renin; Tasviri Efkâr-Tesviri Efkâr gibi) çıkartabileceğinden tatil cezası tesirini hemen hemen tamamile kaybeder.

16 Temmuz 1325 tarihli mülga matbuat kanunu eski kanunun marülarz ihtar [1] ve tatil cezalarını tamamile denebilecek derecede ilga eyledi.

Filhakika 2 Şaban 1281 tarihli nizamname başlıca sebebi tatil olarak 10. maddesinde ruhsatsız çıkartmayi ve 13. maddesinde devleti aliyenin emniyeti dahiliyesi ve memalik mahrusanın asayışını ihlâl edecek cinayet veya cünhalardan birinin icrasına bazı eşhası gazete vasıtasile tahrik ve iğva eylemeyi ve 29. maddesinde iki sene zarfında üç kerre mahkûm olmayı kabul eylemistir.

1281 Tarihli matbuat nizamnamesine tezyil kılınmış olan 29 Ağustos 291 ve 10 Şaban 292 tarihli maddei mahsusada « elsinei mütenevviada çıkarılan gazete sahibi imtiyazlarının ruhsatnamelerinde münderiç evkatı muayyenede çıkaracakları gazelerden başka ilâve namile neşredecekleri evrakı matbua icra ve ilân buyrulmuş olan teveccühat ve tebligatı resmiyeye ve mevaddı mühimmeye dair resmî telgrafnamelere münhasır olacaktır. Bunun hilâfında ve tahdişi ezhanı mücip yolda makalât ve ekâzibî dercedenlerin çıkaracakları varakanın münderecatından matbuat nizamnamesi ahkâmınca sahibi imtiyaz ve gazete hakkında terettüp edecek sair ahkâmı nizamiyeye halel gelmemek üzere gazeteler bir aydan üç aya kadar tatil olunur» demekle bazı yolda ilâve neşri sebebi tatil olarak kabul eylemiştir.

2 Şaban 1281 tarihli matbuat nizamnamesi marülârz muvakkaten veya katiyen tatil sebeplerinden başka 27. maddesinde 15, 16, 17 ve 21. maddelerde mezkûr cürümlerden birile « müttehim olan gazeteciler hakkında muayyen olan cezalar indelicap terk ile canibi hükûmetten gazeteleri nihayet bir ay müddet tatil ettirilir » diyerek bir çok daha başka tatil sebepleri kabul eylemişti ki berveçhizir arzolunur:

1 — Saltanatı seniye ve hanedanı şevketnişane hazreti padişahî haklarında elfaz ve tabiratı gayrı lâyika istimal veya hükûmeti seniyei hazreti padişahî aleyhine taarruz edilmesi (madde 15);

2 — Vükelâyı saltanatı seniye ve yahut memaliki mümtaze reislerine dokunacak söz yazılması (madde 16);

3 — Devleti aliyenin dost ve müttefiki bulunan hükümdarana dokunur elfaz ve tabirat istimal edilmesi (madde 17).

4 — Devleti ecnebiyenin nezdi saltanatı seniyede mukim büyük elçi

---

[1] 1281 Kanununun, kanunun neşrinden evvel alınmış ihtarat ve tenbihatın mafu bulunduğundan bahseden maddesinde (« Avertissement» lar yani tenbihat ve ihtarat) tabiri kullanılmıştır.

707

ve mürahhas ve orta elçileri ve maslahatgüzarları ve sair memurları aleyhinde zım vukubulursa (madde 21)

Fuat paşanın zamanı sadaretinde neşredilen 2 Şaban 1281 tarihli matbuat nizamnamesi bilâ şek Fransadan mülhem olmuş ve muhtelif tarihdeki Fransız kanunlarından iktibas ve tercüme edilmiştir.

1281 nizamnamesi gazete tatilini ihtar ve tenbihat cezalarını kabul eylemiş gazetelerin neşrini ruhsatı resmiye istihsaline muallâk kılmış olduğu halde gazeteleri kableltab sansüre tâbi tutmamıştır. Garibi 1281 nizamnamesi gazetecileri teminat akçası itasına da mecbur kılmamıştır. O zamanki gazetelerin neşriyatının tedkiki matbuat tarihini yazacakların sahayı faaliyetine aittir.

Yalnız 1281 nizamnamesinin tatbikı çok devam etmemiştir. 12 Mart 1867 tarihinde Âli paşa hükûmeti bazı gazetelerin millî bir matbuatın rüknü olan prensiplerden mülhem olmak istememelerini sebep ittihaz ederek hükûmetin matbuat nizamnamesi ahkâmına tâbi olmıyarak gazeteler hakkında idareten ittihazı mukarrerat edeceğini resmen tebliğ etti. Resmen neşredilmiş olan bir nizamnameyi hükûmet bu tebligi resmîsile adeta iptal ve ilga eylemiş oluyordu. Âli paşa hükûmeti tebligi resmîsinde matbuatın mühim olması lâzım gelen prensipleri kâfi bir vuzuh ile anlatmamıştır. Binaenaleyh o tebligi resmînin o zamanki hadisatı tarihiye ve içtimaiyeden mücerret olarak tetkikinden korkarım. Burada matbuat tarihini yazmak niyetinde olmadığımdan yalnız Âli paşanın mahallî matbuatın menafii umumiyeye muhalif temayüllerin ve müfritlerin tercemanı efkârı olmalarından şikâyet eylemiş olduğunu kaydeyleyeyim. Âli paşa gazeteleri içinde yaşadıkları ve inkişaf eyledikleri memleketin bitarafane müdafaasına hasrı nefseyleyeceklerine devletin esaslarına taarrüz eylemek ve memleketin düşmanlarının hizmetinde bulunmakla ittiham eylemiştir.

Bu kanun ile ilga edilen 1325 tarihli matbuat kanunu tenbihat ve ihtar cezalarile tatil cezasını tamamile kaldırmış yalnız 23 üncü maddesinde devletin emniyeti dahiliye veya hariciyesini ihlâl edebilecek surette neşriyatta bulunan gazete veya risalelerin muhafazai sukûn ve emniyet için muvakkaten meclisi vükelâ kararile tatil olunabileceğini kabul eylemiştir.

Yeni kanunda 50 nci maddesinde «memleketin umumî siyasetine dokunacak neşriyattan dolayı icra vekilleri hey'eti kararile gazete veya mecmuaların muvakkaten tatil olunabileceğini kabul eylemiştir.

Hürriyeti matbuata karşı mühim bir taaddi olan bu tedbir, hürriyetlerini sui istimal edecek olan gazetelerin, bu inkılâp zamanında mücrim tahrikâtlarına mani olmağı istihdaf eyler.

1325 kanunu 4 üncü maddesinde «beyanname ita olunmadan neşro-